

CAIETE FOLCLORICE
ARGEȘ

I

PITEȘTI - 1997

Director: *Prof. Costin Alexandrescu*
Coordonatorul volumului:*Lector univ.dr. Adriana Rujan*
Copertă: Prof.*Gheorghe Pantelie*
Culegere și paginare computerizată: *Lavinia Oancea*

CENTRUL CREAȚIEI POPULARE ARGEȘ
ASOCIAȚIA FOLCLORIȘTILOR ARGEȘENI "C. RĂDULESCU-CODIN"

CAIETE FOLCLORICE
ARGEȘ

I

Comunicări și materiale de folclor

PITEȘTI - 1997

LA CEAS ANIVERSAR

Prof. Costin Alexandrescu,
directorul Centrului Creației Populare Argeș

Reluăm astăzi un vechi și bun obicei al instituției noastre și al Asociației folcloriștilor argeșeni "C.Rădulescu - Codin" privind organizarea periodică a sesiunilor de comunicări și referate, colocvii sau simpozioane, în scopul cunoașterii și valorificării comorilor inestimabile ale culturii populare din aceste locuri cu noi puncte de vedere, cu lucrări și culegeri inedite, cu materiale științific concepute, care să rămână peste ani și să ateste o preocupare statornică a membrilor asociației noastre.

Sesiunea de comunicări științifice sugestiv intitulată "Folclorul ceremonial - forme și semnificații" o dedicăm unui eveniment important din viața instituției: sărbătorirea a 40 de ani de la înființare. De asemenea, dorim să marcăm împlinirea a 23 de ani de la înființarea asociației folcloriștilor care poartă numele cunoscutului folclorist și om de mare vocație culturală Constantin Rădulescu-Codin.

Centrul Creației Populare al Județului Argeș a luat ființă la 2 mai 1956, prin decizia nr. 2054 a Sfatului Popular al Regiunii Pitești, sub titulatura de Casa Regională a Creației Populare. Menirea acestei noi instituții create era aceea "de a acorda ajutor metodic tuturor formațiilor artistice de amatori și creatorilor populari din întreprinderi, instituții, școli, cooperative meșteșugărești, cămine culturale, case de cultură etc." La înființare, un număr de numai cinci salariați și-au asumat dificila misiune de a acoperi suprafața deloc mică a fostei regiuni Argeș. Cu timpul, grupul de entuziaști ai începătorilor s-a mărit, antrenând treptat și un valoros corp de colaboratori din toate domeniile activității de creație populară.

Instituția și-a îndreptat atenția spre toate categoriile culturii populare, dar un rol foarte important l-au ocupat cercetarea și valorificarea etnofolclorică a meleagurilor argeșene.

În acești 40 de ani, zestrea spirituală a țării s-a îmbogățit cu 26 de lucrări de referință realizate aici: antologii, culegeri de folclor literar, muzical și coregrafic, lucrări de sinteză, care constituie un palmares demn de luat în considerație.

La 11 mai 1973, la Priboieni, a luat ființă Asociația Folcloriștilor Argeșeni "C.Rădulescu-Codin", care a avut o remarcabilă contribuție la realizările în acest domeniu ale Centrului Creației Populare, fiind un permanent colaborator la tot ce am înfăptuit. În afară de activitatea pentru elaborarea lucrărilor amintite, un mare volum de muncă a necesitat organizarea unei colecții de materiale folclorice care au stat la îndemâna cunoscătorilor, a celor interesați să descifreze valorile autentice ale zonei etnofolclorice Argeș - Muscel.

În acești ani am inițiat și sesiunile de comunicări științifice: "Datini și obiceiuri din Argeș" (27 ianuarie 1974 - Pitești); "C.Rădulescu-Codin - folclorist argeșean de valoare națională", cu prilejul sărbătoririi unui veac de la nașterea sa (14 decembrie 1975 - Priboieni); "Cultura populară argeșeană în contextul culturii românești" (10 - 11 aprilie 1976 - Pitești); "Munca - izvor de bunăstare, oglindită în folclorul obiceiurilor de peste an" (29 mai 1982 - Domnești); "Interesul pentru culegerea și valorificarea folclorului argeșean" - cu prilejul împlinirii a 10 ani de la înființarea Asociației (19 iunie 1983 - Pitești) și "Argeșeni în spiritualitatea românească - C.Rădulescu-Codin" (5 iunie 1987, la Priboieni).

Dacă adăugăm celor de mai sus organizarea unor manifestări etnofolclorice: festivaluri, concursuri, expoziții cu caracter local, județean și interjudețean, am făcut un succint bilanț a ceea ce au întreprins harnicii membri ai asociației "C.Rădulescu-Codin". Am crezut că este oportun să le amintesc la acest moment aniversar al instituției noastre, pentru a arăta că sprijinul lor și al specialiștilor de la instituțiile științifice de profil din capitală și din țară a determinat în mare măsură succesele noastre și, implicit, realizările instituției pe care o aniversăm.

Revenim, după nouă ani, la frumoasa obișnuință de organizare anuală a sesiunilor de comunicări științifice și prezentării de materiale folclorice inedite, cu convingerea că, în acest fel, nu facem decât să ne realizăm unul din deziderațele pentru care existăm.

Ne propunem ca, începând din acest an, să inserăm toate aceste contribuții valoroase ale participanților într-un buletin informativ "CAIETE FOLCLORICE ARGEȘ" care va apărea, după caz, anual sau bianual, și unde vor vedea lumina tiparului atât lucrările prezentate cu acest prilej și cele din anii următori, cât și acele comunicări de la sesiunile anterioare care n-au putut să apară, din anumite motive și pe care noi le-am păstrat cu multă grijă.

Fie ca aceste gânduri bune să-și găsească o permanentă concretizare spre binele nostru, al tuturor !

18 mai 1996

INTERFERENȚE ALE FOLCLORULUI DIN ZONA ARGEȘ ȘI MUSCEL CU CEL DIN ALTE ZONE ALE ȚĂRII

Prof. Dumitru Anghel

Creația populară din zona Argeș-Muscel se prezintă, în general, într-o structură unitară cu cea din celelalte zone folclorice ale țării. Aceasta se datorește cu precădere numeroaselor interferențe și împrumuturi de piese folclorice în sens reciproc.

Interferențele și preluările au fost facilitate de strânsele legături ale argeșenilor și muscelenilor cu conaționalii lor din Moldova, Oltenia și Transilvania. Cu sudul Transilvaniei, cu care se învecinează direct la nord, așezările argeșene și muscelene au întreținut multiple relații prin vizite reciproce, angajări de păstori în Transilvania, comerț și dislocări masive de populație, în special prin emigrările frecvente din Ardeal în zonele respective, unele sate fiind populate dens cu "ungureni": Corbi, Galeș, Brădet, Costești-Vâlsan, Dragoslavele, Rucăr, Zorile-Costești ș.a. (vezi monografiile localităților Dragoslavele - Pr. I. Răuțescu, Rucăr - Gh. Pârnuță, Pietroșani-Argeș - P.P.Stănescu, Mioarele - I.Șucu, Î.N.Popescu, P.I. Tomescu, Costești - N. Enescu). Cu Moldova, satele argeșene și muscelene au menținut, din cauza depărtării, legături mai restrânse și sporadice (vizite, căsătorii, cantonări militare în satele moldovenești, angajarea moldovenilor ca lucrători în pădurile argeșene).

Evident, cele mai numeroase și diverse sporuri le-au primit Argeșul și Muscelul din partea Transilvaniei, din partea Mărginimii Sibiului și a Țării Bârsei. Aceasta o recunosc înșiși creatorii populari. Ciobanul și cântărețul Gh. Gh. Constantinescu din satul Robaia - Argeș, i-a mărturisit prof. M.Robea că a învățat mai multe balade și cântece de la niște oieri din Poiana Sibiului (vezi "Folclorul din Valea Vâlsanului - Argeș. Monografie").Fără excepție, împrumuturile au fost oferite colectivităților sociale după

ce ele au fost trecute mai întâi prin complicatul proces al recreării lor.

În primul rând, astfel de împrumuturi se găsesc în domeniul obiceiurilor și în repertoriul lor poetic, sub formă de obicei, rit și text literar-muzical. Categoria obiceiurilor calendaristice deține un obicei de felicitare la onomastica lui Ion, *Zoritul*, specific sudului Transilvaniei (vezi O.Bârlea, "Colindatul în Transilvania"). În părțile subcarpatice ale Argeșului și Muscelului, obiceiul e cunoscut cu termenul de *Colindatul la onomastica lui Ion (Ioana)* și se desfășoară în noaptea de 6 - 7 ianuarie. Diversificat în contextul sacral local, se practică în satele cu ungureni sub formă a două tipuri distincte, create mai ales de natura și statutul social al participanților. *Colindatul flăcăilor*, primul tip, e răspândit în satele Robaia, Valea lui Moș, Mușetești, Vâlsănești și Costești - Vâlsan și se organizează de flăcăii de 18 - 30 de ani, în cete, cu câte un fluieraș la o ceată condusă de un vătaf.Cetele colindă în noaptea onomasticii, la toate persoanele cu numele de Ioan (Ioana). Cu sau fără încuviințarea gospodarului, ele se așază la fereastră și cântă, acompaniate, colindul "Zorile".Invitată în casă, ceata felicită direct pe Ioan (Ioana). În plus, în Costești- Vâlsan, unde obiceiul este contaminat de *Iordan*, ceata îl iordănește pe cel felicitat, ridicându-l de 3 ori. Persoana felicitată răsplătește ceata cu daruri în bani sau în produse de patiserie și cu băutură. *Colindatul fetelor*, al doilea tip al obiceiului, este cunoscut în satele Brădet, Brăduleț și Galeș și se pregătește numai de către fetele între 10 - 18 ani,în cete de 4-5 persoane, fără fluieraș. Colindatul lor se desfășoară ca și cel al flăcăilor. Atât că cetele de fete colindă toate casele satului, însă mai întâi pe cele cu Ioni, și cântă vocal "Zorile" (vezi "Folclorul din Valea Vâlsanului-Argeș. Monografie" de M.Robea)

Repertoriul obiceiurilor din zona Argeș-Muscel conține numeroase tipuri și subtipuri poetice adecvate. În acest sens, repertoriul poetic-muzical al colindatului din ajunul Crăciunului e lărgit cu mai multe colinde. În cercetările recente de teren, au fost identificate în repertoriul respectiv 2 colinde ("Trei sfinte duminicele",

"Sculați, gazdă, n-adormiți") în satul Stroești- Argeș, 5 colinde în satul Corbi -Muscel ș.a.

În altă ordine de idei, folclorul din Argeș și Muscel s-a îmbogățit și a căpătat o structură unitară și prin piese folclorice asimilate din Moldova. Volumul lor este însă, în pofida depărtării și a sporadicelor legături cu ea, amintite la începutul comunicării, destul de semnificativ.

Cele mai interesante împrumuturi se găsesc tot în domeniul obiceiurilor. Aici au fost introduse, în perioada interbelică, două frumoase obiceiuri ale Anului Nou: *Buhaiul,* fără repertoriu însă, și *Jocul caprei,* cu repertoriu. Spectaculosul Joc al caprei din Valea Vâlsanului -Argeș, în structura lui actuală, e adus categoric din Moldova, probabil de către flăcăii-ostași care luptaseră pe fronturile din Moldova, în primul război mondial, și care văzuseră manifestarea acolo. La introducerea obiceiului, tinerii, impresionați de frumusețea jocului, au preluat într-o viziune personală elementele lui esențiale (distribuția personajelor, recuzita, succesiunea scenelor și textul literar-muzical) și au creat un spectacol sobru și echilibrat, în spiritul jocurilor dramatice muntenești. *Jocul caprei* cunoaște în prezent 3 tipuri distincte de manifestare, în arii geografice variate: 1. tipul nordic, 2. tipul sudic și 3. tipul Costești-Vâlsan, ultimul fiind cel mai reprezentativ tip (în formă moldovenească). Se desfășoară în noaptea Anului Nou de către tineri de 16-20 ani. Structural, se compune din 2 părți, din 2 jocuri: 1.jocul caprei, la care participă capre, țiganul și negustorul și 2. jocul ursului, în care apar: ursul și ursarul. Spectacolul începe cu jocul caprei, cuprinzând 5 momente: prezentarea caprei, tocmirea ei, evocarea construirii unei mânăstiri de către țigani, solicitarea darurilor, urarea directă. Urmează jocul ursului care evoluează într-o scenă distinctă, potrivit unui text literar-muzical care indică țara de origine a ursului și îi poruncește să se rostogolească "de trei ori peste cap" și apoi să se ridice "pe ciumag". În ritmul tobei, ursul le execută pe toate, mormăind și zbătându-se-n lanț. Concomitent, personajele din grupul Caprei participă la joc prin mimări.Spectacolul se încheie cu urarea tradițională de Anul Nou.

În repertoriul poetic al unor obiceiuri din cele două zone se găsesc tipuri literare ale *Plugușorului* împrumutate din Moldova. Amintim că în satele Costești -Vâlsan, Valea lui Moș și Stroești se practică tipuri din respectiva categorie de creații literare, ca: *plugușorul cu pețitul fetei* de către plugari și *plugușorul hazliu* cu îndemnarea gazdelor de a le ieși înainte la urători cu "polobocu" cu vin ("Bună vreme la fereastră").

Desigur că împrumuturile nu se rezumă numai la sistemul obiceiurilor practicate cu prilejul sărbătorilor de iarnă, în Argeș și Muscel semnalându-se similitudini cu Transilvania și Moldova și în repertoriile poetice ale ceremonialurilor de trecere, în repertoriul baladesc și liric (doine și cântece) și chiar al prozei, acest lucru constituind obiectul cercetării publicate de prof. M.Robea în volumul "Interferențe" (apărut sub egida Institutului de istorie și teorie literară "G.Călinescu" al Academiei de științe sociale și politice, București, 1979).

Încheiem prin a spune că folclorul din Argeș și Muscel, deschis înnoirilor tematice și structurale, a asimilat în zestrea sa, de-a lungul timpului , piese literare îndeosebi din Transilvania și Moldova. În mod firesc, și această zonă a împrumutat generos piese folclorice celorlalte zone ale țării, fenomen ce a dus la întărirea unității spirituale.Acest proces de adâncire a unității spirituale se află în desfășurare și în zilele noastre prin existența mijloacelor de comunicare în masă.

MUTAȚII STRUCTURALE, FUNCȚIONALE ȘI SEMANTICE ÎN CADRUL OBICEIURILOR FAMILIALE

Dr. Narcisa Știucă

S-a afirmat de multe ori că, spre deosebire de obiceiurile calendaristice și agrare, cele legate de trecerea omului de la un statut social la altul, de la un stadiu existențial la altul prezintă mult mai multă stabilitate. Trebuie însă să remarcăm dintru început că această stabilitate este relativă, urme arhaice putând fi detectate și interpretate arareori într-un "scenariu interior" al nunții, cumetriei și chiar al înmormântării în zilele noastre.

În studiul său intitulat **Schimbări structurale și funcționale în sistemul obiceiurilor de familie** (1978), Tiberiu Graur arăta: "Mutații din cadrul sistemului de credințe, lente sau rapide, slăbesc rigiditatea modelului comportamental arhaic înlesnind inovației să modifice <șabloanele > acestuia, să modifice funcția în același timp pentru ca apoi, printr-un proces logic și legic întregul model să se re-formeze ". Autorul articolului punea, așadar, la baza piramidei credințele și superstițiile, adică reminiscențele miturilor, fragmentate, estompate sau chiar uitate ca tipare primordiale. În raportul model de gândire / model comportamental, hotărâtoare sunt modificările de mentalitate, pierderea substanței mitice, a semnificațiilor sacre, modelatoare. Și totuși încercăm să demonstrăm aici că există încercarea omului de a se păstra în niște coordonate ce conotează exemplarul, fie chiar și numai în numele ideii de <a fi în rândul lumii >.

Vom începe prin a releva faptul că trecerile existențiale implică un timp și un spațiu marcate calitativ: favorabile/nefavorabile; faste/nefaste. Există și astăzi credințe privind momentul nașterii, căsătoriei și morții, auspicii ce se iau cu asemenea prilejuri fie din aspectul

meteorologic al vremii, fie din semne corporale, din gesturi sau acte intenționate sau nu, menite să influențeze trecerea. Faptul că aceste evenimente se circumscriu măcar ceremonial anumitor momente consacrate - înainte sau după sărbători, respectând regulile canonice ortodoxe - atestă faptul că protagoniștii și asistența mai percep calitatea sacră a timpului. Există însă și momente în care dictează alți factori moderni, precum factorii socio-economici și cei medicali. De pildă , nunțile nu se mai fac duminica, zi de bucurie și de sărbătoare, ci sâmbăta, care este, cel puțin în calendarul arhaic, zi nefastă, ziua morților; nașterea nu se mai petrece acasă, ci în clinici specializate, deci familia, neamul, ceilalți membri ai comunității nu mai au control asupra momentului (nu-l cunosc, deci nu pot interpreta, prevesti existența nou-născutului). Ruperea de sat înseamnă adesea, mai ales sub rigorile economice de azi, ruperea de complexul funerar menit să inițieze defunctul pentru calea fără întoarcere, să-l facă favorabil împăcându-l cu ospețe abundente și cu un bogat repertoriu poetico-muzical ca expresie a regretului, dar și cu funcție inițiatică, integratoare într-o altă lume.

La dinamica obiceiurilor mai contribuie prezența și statutul participanților - care pot fi activi sau pasivi. Ar fi și aici de dezbătut condiția lor de in-sideri sau de out-sideri, de inițiați sau neinițiați, gradul de receptivitate al acestora la tot ceea ce este nou. Socotim că cele mai multe și mai profunde mutații se datoresc actanților, modificărilor de ordin lexical (gesturi, obiecte), celor de ordin morfo-sintactic (înlănțuirea unor secvențe, omisiunea unor acte sau implantarea altora), dar mai ales modificărilor semantice (de mentalitate; receptarea planului sacru al obiceiurilor). Dar nu numai actanții propriu-zis ci și asistența, receptorii și beneficiarii au un rol major în modificarea tradițiilor și obiceiurilor: prin atitudinea lor de acceptare sau de respingere, prin convertirea sensului și funcțiilor unor acte sau obiecte magico-rituale aceștia slujesc adesea ca giranți ai schimbării. Ceea ce ieri a fost nou, inedit, devine prin acceptare și reproducere, tradiție. Obiceiurile vieții de

familie sunt însă mai greu penetrabile, căci sunt momente și acte hotărâtoare pentru individ și sferele lui de apartenență, de aceea este dificil ca, într-un asemenea moment, să se intervină fără riscul dezechilibrului. De altfel, după cum arăta René Girard în "Violența și Sacrul", individul aflat în stare de trecere este prin excelență o prezență incertă, care fascinează și înspăimântă în același timp. Putem demonstra cu date concrete că, până în zilele noastre, trecerea este percepută ca un moment aflat pe muchia haosului, dominat de Sacrul care poate oricând deveni malefic și de nestăpânit. Se știe dincotro vine individul, dar nu și încotro se îndreaptă. Pentru a controla această stare ce crea neliniște comunităților arhaice, s-au ivit riturile de trecere, "rituri de fixitate", cum le numește R.Girard, menite să păstreze echilibrul, să aducă nonviolența, armonia. Numai restructurarea planului de credințe a făcut ca o seamă dintre riturile de trecere să-și poată modifica sensul. În cartea sa "Obiceiuri tradiționale românești ", profesorul Mihai Pop vorbește despre o desacralizare a actelor rituale, despre conceperea lor ca pe niște ceremoniale menite să marcheze festiv trecerea, sau chiar, în mediul urban, ca pe niște sărbători individuale. Cum și de ce s-au petrecut asemenea mutații ? Trebuie să remarcăm mai întâi, completând schema de analiză a obiceiurilor, că pe lângă timp, spațiu și protagoniști, este hotărâtor modul de comunicare. De fapt, inițial, s-au constituit două planuri principale: cel dintre sacru și uman, din care rezultă riturile și actele magico-rituale, și cel interuman, din care rezultă formulele ceremoniale de bunăcuviință, urare etc.

Dacă la început, într-o societate arhaică nu era de conceput nici un fapt de cultură în afara raportării la Sacru, mai apoi aceasta s-a estompat, încetând să mai fie explicită. Comunicarea interumană poartă însă amprenta acestei modelări: formulările poetice, metaforice, obiectele și gesturile amintesc fie și numai cercetătorului de planul arhaic, purtător al unor valențe sacre.

Ar fi însă de subliniat ceea ce doar am amintit în treacăt, anume că elementele constitutive ale comunicării sunt, în egală măsură, gesturile și obiectele. Mai mult ca

oricând acestea slujesc drept semne culturale ce stabilesc o comunicare complexă. Chiar dacă nu mai sunt percepute sensurile lor primordiale, gesturi precum stropitul cu apă al mirilor, ridicarea spre grindă a copilului, ultima sărutare dată defunctului se săvârșesc. Este adevărat că sensul lor este perceput sau decodat ca fiind altul, însă, în esență, funcția lor de echilibrare rămâne neștirbită. Obiecte, substanțe și daruri precum: grâul, busuiocul, sarea, tămâia, mierea sau zahărul, aurul și argintul, apa sfințită. mătura, cuțitul sunt prezente deopotrivă în viața cotidiană, în planul magic gestual de protejare a casei, dar și în cel ceremonial, ca elemente de comunicare, de stimulare a unor calități, de urare implicită în ultimă instanță.

Acesta din urmă este, de altfel,elementul în care s-au produs schimbări de receptare. Elemente de lexic precum cele enumerate mai sus funcționează ca semne <citite> în moduri diferite de către indivizii aparținând comunităților tradiționale pe diferite trepte istorice și în diverse condiții socio-economice. Chiar dacă se fac anumite gesturi sau se utilizează obiecte, substanțe, sensul lor este modificat sau chiar uitat. Putem remarca în obiceiurile familiale o păstrare mai completă a acestor elemente polisemantice de cod cultural: în general, rostul prezenței lor se cunoaște chiar dacă a alunecat dinspre modelarea exemplară înspre urare, dinspre magic înspre augural și auspicial, dinspre purificare înspre consacrarea propriu-zisă.

Oricum, trebuie să remarcăm că anumite secvențe capătă amploare mai mare cu cât se slăbește controlul comunității asupra existenței individuale. Socotim că vizitele reciproce, ospețele familiale și comunitare, schimbul de daruri, totul afișat cu ostentație, nu fac altceva decât să suplinească pierderea din sistemul obiceiurilor a unor secvențe, modficarea altora, înstrăinarea indivizilor de propriul cod cultural. Este adevărat că nu mai auzim azi decât rareori orații, invocații și formule ceremoniale, însă gesturile și darurile le suplinesc în bună măsură. Comunicarea interumană funcționează încă, deși este substanțial modificată. Comunicarea cu Sacrul, credem, este și ea prezentă în mod implicit, căci totul se întâmplă prin raportare la exemplar,

la un model extrauman. Urările și darurile nu fac decât să stimuleze forțele sacre latente cu care comunicarea a devenit mai anevoioasă în urma slăbirii planului de credințe. Chiar și atunci când gesturilor, obiectelor și actelor umane în general li se atribuie rosturi de stimulare a fertilității, de asigurare a bunăstării și veseliei, ideea centrală este tot a integrării, căci un individ modelat conform tiparelor de civilizație tradițională este întotdeauna acceptat. Bunăstarea, fecunditatea, armonia lui aduc aceleași calități familiei și grupului căruia acesta îi aparține. Există, așadar, credem noi, o magie a gesturilor și obiectelor trasată subconștient, magie ce păstrează încă în anumiți parametri mutațiile din cadrul obiceiurilor familiale. Alături de structurile de rudenie, aceste elemente de cod tradițional asigură stabilitatea tipurilor de obiceiuri analizate în raport cu cele calendaristice și agrare.

Bibliografie

Graur, T. (1978) - Schimbări structurale și funcționale în sistemul obiceiurilor de familie , AMET

Girard, R. (1995) - Violența și Sacrul, București, Ed. Nemira

Pop, M. (1976) - Obiceiuri tradiționale românești, ICED, CCES

Bernea, E. (1968) - Introducere în studiul obiceiurilor, REF, tom XIII, 5/1968.

CONȚINUT ȘI EXPRESIE
ÎN DESCÂNTECE ȘI BLESTEME

Prof. univ.dr. Ion Moise

Descântecele, și mai ales blestemele, se caracterizează printr-o expresivitate deosebită, realizată prin mijloace variate și bogate.

Descântecele au ca procedeu tipic repetiția folosită cu scopul vădit de expunere a tuturor cazurilor de boală, nenorocire, supărare, necaz etc, care trebuie îndepărtate, lichidate:

"Abubă, bubă piersicie,
Bubă roșietică,
Bubă puroinicie,
Bubă albă,
Bubă verde,
Bubă cu umflături,
Bubă cu scăzături" etc, etc (în acest descântec cuvântul - temă se repetă de 43 de ori).

Îndemnurile, poruncile se dau la modul imperativ, mai rar:

"Bubă șoră cu ciuma,
Nu-mpunge,
Nu străpunge,
Nu mânca,
Nu venina,
Domolește,
Îmblânzește,
Astâmpără-te"

și la modul conjunctiv, mai frecvent:

"Să ieși, să te amesteci cu vântu,
Să te risipești peste tot pământu"
(Ibidem)

Frecvența deosebită a conjunctivului în descântece se explică prin faptul că în toate aceste cazuri conjunctivul are valore de imperativ viitor, de exemplu: "mâine să te duci la București ! Frecvența mare a conjunctivului cu

valoare de imperativ se explică și prin faptul că acest mod poate exprima și un imperativ de persoana III, ceea ce pentru imperativul propriu-zis nu este posibil (Băieții să muncească și să fie cuminți!)

Blestemele se realizează cel mai expresiv cu ajutorul condițional-optativului. În limba română optativul exprimă o dorință (Aș bea o bere) sau o rugăminte timidă, foarte politicoasă (Aș îndrăzni să vă rog ceva). Uimitor este faptul că tot acest md exprimă cele mai dure blesteme, injurii, imprecații:

"Cine iubește și lasă,
Nu l-aș mai vedea cu casă"
(R- C, L.P., 404)

"Fir'ai, lele, a dracului
Cu deștu piciorului,
Cu fașa copilului,
Cu casa suufletului,
De-i spune bărbatului
Dragostea băiatului".
(R.-C., L.P.,408)

"Foicică trei granate,
Neică, nu ți-ar face sfântu parte
Dă bine, dă sănătate,
Dă lumânare la moarte:
Pentru tine le-am tras toate
(Ibid., 407);

"Usca-s-ar ca lemnili
Și ca buturigile
Cine-a lăsat strejili"
(Ibid., 410);

"Și-o frunzuță
Ca să-ți dau și eu ceva"
(R.-C, L.p., 417)

"Dare-ar bunul Dumnezeu
Să fie pe gândul meu:

Să te duci, bădiță, duci
Până-i cădea rob la turci"
(Ibid.)

Descântecele folosesc anumite formule fixe care se întâlnesc aproape în toate creațiile de acest gen:

"Să vă duceți (Să te duci)
Unde popă nu toacă,
Unde câine nu latră
Unde cocoș nu cântă,
Unde fată mare cosiță nu-mpletește
(Unde fată mare nu chiotește) etc.

Pentru vindecarea tuturor felurilor unei boli se repetă numele bolii respective căruia i se atașează o mulțime de epitete de precizare: Bubă piersicie, Bubă roșietice, Bubă puroinicie, Bubă albă, Bubă verde, Bubă cu umflături, Bubă cu scăzături, Bubă neagră, Bubă seacă, Bubă rumânească, Bubă țigănească, Bubă ovreiască, Bubă nemțească, sârbească, turcească, ungurească, pisicească, găinescă, gâștescă, rătească, curcească, porcească, oiască, căprească,căiască, lupească, văcească, ghezurească, iepurească, vulpească, șoricească, năpârcească, șerpească, broștescă, Bubă dă lac, Bubă dân cale, dân cărare, Bubă din somn greu, Bubă din ghișe rele, Bubă dă la nașă, Bubă dă la surată, Dă la știință, Dă la vecină, Măcar da la cină (probabil cine).

Autorii descântecelor sunt și creatori de cuvinte: când în limbă nu există, de pildă, unele adjective formate de la substantive, ei le formează pe loc și, trebuie să recunoaștem, corect, vezi mai sus gâștească, rățească, curcească, oiască, căiască, lupească, văcească, ghezurească, vulpească, șoricească, năpârcească.

Academicianul Al.Rosetti a observat că "... mesajul cuprins în descântece nu se adresează unui receptor uman, ci divinității sau unor personaje infernale, de la care nu așteaptă un răspuns oral. De aici vine libertatea de care se bucură comunicarea orală în acest sector neexistând criteriul receptibilității și descifrării mesajului de un auditor uman. Limba descântecelor cuprinde un mare

număr de cuvinte cu sensuri neobișnuite, în limba comună, de termeni lipsiți de sens."[1]

Asemenea cuvinte există, de exemplu"tpoa (tpoa acum să piară [2]), dar multe cuvinte au un sens, deocamdată necunoscut nouă. Este vorba de unele regionalisme semantice, precum negovie :

"Cu mâncărime și usturime,
În vântu turbat,
S-a amestecat,
Și s-a depărtat.
Și buba negoviei"
(Vâlcele, Argeș, Șez., XI, 43/IV)
Bubă a negoviei
(Argeș, Ionescu-Buzău, 418) [3]

După părerea noastră, negovie s-a format din govie cu prefixul negativ ne - . govie poate fi o variantă a lui goveală la care D. Udrescu [4] dă sensul "faptul de a govi; stare generală proastă; indispoziție, slăbiciune, apatie, lâncezeală, gogeală" Cum se explică forma negativă la negovie ? a govi provine din sl. goveti "a posti". În comuna Corbi, sat Stănești a goghi (despre animale) înseamnă "a nu mânca din cauza îmbolnăvirii ". Deci a goghi înseamnă "a posti", care este sensul originar, etimologic al cuvântului. Deci negovie, buba negoviei poate fi o boală apărută din cauza mâncării în cantitate mare, sau a mâncării prea grase, de dulce.

Aproape toate blestemele și descântecele conțin regionalismele lexicale și fonetice. Regionalismele fonetice sunt cele mai frecvente: dă pentru de, pă pentru pe, închiderea lui e la i la sfârșitul cuvântului:

"Că s-așază pă tăciuni,
Umple casa dă minciuni"
(R.C. - L.P., 379);

1. *Limba descântecelor românești*, Ed. Minerva, București, 1975, p.15
2. Ibidem, p.133
3. Ibidem, p.131
4. *Glosar regional Argeș*, Ed. Academiei , București, 1967

Seca-ţ-ar izvoarele,
Să rămâie pietrele
Să trec cu picioarele
Ca să văd mândruţili.

Aici culegătorul, învăţătorul I. Arnăuţoiu, din Nucşoara, nu a fost consecvent şi în acest fel a lichidat şi rima. Corect este: izvoarili, pietrili, soarili, picioarili şi în acest caz se menţine rima cu mândruţili.

Descântecele şi blestemele conţin şi regionalisme lexicale, de exemplu: cloncan, "corb, vultur, cioară", a pănji, "a ocroti".

Verbul a pănji provine din pânză "una din cele patru prăjini legate două câte două care se fixează pe căpiţă pentru a proteja fânul împotriva vântului". Regionalismul pânză provine din pavăză (< pol. paweza).

Descântecele şi blestemele păstrează şi arhaisme, precum vocativul nearticulat codre:

" Înfrunzeşte, codre, bine"
(Ibidem, 382)
"Câinii, corbii să te-ntinză,
Câinii, corbii şi cloncanii..."
(Ibidem, 379)
"N. nu ştie să te pănjască..."
(Ibidem, p.506)

În blesteme apar imprecaţia şi înjurătura, deci exprimarea vulgară :

"Futu-ţi, lele, hârburile,
Cum mi-ai stricat gândurile" [5]

"Fata popii lui Ilie
Ar juca şi n-are ie:
Are una de bumbac
Ruptă-n cur şi după cap"
(R.C., L.P., 492)

---

5. I. Coteanu, *Stilistica funcţională a limbii române*, Ed.. Academiei, Bucureşti, 1973.

Academicianul I. Coteanu găsește firească apariția exprimării vulgare în folclor: "Exemplele anterioare s-ar putea oricând înmulți, dar am considerat că cele de mai sus sunt suficiente ca să ilustreze asemănarera lexicală și stilistică dintre aspectul cotidian și aspectul poetic al limbajului popular și să sublinieze în același timp ideea că blestemul, invectiva și imprecația nu numai că nu supără pe artistul popular, ci îl ajută, ca și interjecția și vocativul exclamativ, să dramatizeze fragmentul în care le include".[6]

Această analiză fugară a folclorului în planul stilisticii lingvistice are ca scop să arate necesitatea unor cercetări aprofundate ale folclorului în plan lingvistic.

---

6. Ibidem, 114 - 115

DATINI, OBICEIURI ȘI CREDINȚE LEGATE DE NAȘTEREA COPILULUI ÎN ZONA MIROȘI - SURDULEȘTI - CĂLDĂRARU, JUDEȚUL ARGEȘ

Prof. Iulian Rizea

Datinile, obiceiurile și credințele legate de *naștere* formează un amplu capitol al folclorului românesc, ca o bogată țâșnire din laconismul unui străvechi proverb cu substrat economic: "înmulțirea copiilor, bucuria românului", sau :" înmulțirea copiilor - averea românului".

Toate aceste tradiții formează un lanț, în care veriga *botezului* se află la jumătate - între momentul în care femeia "rămâne grea " și până "înțarcă", adică termină alăptatul copilului.

În zona cercetată de noi - localitățile Miroși, Surdulești, Căldăraru, momentul botezului reprezintă un fel de corolar al practicilor anterioare, pe care le vom prezenta pe scurt, spre edificare.

Protagoniștii acestor obiceiuri sunt: *Moașa, Nașul* și *Nașa* - în afara părinților copilului, bineînțeles, și a copilului însuși - destinatarul și "beneficiarul" acestui complex de datini, în centrul cărora el este situat.

Moașa este o femeie cu multă experiență, cea mai în vârstă, sau cea mai respectată din familia (neamul) gravidei. În condițiile actuale ale satului, *moașa* este numai păstrătoarea tradiției ceremoniale. În trecut ea îndeplinea rolul mamoșului, de unde înalta prețuire de care se bucură încă, deși grija pentru sănătatea femeii gravide revine astăzi cadrelor sanitare.Moașa este aceeași pentru toți copiii familiei.

Nașii sunt cei de la cununie, de obicei nașii de botez ai tatălui noului născut.Ei formează, împreună cu finii, marea rețea socio-culturală a *cumetrilor*, cu adânci rădăcini în tradițiile românești ale gintei.

Nașterea. La naștere asistă moașa împreună cu câteva femei din familia gravidei; niciodată soacra (față de care nora "se sfiește", după cum ni s-a spus).

Locul pentru naștere este în tindă, în odaie în pat, sau mai adesea jos, stând în genunchi - obicei păstrat de la romani, care aveau credința că îngenuncherea grăbește nașterea.

Se așterne sub femeie o țesătură din lână roșie, sau neapărat cu roșu, ca noul născut să fie roșu, voios, sănătos. Când încep "muncile", i se desprinde brâul cu care a fost încinsă nouă luni și care se întinde pe jos, iar moașa o îndeamnă să-l străbată înainte și înapoi de nouă ori, zicându-i:

"Calcă, fată, înainte
Calcă, fată, înapoi
Dă-i zor
De nouă ori !"

Brâul este întotdeauna roșu.

Pregătite dinainte, la îndemână se află: teslă, bardă, săcure, furcă, fus, foarfecă.

La Căldăraru - moașa rupe cămașa femeii și-i trece pe sub cămașă, printre sâni, tesla, toporul, foarfeca, zicând:

"Dacă e fecior,
Să iasă la topor,
Dacă e fată
La foarfecă să iasă,
Să fie cusătoreasă !"

La Surdulești și Miroși - moașa o îndeamnă să lovească în unelte cu piciorul, zicând:

"De va fi fată
Să iasă la furcă,
De va fi fecior
Să iasă la topor !"

Uneori, în vreme ce femeia străbate brâul călcându-l de nouă ori, moașa descântă și de deochi:

"Pasăre albă codalbă,
Sus sărea,
Jos cădea,
Ochii strigoiului pleznea.
Lin șarpele desmirnă-l
Lin copilul de deochetură
Cu țăsala l-au țăsălat

Și cu sare l-au sărat,
Toate junghiurile le-au curățat,
99 de chei,
99 de mădui,
Cu sare l-au sărat
Vinele le-au curățat
Cum se plămădește aluatul în căpistere
Și fagurele de miere
Și vița în vie,
Așa să rămâie
Curat
Și luminat
Ca de Maica Precistă lăsat ".

După naștere moașa îl fricționează pe copil cu apă rece, apoi amândoi - mama și copilul - sunt așezați în același pat.

La Surdulești și Miroși - cineva dintre cei ce asistă sapă o groapă în tindă, după ușă ori în mijlocul casei. În ea moașa îngroapă: casa copilului, usturoi, bani și ovăz, apoi nivelează și lipește pământul la loc. Întrucât nașterea se face astăzi la casa de nașteri sau la spital, iar casele nu mai au pământ pe jos, groapa, ca datină, se sapă (după venirea femeii acasă) în curte, și se pun în ea: boabe de ovăz, usturoi și bani, pentru ca noul născut să aibă parte de bucate, de bani și să fie ferit de boli (semnificația usturoiului).

La Căldăraru - casa copilului se îngroapă cu orificiul în jos, dacă femeia nu mai vrea să aibă copii, și cu el în sus, dacă dorește să mai aibă.

Se crede că atunci când groapa se sapă după ușă, copilul va deveni un anonim; sub fereastră ori în mijlocul casei - va deveni om de seamă, vestit, bine văzut de toți.

După ce moașa a așezat mama și copilul în pat, ia un vas nou de lut (astăzi - o sticlă), se duce la fântână, scoate apă (neîncepută) și toarnă în vasul nou sau în sticlă. Toți cei de față ascultă: dacă apa sfârâie pe vas, copilul va avea glas frumos. În apă se pune apoi busuioc și flori, și moașa se duce cu vasul la preot să sfințească apa. Până la întoarcerea moașei, lehuza nu are voie să guste nimic.

Tradiția împlinește astfel o necesitate a igienei: lehuza, îndată după naștere, nu are voie să bea apă sau să mănânce. Cu apa sfințită se umezește fața copilului, fața mamei și i se dă acesteia să bea un strop. Se umezesc cu apă și femeile care au fost de față la naștere.

Prima scaldă a copilului se face într-o albie de lemn. În apă se pun flori - să fie copilul frumos -, și (la Căldăraru) "vârtejul" porcului - să fie iute în mișcări. Moașa aruncă și bani în apă - să aibă copilul parte de ei în viață și, spălându-l, zice:

"Să fie sănătos,
Și norocos,
Și mintos
Și voios,
Și frumos,
Și drăgăstos,
Și învățat,
Și bogat,
Om de treabă
Și luat în seamă".

În informațiile din zonă se menționează că în apă se pune și untdelemn, sare (semnul prieteniei) , și se sparge un ou pentru ca noul născut să crească și să se împlinească asemeni oului.

Ursitorile. La Surdulești așteptarea Ursitoarelor începe imediat după naștere sau în seara zilei a treia.

Se așază o masă rotundă în mijlocul casei. Pe masă se pune, pe un șervet alb, frumos, pâine de țest (azimă nedospită). Cu vătraiul de la sobă se fac trei semne în pâine, simbolizând trei Ursitoare. Pe locul semnelor se pun trei grămăjoare de sare, trei căței de usturoi, zahăr, brânză, fructe. Rostul sării -la Căldăraru- este acela al descoperirii urmelor lăsate de Ursitoare când vin să se ospăteze. Pe masă se mai pun: o sticlă cu țuică, una cu vin, carte, creion. Se mai pune un șorț (sau material pentru un șorț) destinat moașei. Totul se acoperă cu o pânză albă.

Cu cât masa este mai bogată cu atât copilul va fi mai bine ursit. Părinții trebuie să fie tot veseli, ca să nu se supere Ursitoarele, să-l ursească bine, ca nou-născutul să aibă o viață lungă, bună, liniștită, fericită.

Sunt trei Ursitoare care stau lângă fereastră, de unde datina de a deschide fereastra ca ele să poată intra în casă, să se ospăteze, să fie binevoitoare copilului.

Ursitoarea cea mare ține o furcă în mână, pune firul și învârte fusul: cea mijlocie, adică "Soarta" îl toarce din caierul prins la furca ce o ține prima Ursitoare în brâu și-l învârtește pe fus; iar cea mică, adică "Moartea" ține în mână o foarfecă, printre tăișurile căreia trece firul și când voiește, atunci îl taie. Apoi încep pe rând a ursi: una a-i da minte și noroc, alta - frumusețe sau urâciune, a treia - bogăție sau sărăcie, glorie sau robie. Dacă se naște băiat, toate Ursitoarele sunt vesele.Dacă se naște fată, cea mică îndeosebi e foarte supărată.

La punerea ursitorilor a treia zi, înainte de scăpătatul soarelui, moașa merge la fântână, scoate o ciutură de apă, o răstoarnă într-o găleată și venind spre casă culege de pe drum 9 pietricele, 9 fulgi de gâscă și 3 crăci de salcie și le aruncă în apa din căldare, zicând:

"Să fie ca fulgul de ușor,
Ca piatra de sănătos
Și verde ca salcia!"

Găleata se bagă sub patul lehuzei, la căpătâi. Pe găleată se așază ițele și spata, să fie copilul vrednic și iute ca ițele. Sub perna mamei se pune de cu seară darul moașei pentru copil: scutece, tichia, fașa etc. În noaptea aceasta moașa doarme în odaie cu mama și copilul, ca să prindă în vis ursirea. La primul cântat de cocoș, moașa se scoală, deschide fereastra și ridică pânza de pe masă. Apoi închide fereastra, ridică mama de pe "stratul de ursitori" (așternutul pe care a stat femeia 3 zile), ia o mână de fân din strat, îi dă foc în fața ușii, în tindă. I se dă mamei în brațe vătraiul și copilul. Moașa merge înainte, mama după ea, ocolește focul de 3 ori. La Căldăraru mama sare peste foc și zice: "De alt foc să nu mai dai!". Moașa scaldă copilul și pe mamă și-i mută în alt pat. Din bucatele de pe masă, din fiecare, moașa îi dă mamei să guste. În mod special se strânge sarea, se pune într-o cârpă și se păstrează contra "bubei la inimă"(dureri de stomac).Moașa îl schimbă pe copil cu hainele aduse de ea. La capătul fașei se face o păpușă în care se pune cărbune, bani și pâine

uscată.Copilul va fi tot timpul înfășat cu fașa asta, până la botez.Fașa este din lână. bogat ornamentată și neapărat roșie sau cu roșu. Se pune mătura și vătraiul lângă patul copilului 6 săptămâni, să-l apere de boale. Mama și moașa își povestesc visele avute în noaptea ursitorilor și le interpretează. Dacă visează oi, copilul va fi necăjit în viață. Dacă visează linguri, străchini, pâine, va fi fericit, a fost bine ursit.

În aceste prime 3 zile tatăl nu știe dacă are băiat sau fată, fiindcă îl păcălește, spunându-i când una când alta.A treia zi își vede pentru prima dată copilul. Se cinstește cu moașa, apoi aceasta ia toate bucatele de pe masă, plus șorțul - ca dar din partea "nepoatei" (mama nou-născutului) și pleacă.

Tatăl ia o sticlă cu băutură și o pâine și pleacă la naș să-i spună numele copilului. După ce se cinstesc, nașul zice: "Am în casă atâtea nume. Alege!" După ce tatăl a aflat numele copilului de la naș (tradiție respectată cu sfințenie: dacă nașul este în altă localitate este întrebat telefonic sau telegrafic) pleacă la Primărie și își anunță copilul. Până la botez numai tatăl cunoaște numele copilului, nume pe care îl ține în mare taină. Mama nu are voie să-l afle. Copilului i se zice "turcu" sau "mielu".

Timp de 40 de zile femeia poartă semnul lehuziei: un ac înfipt în basma în jurul căruia se înfășoară ața lui roșie. Nu iese din ogradă și nu are voie să se vadă cu altă lehuză, fiindcă-i moare copilul. Dacă totuși se văd două lehuze, schimbă între ele ace, bani, scutece de-ale copilului. N-are voie să se uite lung în zare, deoarece "cât va cuprinde cu ochii, atât va pîrjoli soarele"; n-are voie să scoată apă din fântână ș.a.

Cumetria. După botez, la venirea de la biserică, are loc cumetria. Nașul (nașa) prezintă mamei copilul:

"Ți-l dăruim dumitale
Cu pâine și cu sare
Cu darul sfinției-sale;
Crește-l ușor
Și sănătos!"

Apoi moașa urează mamei copilului:

"Să-ți fie brațele pline

Casa cu noroc și bine
Acesta bine să nu crească
Dumnezeu altul să vă dăruiască
Precum ați ajuns pe acesta
De l-ați botezat
Și încreștinat,
Așa să ajungeți
Ca să-l creșteți
Și să vă învredniciți
Ca să-l și căsătoriți."

Când intră nașul în casă urează părinților:

"Să trăiți
S-ajungeți să vedeți
Pe acest fin căsătorit
Și deplin gospodărit
Și s-ajungeți să vedeți
Și fiii fiilor săi,
Adică pe nepoței",

apoi așază pe masă un cojoc cu perii în sus, pune finul pe cojoc și zice:

"Finule, să trăiești
Și să crești
Și să te înmulțești
Să ai atâtea oi cu miei
Și vaci cu viței
Și noroc
Câți peri în acest cojoc!"

La masă, când vine moașa cu copilul frumos înfășat și împodobit cu flori, se duce cu el înaintea nașilor, îl închină și zice:

"Bună vreme la Domnia voastră
Cinstiți meseni și gospodari,
Dar mai cu de-alesu
La Domnia voastră, cumătri mari !
Bine v-am găsit sănătoși
Și voioși !
Iată v-am adus un fin al Domnia voastră
De la nănași pocinog,
De la Dumnezeu noroc:
Poftim, cumătră mare,

Dăruiește finului dumitale
Ce te trage inima
Ce-i voi, ce ți-o plăcea !"

La care nașa răspunde:

"Mulțumim, moșică dragă,
Mulțumim că l-ai adus
Și-naintea mea l-ai pus:
Ia să-l văd cât îi de mare
De isteț și de frumos
De voinic și sănătos!"

Apoi ia copilul peste masă, îl sărută pe frunte și-i pune bani în scutec sau în basmaua așezată anume pe pieptul copilului și zice:

"Poftim, moșică dragă,
De la noi cam puțintel
De la Dumnezeu mai mult"

Copilul trece din mână în mână la toți mesenii, toți pun darul de bani și răspund la fel ca nașa.

Apoi moașa strânge banii adunați, fără să-i numere, îi leagă în basma și zice către naș:

"Cum ați ajuns de-ați botezat,
Așa să ajungeți să cununați,
Și iarăși să botezați",

sau:

"De unde v-ați cheltuit
Dumnezeu să vă împlinească
Însutit
Și-nmiit:
Să trăiți,
Să sporiți,
Tot din fin
În fin
Cum ați ajuns să botezați,
Să ajungeți să-i cununați !"

La masă, în timpul petrecerii, unii zic:

"Eu beau pentru sănătate
Că-i mai bună decât toate",

sau:

"În fundul paharului
Sănătatea omului,

Deci cine nu bea de dușcă
Acela moare de pușcă",

sau:

"Ce frumoasă adunare -
Tot de cei ce scurg pahare,
Deci cel ce bea să trăiască
Cel ce nu bea să plesnească!
Cel ce bea este om bun,
Cel ce nu bea e nebun;
Cel ce bea e om voinic,
Cel ce nu bea e calic;
Cel ce bea e om voios,
Cel ce nu bea-i ticălos.
Cel ce vinul nu va bea
Nici în rai nu va intra,
Că și sfântul Petru zice:
Beți vinul să nu se strice!"

Mama copilului urează la masă:

"Dragu'-mi-i, boieri, de voi
C-ați venit până la noi
Și mi-i drag de dumneavoastră
C-ați venit la casa noastră
Da de-acum mai dragi mi-ți fi,
Că și mai des mi-ți veni !"

NOTĂ

Informațiile documentare și textele au fost culese de la:
Popescu Gheorghe (Surdulești)
Nanescu Ion (Căldăraru)
Ilinca lui Nilă (Căldăraru)
Anica Voiculescu (Căldăraru)
Leona Gheorghe (Căldăraru)
Din Vasilescu (Miroși)

CEREMONIALUL ÎNMORMÂNTĂRII ÎN ZONA VALEA VÂLSANULUI

Cercet.dr. Mihail M. Robea

Obiceiul. Moartea constituie ultimul mare eveniment din viața omului. Evenimentul antrenează, potrivit vârstei și prestigiului defunctului, grupuri numeroase de oameni. În concepția satului tradițional, lumea e o reprezentare binară - "lumea asta" și "lumea cealaltă" (1). Moartea ar reprezenta astfel un moment iminent al trecerii omului dintr-o lume într-alta. În Valea Vâlsanului despărțirea, trecerea și integrarea defunctului se asigură astăzi printr-un complex ceremonial, alcătuit din rituri străvechi, cu rosturi duble: apărarea vieții celor rămași și asigurarea integrării defunctului. Caracterul sacerdotal al ceremonialului îi imprimă structurii sale o unică omogenitate și capacitate de conservare. Totuși, sensurile unor practici s-au șters parțial din memoria colectivității.

Frecvent, moartea e anunțată printr-o suită de rituri de anticipare (vise, urletul strident al câinilor). Îmbolnăvirea gravă, la pat, a unei persoane alarmează rudele apropiate.. Deseori se trece la primele acte ale marii despărțiri: alcătuirea testamentului, cererea de iertare a rudelor de către bolnav. După momentul morții, pe plan mitic sufletul lui se așază sub strașina casei, la "încheietoarea" ei, refăcând timp de 40 de zile itinerarul parcurs în timpul vieții sale. Omul trecând în rândul morților, se iau primele măsuri de cinstire a memoriei lui (doliu, întoarcerea oglinzilor), de anunțare a comunității sătești (în grai, clopote) și de pregătire a sa pentru noua stare: "băierea"; îmbrăcarea; așezarea în pat sau în "lemn"; legarea unui "bănuț" de degetul mic, necesar la plata vămilor; fixarea semnelor distinctive pe cap, pentru a fi recunoscut de neam; alcătuirea "toiagului", spre a avea calea "luminată" și, în nordul văii, lucrarea "pomului mortului "- o "cracă" de măr încărcată cu produse zaharoase și de patiserie. În cele 3 zile cât stă de obicei în

casă, defunctul este bine păzit și vizitat de membrii colectivității care își iau rămas-bun de la el. Rudele apropiate, deseori și femei anume, îl jelesc.

Înmormântarea se face, obișnuit, în a treia zi de la moarte, în toate zilele săptămânii, cu excepția zilei de luni. Momentul îl integrează complet pe defunct - pe ambele planuri, real și mitic - în lumea morților. În casa sa, după citirea "stâlpilor", se formează într-o ordine îndătinată convoiul funebru. Pe drumul drept sau sinuos spre cimitir, el oprește la "trei soroace". La biserică, după oficierea serviciului religios, membrii comunității își iau rămas-bun de la defunct, rudele - prin sărutarea feței și a mâinilor. Apoi, sicriul se coboară în mormânt și se acoperă cu pământ. În timpul și după înmormântare se desfășoară mai multe rituri de trecere și cu caracter profilactic: aruncarea de către rude peste sicriu a unor monede, necesare la vămi; frecarea mâinilor cu țărână și aruncarea ei în mormânt de către participanți, spre a nu le amorți mâinile; spălarea cu "apă curată" aruncată dintr-un vas a persoanelor venite în contact direct cu defunctul; darea de pomană "peste groapă" (oaie în nord și găină în sudul văii; alimente; lenjerie). În continuare, succesiv, câteva practici de asigurare a trecerii și de restabilire a echilibrului social: "împărțeala" la ieșirea din cimitir (pâine și 1 pahar cu țuică sau cu vin); pomana de acasă, cu participanții. Timp de 40 zile sufletul defunctului este hrănit cu "daru mortului" (o bucată de pâine cu carne sau ou), dat zilnic la aceeași persoană, și cu apă - un pahar cu apă pus lângă casă. Tot în această perioadă, cu credința ca mortul să aibă apă în lumea mitică, i se cară zilnic de o femeie anume câte 2 găleți cu apă la 3 case. În scopul asigurării marii lui călătorii, a integrării în noua lume mitică și a consolidării solidarității comunității sociale cu familia îndoliată, se fac la anumite termene impare (1,3,5,9 zile, luni, ani) căpețele, parastasuri, pomeni și moși cu mese și ofrande. Parastasul la 40 zile e foarte important prin numărul de rituri prilejuite și prin caracterul lui de bilanț privind îndeplinirea unor practici anterioare. Se constată modalitatea de îndeplinire a ritualului aducerii apei de persoana anume, se face "darea răbojului pă apă" (o cutie

de carton cu un colac, o lumânare aprinsă și cu răbojul căratului apei puse pe apa râului), în sud, și se alcătuiește pomul de pomană (o cracă de pom împodobită cu anumite figuri din pastă de făină și dulciuri, pusă pe mormânt), în nordul văii. Sensurile lor mitice s-au șters din memoria colectivităților.

Înmormântarea tinerilor necăsătoriți are aspectul figurat al unei nunți.El se prelungește în aproape toate practicile ulterioare înmormântării.

Repertoriul. În Valea Vâlsanului, repertoriul contemporan al pieselor funerare cunoaște numai 2 specii: *1. Jelaniile* și *II. Versuri la mort.*

1. Jelaniile, cu 6 tipuri, alcătuiesc specia caracteristică întregii arii folclorice. Sub denumirea locală de *jelanie* este cunoscut aici bocetul. Apărute în vremuri imemoriale și desăvârșite continuu (2), jelaniile reprezintă o manifestare a marii dureri pentru pierderea unui om și un act îndătinat în colectivitate (3). Jelesc femeile din familie și rudele defunctului în cele 3 zile ale șederii lui în casă, în timpul înmormântării, la "soroace" și sărbători. Jelesc, de asemenea, femei anume din sat, îndeosebi în nordul văii (Mușetești, Brădet), de obicei un număr de 2-3 "jeluitoare" într-o așezare, în cele 3 zile ale șederii defunctului în casă și în vremea înmormântării lui, în schimbul unor daruri. Jeluitoarele posedă motive din limbajul educațional și, pe baza lor și a realităților concrete, compun spontan texte potrivite defunctului, încât jelaniile devin creații proprii și, spre deosebire de alte specii, textele lor nu sunt "învățate" de la alții. Sub raportul structurii prozodice, jelaniile se împart, la rândul lor, în 2 categorii: *a) Jelaniile versificate relativ*, prima categorie, cu 3 tipuri, fără o structură prozodică clasică, dominantă în zonă. Aceste jelanii se prezintă sub forma unei proze improvizate și versificate integral, datorită intervenției determinante a muzicii - textul improvizat află în melodia cu care se îmbină "un tipar cristalizat" - și parțial(4). Trăsăturile lor caracteristice; inspirare nemijlocită din viață, spontaneitate, sinceritate profundă și sobrietate. *b) Jelaniile versificate*, a doua categorie, cu 3

tipuri, cu o structură prozodică clasică, prezente sporadic în nordul văii (Brădet, Brădulet, Galeș), în așezări cu ungureni. Ele aparțin fondului folcloric transilvănean pe care ardelenii l-au adus cu ei aici. Aceste jelanii se prezintă în structuri versificate clasic, se inspiră din universul nemijlocit și mitic al omului, păstrează încă imagini din cântecele ceremoniale și lirice și - ca și bocetele din alte părți ale țării - posedă imagini artistice izbutite.

II. Versuri la mort, cu 2 tipuri. În Valea Vâlsanului termenul de *vers la mort* corespunde celui ardelenesc de *vers,* având aceeași funcție. Apare sporadic tot în nordul văii, la colectivitățile cu ardeleni. Autorul versurilor este poetul-cioban Ion P.Maria (Ionică Păunaș), de 60 ani, din satul Galeș.Cele două compuneri ale sale se inspiră numai din realitătile înconjurătoare și împrumută mijloace artistice și imagini din poezia populară.

Textele se clasifică în tipuri în cadrul celor două specii analizate. În atestările argeșene, jelaniile apar foarte rar.

1.Jelanie de mamă (tip 1)

Inf.Elisabeta Pățitu, 60 ani, Valea lui Moș.Culeg.M.R. 8.VII.1969.

Tip atestat variat în toate provinciile țării. În Valea Vâlsanului apare în 2 variante cu schemele și structurile poetice diferite. În jelania sa, informatoarea își jelește mama moartă și se arată foarte supărată pe ea, fiindcă a lăsat-o "străină" și săracă - "C-o fâșie-n bătătura casii". Spre a-i ușura durerea, o roagă să revină în preajma ei. Jelania cu cele mai accentuate note de critică socială.Text amplu (51 versuri), coerent și sobru.

2.Jelanie dă mamă

Inf. Elisabeta Lungescu, 40 ani, Brădet.Culeg.M.R., 10.XI.1968.

Varianta, deosebită, are trei motive. Fiica își îndeamnă mama să se ridice și să nu o lase "orfană" (I).Apoi o roagă să se orienteze, în călătoria sa, după soare, nu după apă (II). În încheiere insistă ca să revină în preajma ei să se sfătuiască (III). Evident, al doilea motiv e

împrumutat din *Cântecul mare*. Text (18 versuri) omogen, cu o structură prozodică clasică.

3. Jelanie dă tată (tip 2)

Inf. Elisabeta Lungescu, 40 ani, Brădet.Culeg.M.R., 10.XI.1968

Tip atestat variat în multe provincii ale țării(5). Varianta vâlsăneană se structurează pe trei motive. Fiica, deznădăjduită, își îndeamnă tatăl să se ridice, căci din pământ nimeni nu se mai întoarce.(I). Nici un tată intrat în pământ nu s-a mai întors vreodată la ai săi (II). Jeluitoarea își deplânge apoi destinul de fată orfană (III). Un text profund realist, cu revolta în fața morții și cu înțelegerea lucidă a condiției umane. Jelanie (19 versuri) închegată, cursivă, cu o structură prozodică clasică și cu însușiri artistice.

4. Jelanie dă copil (Tip 3)

Inf. Duminică Avida, 50 ani, Vâlsănești.Culeg.M.R., 10.VII.1969.

Tip atestat diferit în multe provincii ale țării. Varianta locală respectă schema generală a tipului. Mama își jelește copilul mort, mult iubit, fiindcă niciodată n-are să-l mai vadă și s-o fericească cu prezența lui fizică. "Despărțirea morții" o socotește "cea mai grea". Pentru o mamă, copilul ei e cel mai scump din lume. Despărțirea, prin moarte, dintre mamă și copilul ei, atât de dureroasă, este definitivă: "Că ce-apucă pământu,/Nu să mai vede,/Nu să mai aude". La construcția jelaniei stă o viziune realistă. Text amplu (42 versuri), închegat și cu însușiri artistice, însă cu unele reluări care îi tulbură limpezimea.

5. Jelanie dă flăcău căzut în război (Tip 4)

Inf. Ioana N. Olteanu, 72 ani, Galeș.Culeg.M.R., 5.VI.1969.

Jelanie alcătuită de mama unui tânăr căzut în ultimul război mondial. Jelania însumează mai multe motive în care elementele lirice alternează cu cele epice. Mama se arată îndurerată fiindcă băiatul ei a murit. Flăcăul plecase voluntar să-și facă stagiul militar mai devreme și l-a prins războiul, în care el a căzut. Mama îi cere fiului mort să revină în viață spre a-l mai vedea. În continuare, evocă un episod în care " un camarad " a

vizitat-o și i-a indicat locul mormântului fiului, "lângă o pădure". Imaginându-și ziua liberării, ea îi cere fiului s-o anunțe ca să-l întâmpine și să-l aducă acasă. Revoltată apoi pe moarte, mama îndoliată îndeamnă toate mamele îndurerate să se solidarizeze cu ea și să-i ceară lui Dumnezeu să le dea înapoi copiii, spre a-i reîntâlni. O jelanie cu cel mai întins text (100 versuri), versificată clasic și cu imagini izbutite.

6. Jelanie dă fată nemăritată (tip 5)

Inf. Maria Ghinea, 50 ani, Stroiești. Culeg. M. R., 3.V.1969.

Tip atestat diferit în provinciile țării. Varianta locală cu schema clasică parțială. Mama își îndeamnă fiica să se ridice și să le mulțumească la "fete și băieți", veniți s-o "petreacă". Apoi ea o sfătuiește să se scoale ca să-și ia "ziua bună" de la părinți și tineri. O jelanie pur laică; privește momentul dramatic al marii despărțiri. Jelanie (26 versuri) puternic închegată, fluentă și sobră.

7. Jelanie dă frate (tip 6)

Inf. Elisabeta Lungescu, 40 ani, Brădet.Culeg.M.R., 10.VIII.1968.

O altă jelanie creată de o talentată jeluitoare pe baza unor fapte autentice. Fratele jeluitoarei a ieșit prin orașul Curtea de Argeș și a fost împuns mortal de un cerb scăpat de sub supraveghere. Lasă un copil nemângâiat. Clopotele sună și lumea se adună pentru marea despărțire. Profund revoltată în fața morții, sora blestemă pământul care i-a înghițit părinții și frații și moartea care a îndoliat-o des. Jelanie liric-epică și cu un profund caracter profan. Posedă un text relativ întins (37 versuri), se prezintă omogen, e versificată clasic și are multe însușiri literare.

8. Versuri la moartea unui tânăr necăsătorit (tip 7)

Autor: Ion P.Maria, 60 ani, Brăduleț.Culeg.M.R., 25.V.1969.

Poetul-cioban a compus un poem cu adevărat mișcător la moartea unui tânăr necăsătorit. Tăindu-i firul vieții unui tânăr militar, moartea nu și-a ales bine victima. Flăcăul este luat în armată, la marină, și, după 2 ani, cade la "grea boală". Având un picior fracturat, e dus la spital și i se aplică ghips. După 2 luni, revine acasă și, în ciuda

îngrijirilor date de părinți, moare. În momentul marii despărțiri, defunctul își cheamă părinții și frații ca să-și ia "iertare" și "rămas-bun" de la ei, precum și de la "fete și feciori". Versurile au numai un caracter laic și o limpezime de cristal. Poemul se structurează în 2 componente: prima mare parte cu narațiune, iar ultima parte cu un aspect descriptiv. Text amplu (77 versuri), omogen și cu numeroase valențe literare. Relatarea întâmplărilor de către defunctul însuși oferă un spor de convingere mesajului.

9. Versuri la moartea unui poet (tip 8)

Autor: Ion P. Maria, 60 ani, Brăduleț. Culeg. M. R., 25.V.1969.

O compunere laică și filozofică.În fața morții implacabile, poetul meditează asupra veșniciei elementelor materiale și creațiilor spirituale. Pe primele le consideră fragile, iar pe ultimele - eterne. Ultima considerație - un autentic epilog - o extinde cu umor asupra creației sale:

"Toate trec p-astă lume,
Cu dureri și cu suspine,
Dar al meu dulce nume și prenume
În veci aici rămâne,
Scris numai-n flori și glume;
Cu cerneală violetă,
Cu frunză de pepenaș..."

Creație inspirată din realitatea socială și materializată cu mijloace artistice folclorice; apoi amplă (44 versuri), omogenă și cu interesante calități literare.

JELANII ȘI VERSURI - 1. Jelanie de mamă

"Aoleo, mamă, mamă,
Aoleo, mamă, mamă,
M-ai lăsat, mamă, singură;
Aoleo, mamă, mamă,
M-ai lăsat, mamă, supărată;
Aoleo, mamă, mamă,
M-ai lăsat, mamă, pustiită-n lume!
Aoleo, mamă, mamă,
Mi-ai vândut, mamă, pământul
Și m-ai lăsat, mamă, singură;
Aoleo, mamă, mamă,
M-ai lăsat, mamă, streină;
Aoleo, mamă, mamă!
D-o fi bine, mamă, p-acolo,
Să mă iei, mamă, și pă mine,
Aoleo, mamă, mamă,
Că p-aici nu ie, mamă, bine dă mine
Că p-aici ie rău de tot,
Aoleo, mamă, mamă,
Că muncesc din noapte până-n noapte,
Aoleo, mamă, mamă,
Nu mai poci, mamă, să strig.
Aoleo, mamă, mamă,
Cum te duci, mamă, p-acolo
Și să spui, mamă, că sunt singură!
Aoleo, mamă, mamă,
Că m-ai lăsat., mamă, singură
Și n-am, mamă, pe nimenea p-aicia;

N-am, mamă, surori p-aicia;
Aoleo, mamă,mamă,
Mai vino, mamă, p-aici
Și să ne spui nouă cum ie p-acolo!
Aoleo, mamă, mamă,
Că de când ai plecat, mamă,
Nu știu nimic dă tale, mămico,
Aoleo, mamă, mamă,
D-o fi mai bine, mamă, p-acolo
Și-o fi grădina mai mare p-acolo,
Aoleo, mamă, mamă,
Că tare rău m-ai lăsat, mamă
Într-o grădină mică.
Aoleo, mamă, mamă
Pentru că grădina mare,
Ai vândut-o, mamă, la vecini;
Aoleo, mamă, mamă,
Și pe mine m-ai lăsat, mamă
C-o fâșie-n bătătura casii;
Aoleo, mamă, mamă,
Că m-am săturat, mamă, de streini,
M-am săturat, mamă, de necazuri!

Inf. Elisabeta Pățitu, 60 ani, țărancă,
Valea lui Maș - Argeș, 8 iulie 1969, Mg.11

2. Jelanie dă mamă

Scoală, mamă dragă,
Și nu mă lăsa orfană,
Că n-am frați și surori,
N-am pă nimeni cu dor.
Și te rog, mămico, așa:
D-aici când îi pleca
Să nu te iai după apă,
Că apa ie curgătoare
Și-napoi neîntorcătoare;
Și să te iai după soare,
Că soarele ieste mergător,
Înapoi întorcător.
Să vii iară la noi,
Să-ți spunem din nevoi,
Că nimic nu mai ai bine,
Când nu ai mamă pă lume;
Că nu ai pă nimenea,
Să mai spui suferința.

Inf. Elisabeta Lungescu, 40 ani, țărancă,
Brădet- Argeș, 10 noiembrie 1968, Mg. 1a.

3. Jelanie dă tată

Scoală-te, tăticu meu,
Nu pleca unde ie rău,
Că-n pământ cine a intrat,
Nu s-a mai înapoiat.
Noi pă un'e-am umblat
Și piciorul ne-a călcat,
Dă tată n-am mai aflat.
Am călcat din piatră-n piatră
Și n-am mai găsit tată,
Că pământu ce-a-nghițit
Nu a mai putut fi văzut.
Blestemată am fost cu foc,
Dă părinți să n-am noroc.
S-a dus mila, s-a dus doru,
Mi s-a dus tot ajutoru;
Am rămas a nimănui,
Nu am o vorbă cui s-o spui,
Că părinții m-au lăsat,
Dă mine s-au dăpărtat.

Inf. Elisabeta Lungescu, 40 ani, țărancă,
Brădet - Argeș, 10 noiembrie 1968, Mg. 1a.

4. Jelanie de copil

Aoleo, copilașu mamii drag,
Un'e te duci tu, mamă,
Și mă lași friptă și arsă
Și cu lacrimi pe ochi-ntotdeauna ?
Că,mamă,nici o durere nu e mai grea
Ca despărțirea morții.
Aoleo, mamă dragă,
Că ce-apucă pământu
Nu să mai vede pe nicăieri.
Aoleo, dragu mamii,

Cum mă lași tu cu inima friptă
Și cu atâta durere de grea,
Că tare este durerea dăspărțirii.
Aolco, mamă dragă,
Să mă iei și pe mine cu tine,
Că tare grea este dăspărțirea:
Când se desparte copilul de mamă
Și nu-l mai vede niciodată.
Să umble o mamă cu opinci de piatră
Și copil nu mai găsește niciodată,
Că ce-apucă pământu
Nu mai găsești niciodată.
Aoleo, mamă dragă,
Scoală de mă-mbunează,
Că tu îmi spuneai, dragă,
Că nu ai să mă lași.
Aoleo, mamă dragă,
Cum mă lași cu atâta durere,
Pe cine mai pui eu ochii,
Că nu mai am pe cine
Mi-erea drag pe lumea-asta.
Poate să fie orice copil,
Ca tine nu este, mamă dragă:
Că să facă un copil cât de rău,
Că tot drag mai este.
Aoleo, copilașu meu iubit,
De mine te-ai dăspărțit.
De azi-nainte nu te mai văd,
Că ce-apucă pământu
Nu se mai vede,
Nu se mai aude !
Tare dureroasă este moartea asta !

Inf. Avida Duminică, 63 ani, țărancă,
Vâlsănești - Argeș, 1969.

5. Jelanie de flăcău mort în război

Mamă, cum te-ai îndurat
Singură de m-ai lăsat ?
Cum nu te-ai gândit
La mine, puiule ?
Cât te doream, măicuță,
Cât te așteptam !
Mamă, cum m-ai încântat
Cu vorba lu' tălică a dulce
Să te las voluntar, mamă,
Să faci armata curând, mamă.
Și să vii la noi acasă,
Să-mi aduci fată frumoasă?
Puiule, te-am așteptat,
Inima mi s-a uscat,
Obrăjorii mi s-a fript
Și tălică n-ai mai venit.
Îți dau, mamă, suvenire
Ca să mă aștepți și pe mine.
Să te rogi la Dumnezeu,
Ionele, puiu meu,
Să te rogi, puiule, tare
Să mă apropii de tale,
Să-ți mai văd chipu frumos
Și cuvântu mângâios.
Ionele, puiule,
Ionele, dorule,
Cât ai fost, mamă, pe lume
Mi-ai dat numai vorbe bune.
Mi-ai plecat la cătănie
Și-m' scriai, puiule, mie
Și-mi ziceai: "Dragă mămico",
Și lu' ta-tău: "Iubit tătic".
Cine ne-o mai mângâia
Și cine ne-o mai zice așa ?!
Lenuțo, Lenuțo, mamă,
Zi tu, mamă, zi ce-i zice
Că ți-o fi gurița dulce
Și te-o auzi pe tine
Și-o veni, mamă, la mine !
Câte mame sunt pe lume
N-ar mai fi fripte ca mine;
Vai de mine, puiule,
Ionele dorule,
A venit, măicuță,
A venit, mamă,
Un camarad d-ai tăi, mamă.
L-am așteptat ca p-o floare,
C-o veni cu vro scrisoare
Scrisă de mânuța tale.
El a venit, mamă, ciudos
Și s-a plecat ochii n jos;
Nu venea să-m' spuie
Unde mi-a lăsat floare.
Te-a cătat, puiule, mult
Și te-a găsit în mormânt,
Cu casca pusă pe cruce,
Ionele, gură dulce.
Și ne-a spus, ne-a spus, măicuță,

Unde ți-ai ales tălică
Locu de odihnă, mamă.
Spune că e lângă o pădure
Lângă o margină de drum.
Cum ai potrivit așa,
Ca să te vază lumea,
Să vezi fetele trecând,
Să vezi mame suspinând,
De doru băieților,
Care a plecat în lume,
Și n-a mai venit ca la mine ?
Să-m' trimeț, mamă, scrisoare
Ori pe lună, ori pe soare,
Ori pe păsări zburătoare;
Și să-m' scrii, măicuță, în ea
Când aveți liberarea;
Să ne strângem mame multe
Și să vă ieșim în cale, puiule.
Unde să viu și calea unde s-o țiu ?
Am să viu la regiment
Și acolo, mamă, te aștept,
Să te iau, puiule, acasă,
Să facem nuntă frumoasă,
Că avem, mamă, rude bune,
Toate cu noroc în lume.
Numai ieu am fost blestemată
Și de mamă și de tată.
Și m-a blestemat cu foc
Să n-am de tale noroc.
Aoleo, mamelor bune,
Care mai sunteți ca mine,
Luați cuvântul și strigați la Dumnezeu
Vă rugați ca să mi-i mai dăruiască
Și cu noi să să-ntâlnească
Barim în Ziua cea Mare,
Când om fi la Judecată
Ionele, Ionele,
Să ne mai videm o dată
Să vii, puiule-nainte,
Să te mai sărut pe frunte
Vai de mine, puiule,
Ionele, dorule !

Inf. Ioana N. Olteanu, 72 ani, țărancă,
Galeș - Argeș, 5 iunie 1969, Mg. 5

6. Jelanie de frate

Auleu, fratele meu,
Rânduit ai fost la rău
Să pleci, dragă, dă la masă
La moartea cea periculoasă;
Rău ai mai fost, dragă, ursit
Șă d-un cerb omorât;
Drept în rinichi mi te-a-mpuns
Șă inima ți-a străpuns.
Scoală-te, fratele meu,
Dă-ți mai vezi copilul tău:
Te plânge cu mare jale,
Că iești gata dă plecare.
Auzi, clopotele sună toate,
Lumea să adună;
Sună c-un glas supțâre,
Pentru-a noastră dăspărțâre.
Dă frate te dăspărți,
Necazurile cu cin' le--mpărți ?
Copilul cui îl laș',
Amărât și supărat
Și dă tată dăpărtat ?
Fir-ai blestemat, pământ,
Multă lume-ai înghițit:
Mi-ai loat mamă,
Mi-ai loat tată,
Mi-ai loat frate ș-o sor',
M-ai lăsat cu mare dor
Să trăiesc sângură în lume
Să n-am nimic cui spune !
Auleo, fratele mieu iubit,
Niciodată nu te uit,
Că cu tine mă-mbunam
Și țâie tot îți spuneam.
Fir-ai blestemată, moarte,
Că dă doliu îmi faci parte,
Dă doliu și nu dă bine,
C-am rămas sângură în lume.

Inf. Elisabeta Lungescu, 40 ani, țărancă,
Brădet - Argeș, 10 august 1968, Mg. 1.

7. Jelanie de prietenă apropiată

Aoleo, mamă Tio,
Aoleo, mamă Tio, mamă Tio,
Că ai plecat, mamă Tio, de la noi;
Aoleo, mamă Tio, mamă Tio,
Mama mea a bună !
Ai plecat, mamă Tio,
Și-am rămas, mamă Tio, fără tale,
Aoelo, mamo Tio, mamo Tio,
Mama mea a bună,
Că n-am avut prietenă bună ca tale.
Aoleo, mamo Tio, mamo Tio,
Ai plecat, mamă Tio, d-astă-sară;
Spune-mi și mie cum ie p-acolo,
Că de cân' ai plecat
Te-am visat de două-trei ori;
Aoleo, mamă Tio, mamă Tio,
Vino și spune-mi și mie
Ce ie p-acolo și să te las acas',
Că mă duc și eu pe un'e am treabă.
Aoleo, mamă Tio, mamă Tio,
C-ai venit, mamo Tio, la biserică
Și eu nu te-am văzut.
Și să vii, mamo Tio-n vis,
Să vorbim, mamo Tio,
Că, cât ai trăit, eram amândouă.
Aoleo, mama mea bună,
prietena mea bună,
Aoleo, mamo Tio, mai mă duceam și eu
Pe undeva,mamo Tio,și te lăsam acasă
Aoleo, aoleo, mamo Tio,
Să faci, mamo Tio, cum îi putea
Și să vii, mamo Tio-n vis
Și să-mi spui și mie cum e p-acolo,
Nu știu cum e p-acolo, mamo Tio,
Că d-acolo cin' s-a dus
Nu s-a mai-ntors,
Și eu îți spuneam lui tale
Și tale îmi spuneai, mamo Tio,de toate.

Inf. Elisabeta Pățitu, 60 ani, țărancă,
Valea lui Maș - Argeș, 10 iulie 1969, Mg. 11.

8. Versuri la moartea unui tânăr necăsătorit

Jalnică adunare,
Fiți cu bună ascultare,
Să facem o cuvântare
La un fecior ca o floare.
După cum cartea ne spune,
Toate sunt dășărtăciune !
Când viața ți-e mai dragă,
Moartea te răpește-n grabă !
Of, moarte, tu nu lucri bine,
Tu nu vrei să mă cruți pă mine,
Tu, moarte, nu te-ai uitat,
C-am fost tinerel băiat,
Cu armata nefăcută,
Cu lumea nepetrecută.
În armată când am plecat,
La mașină am fost loat,
La armată dă marinari,
Pă termen dă trei ani.
Doi ani dă zăle am făcut
Și grea boală mi-a venit,
Piciorul rău m-a durut
Și la spital am pornit.
La spital dacă am intrat,
Doctorii m-a vizitat,
Piciorul-n ghips mi-a băgat,
Așa două luni am stat;
Și acas' am plecat,
Că boala mi-era mai grea.
Of, vai dă viața mea !
Acas' dacă am venit,
Mama, tata m-a-ngrijit;
Iei m-a-ngrijit foarte bine,
Ca să nu mă duc din lume.
Dar așa amar dă viață
S-a petrecut ca o ceață,
S-a stins ca o lumânare;
Cu chin și cu jale mare,
M-am gătat după pământ,
Lăsând jale și dor mult.
Vino, frati-meu, la a mea căsătorie,
Vino din America
La căsătoria mea
Și tu, frate, din Rusia.
Veniți, barim, acuma
Că dă mult v-am tot dorit
Și nici acuma n-ați venit.
Constantine și Aroane,
Ieu vă rog veniți mai tare,

Grăbiți și veniți mai iute,
Barim la iertare-n curte,
Că dă mult v-am dorit
Și nici acuma n-ați venit.
Și te rog, măicuța mea,
Să mă ierți, dacă-i putea,
Că te-am năcăjit cât am zăcut.
Și te rog, iubite tată, fii bun
Și acuma mă iartă,
Că ți-oi fi greșit vreodată
Cât am trăit laolaltă.
Cu aceste isprăvesc,
Nimica nu vorbesc,
Că trec pragu la cei morți.
Rămas bun vă zic la toți:
Rămas bun, iubiți feciori,
Dă voi mă despart cu dor;
Rămas bun, drăguțe fete,
Dă voi mă despart cu sete.
Când în ajun n-oi mai veni,
Nici printre voi n-oi mai fi,
Cu aceste chiar vă las,
Vă mai zic un bun rămas,
Bun rămas, fete și feciori !
Pă mormânt să-mi puneți flori,
Le semănați și le pliviți
Și pă mine mă jeliți
Cu lacrimi și cu suspine
Și cu dor dă la inimă,
Dumitru Fântână.

Inf. Ion P. Maria (Ionică Păunaș) , 60 ani, cioban,
Brădulet - Argeș, 25 mai 1969, Mg.5

9. Versuri la moartea unui poet popular

Bate moartea la fereastră
Șî nu poci să mă mântui;
Cât mi-a fost viața dă lungă
La lucru-ăsta n-am gândit;
Am crezut că astă lume
Merge și iea cu mine;
Dar acum, la sfârșit,
Mă văd sîngur, părăsit.
Moarte,moarte, îngăduiește,
Firu vieții mi-l lungește,
Să-mi vând a mea avuție
Să-mi iau scumpa împărăție.
Mântuire, mântuire,
Iești prea dăparte dă mine,
Că dă-aș vinde-ntreaga lume,
Ieu nu te-aș putea cumpăra.
Oameni buni, acuma vedeți:
Bogatu din Podu Vechi
A fost popă bătrân și bogat,
Da' iel d-aici cîn' a plecat,
Iel nimica n-a loat,
Dăcât puțântel veșmânt,
L-a dus cu iel în pământ.
D-aia ieu mereu tot zîc
Și la mare și la mic:
Că strânge omu ca furnica,
Când moare nu ia cu iel nimica,
Dăcât patru scânduri și-un cui:
Asta-i toată averea lui;
Patru scânduri și-o blană
Și mai face și-o pomană,
Dacă poate, dacă nu - "bună ziua"
Toate trec p-astă lume,
Cu dureri și cu suspine,
Dar al meu dulce nume și prenume
În veci aici rămâne,
Scris numai în flori și glume,
Cu cerneală violetă,
Cu frunză de pepenaș:
Primu poetaș
Ionel Păunaș,
Brădulețu- Argeș,
Păunașu codrilor,
Drăguțu fetelor.

Inf. Ion P. Maria (Ionică Păunaș), 60 ani, cioban,
Brădulet - Argeș, 25 mai 1969, Mg.5.

DEVOTAMENTUL, PRIETENIA: "ÎNFRĂȚIREA" ȘI "ÎNSURĂȚIREA"

Prof. Steluța Stroe

Este la noi obiceiul datului "de-a frații" și "de-a suratele", prin care se stabilesc relații de prietenie durabile între băieți sau fete. Încă de pe la 10-11 ani și până în preajma căsătoriei, băieții se prind "frați de cruce", zicându-și "fârtați" sau "furtați", iar fetele, "surori de cruce" sau "surate". "Deviza fârtaților este iubirea extremă până la moarte. Nu se ceartă și nu se trădează, fie chiar moarte de om. Un frate de cruce valorează mai mult decât un frate de sânge. Secretele lor nimănui nu se spun..." .[1] Obiceiul datului de-a fârtații și de-a suratele "impune dorința de a-și da viața unul pentru altul" și "se ține negreșit, de oarecare tradiție de pe timpul cruciadelor, sau poate chiar de tainele introducerii creștinismului la români".[2] Este un obicei răspândit pe teritoriul țării și are loc în perioada Rusaliilor, după târgul Moșilor.

În Argeș, "însurățirea" are două variante. Una este atestată pe Valea Râului Doamnei și are "similitudini cu un cunoscut motiv transilvănean -"Lioară, lioară" (în textul nostru "Vioară, vioară"), insuficient clarificat sub raportul funcției lui originare.[3]

Fetele se strâng la o casă și, împărțite în două cete inegale, se așază în rânduri, față în față, la distanță de câțiva pași. Cele din ceata mai puțin numeroasă cântă (strigă):

- Vioară, vioară,
Dalbă foișoară,
Acolo-s mai multe,
Aici mai puține,

iar celelalte răspund:

- Dacă suntem multe,
Veniți de v-alegeți

----

1. Simion Florea Marian, Sărbătorile la români, 1899, București, vol.II, pag.84.
2. Vasile Alecsandri, Poezii populare ale românilor, vol I, Editura Minerva, București, 1973, pag.26.
3. Adriana Băjan.Prefață la Folclor poetic din Argeș,Pitești,1979,pag.VIII.

Din cetatea toată
Cari vouă vă place!

Din nou prima ceată:

Și nouă ne place
Pe *(numele fetei)*
Că-i cu geanta trasă,
Chip de jupâneasă!"
(Domnești)[4]

Fata aleasă trebuie să meargă unde este chemată și așa ceremonialul se repetă de câteva ori, după care cele două se consideră surate. Apoi, încrucișând mâinile, schimbă între ele: oale, străchini, cești sau alte vase de lut.

Cealaltă variantă este mai răspândită și mai cunoscută în întreaga zonă a Munteniei. Două câte două sau mai multe, fetele depun jurământ:

- Mi-ești surată pân'la moarte?
-' Ți sunt surată pân'la moarte!
(Informator: Veruța Bulac, agricultoare, 56 de ani, Vlădești. Data culegerii: 11 iunie 1977).

Repetă de trei ori și făcând schimb de vase de pământ, se consideră legate trainic ca "surori de cruce" sau "surate".Atât în prima variantă, cât și în a doua, avem de-a face cu "discursul-dialog" folosit cu scopul de a da mișcare, simetrie și măreție ceremonialului depunerii jurământului.

Înfrățirea este asemănătoare: flăcăii își dau unul altuia borcane, ulcioare, pahare și repetă de trei ori jurământul:

Pe un' ne-om duce,
Vom fi frați de cruce.
(Localitatea: Văcarea - Muscel)

sau:

Ia vere, dă-mi vere,
Pân' la moarte tot vere.
(Informator: Octavian Bodea, profesor, 46 de ani, Albeștii de Muscel. Data culegerii: 14 mai 1982).

Astăzi, în locul vaselor de lut ars se mai folosesc și vase de sticlă, porțelan, material plastic. Vasele de schimb nu sunt goale: farfuriile și străchinile sunt pline cu păsat (făină de porumb alb fiartă în lapte cu zahăr), orez, griș, iar

---

4. Folclor poetic din Argeș, op.cit., pag.101.

ulcioarele și borcanele, cu vin și țuică; la toarta lor se mai agață covrigi, colaci, păpuși împletite, biscuiți și busuioc care va purta noroc.

Fârtații și suratele se ajută între ei la toate muncile, și la ușor, și la greu. Ei sunt nedespărțiți la arat, la coasă, secerat, la sapă și la strângerea recoltelor, la șezătoare și la horă.

"OUĂLE MUNCITE", SIMBOL AL FECUNDITĂȚII ȘI AFECȚIUNII RECIPROCE - ADEVĂRATĂ ARTĂ POPULARĂ

Prof. Ion Stroe

Obiceiul ouălor roșii sau încondeiate este vechi și are la bază concepția filozofică a oului cosmic. Poate că primii locuitori ai pământului, "venerând oul și focul, au asociat aceste două simboluri pentru a simboliza Creațiunea la adăpost de primejdiile Geniului rău".[1]

În orice caz, în vremurile îndepărtate, multe popoare și cu deosebire cele din Asia și Europa sărbătoreau Anul Nou la echinocțiul primăverii, perioadă când astăzi sărbătorim Paștele. În această zi, oamenii își trimiteau ouă colorate "ca simbol de fecunditate și afecțiune reciprocă", mai cu seamă în roșu, culoarea favorită a mai multor națiuni.[2]

După mutarea Anului Nou la solstițiul de iarnă, obiceiul a rămas la Paști, mai ales că e perioada când păsările produc cea mai mare cantitate de ouă. Datorită coincidenței obiceiului cu Paștele creștinilor, era firesc să se ajungă la concepția credinței că ouăle roșii simbolizează sângele Mântuitorului.[3]

Lăsând la o parte această asociere, obiceiul este frumos și presupune o adevărată muncă de artist popular. Încondeierea ouălor - la început pe fond roșu, apoi și în alte culori - ne transpune în domeniul culturii spirituale, pentru că este o artă; nu oricine poate încondeia ouă.

Nu vom intra în amănunt privind tehnica încondeierii, dar nu pot fi trecute cu vederea procedeele populare de preparare a vopselelor din plante: roșul, din frunze de măr dulce sau acru, cimbrișor, coajă de măceș; albastrul, din viorele; galbenul, din alior, frunze de zarzăr; negrul, din coajă de arin și din coaja verde a nucilor.

----

1. Arthur Gorove,Ouăle de Paști. Studiu de folclor.Monitorul oficial și imprimeriile statului.Imprimeria națională, București, 1937, pag.19.
2. Simion Florea Marian, Sărbătorile la români, 1901, București, vol.III, pag.12
3. Arthur Gorovei, op.cit.

Interesantă este și confecționarea condeielor și a "pietrelelor" din zeamă de varză și piatră acră pisată. Dar munca de artist constă nu în aceasta, ci în alegerea simbolurilor, a modelelor, în respectarea simetriei și proporțiilor, în redarea tipicului și a specificului local, pentru a da ceea ce numim autenticitate.

Arta populară românească de încondeiere a ouălor are un specific al ei: desenele nu înfățișează niciodată un obiect în întregime, ci se alege partea caracteristică, distinctivă a acestuia, iar tipul clasic este reproducerea în alb pe fond roșu.[4]

În Argeș sunt foarte multe modele reprezentative; numai în Corbii Muscelului se cunoșteau la începutul secolului nostru "peste 160 feluri de încondeiere și fiecare încondeiere își avea numele său".[5] Specificul argeșean constă în unele modele cum ar fi: Argeșeanca, floarea străchinii, calea rătăcită, iar în cadrul județului și a zonelor limitrofe acestea diferă după mediul geografic natural și ocupațiile locuitorilor. În zona de munte și deal apar: brădiul, cârligul ciobanului, frunza mărăcinului, frunza jugastrului, brâul ciobanului, coarnele berbecului, lupul ș.a.,iar la câmpie, mai mult motivele legate de cultura cerealelor: grebla, grapa, coasa, spicul. Astăzi, obiceiul încondeierii ouălor este la fel de răspândit și apar motive noi: unele asemănătoare ornamentelor covoarelor și râurilor de pe costumele naționale, altele oglindesc concepții și realizări actuale: tractorul, porumbelul, răchita, ciocanul.

Pentru a fi oferite rudelor, prietenilor, ouăle trebuie să fie cât mai frumoase. Cu cât încondeierea lor e mai artistic realizată, cu atât afecțiunea față de persoana căreia li se dau în dar se manifestă mai puternic, iar primirea lor cu bucurie e un respect pentru strădanie. "Ouăle acestea se numesc muncite, pentru că la prepararea lor s-a întrebuințat multă muncă..."[6]. Deși de domeniul etnografi-

----

4. Arthur Gorovei, op.cit., pag.73.

5. C.Rădulescu-Codin, Literatură, tradiții și obiceiuri în Corbii Muscelului. Atelierele grafice "Cultura Națională",1929, pag.67.

6. Arthur Gorovei, op.cit., pag.63

ei și al artei populare, obiceiul merită a fi cunoscut, pentru că are un anumit rol în viața folclorică, determinând apariția multor legende:

a). "Tâlharii l-au omorât pe Hristos și l-au îngropat. Au așezat deasupra mormântului trei pietre de moară peste care au pus o masă și au făcut un ospăț mare. Unul dintre ei și-a amintit ce a zis Prorocul, că va învia a treia zi. Altul i-a răspuns că aceasta se va întâmpla când cocoșul fript de pe masă va învia, când vinul din pahare se va preface în viță de vie și când ouăle fierte din fața lor se vor înroși. Nici n-a apucat bine să termine ciorba, că vinul s-a prefăcut într-o viță de vie frumoasă, cocoșul a înviat pe farfurie și a cântat de trei ori, iar ouăle s-au înroșit. De atunci la Paști oamenii se felicită cu ouă roșii".

(Informator: Floarea Pavelescu, agricultoare, Vlădești, 88 de ani. Data culegerii: 16 aprilie 1977).

b). "Ovreii numeau pe Hristos Marin. După moartea lui "Marin", ei au pus pe mormântul lui nouă pietre de moară și deasupra, o masă pe care erau pâine, ciorbă de cocoș și vin. Înaintea ospățului, unul dintre ovrei a strigat că "Marin" va învia din morți când vinul din pahare se va face viță verde în grădină, pâinea, spic auriu și cocoșul - întrupat cum a fost. Bine vorba nu a sfârșit, că așa s-a întâmplat: împrejur a apărut o grădină cu viță de vie și un lan de grâu cum e aurul. Pe masă a înviat cocoșul care a cântat și a bătut din aripi, stropindu-i pe toți cu ciorbă.

- Ușșș! Vedea-ți-oi ouăle roșii! - a strigat unul dintre jidovi.

Și au văzut sub masă ouă roșii, într-un coș.

De atunci se aduce morților prinos colivă făcută din grâu, vin curat de viță și la Paști se înroșesc ouăle".

(Informator: Vică Tigău, crescător de animale, 63 de ani, Rucăr. Data culegerii: 7 iulie 1971).

c) "Locuitorii din împrejurimi au adus ucigașilor lui Hristos ouă în coșulețe pentru a-i lăsa să-l vadă. Au așezat coșulețele la picioarele crucii pe care Hristos era răstignit. Ouăle din coșulețe s-au înroșit de sângele care curgea din trupul lui Hristos. De atunci, în fiecare an, la sărbătoarea Învierii lui Hristos, se înroșesc ouă".

(Informator: Nicolae Diaconu, învățător, 59 de ani, Vlădești. Data culegerii: 16 mai 1982).

d). "Jidanii urmăreau pe Maica Domnului pentru a-i lua copilul (Hristos) din brațe, ca să-l omoare. Ca să nu poată fi prinsă, ea a aruncat câteva ouă roșii în urmă. Jidanii, care nu mai văzuseră așa ceva, au pierdut timpul culegându-le și admirându-le și au uitat s-o mai urmărească. În acest fel, ouăle roșii au salvat pe Hristos de la moarte. De atunci, la Paști se înroșesc ouă".

(Informator: Ion I. Stănică, agricultor, 84 de ani, Văcarea - Mihăiești. Data culegerii: 20 aprilie 1983).

Pe teritoriul țării circulă și alte legende,[7] în majoritate legate de sărbătoarea Paștelui.

---

7. Vezi Arthur Gorovei, op.cit.pag.19-30.

ARGEȘUL ȘI VALEA COTMENEI, VATRĂ DE CĂLUȘ

Prof. Constantin Cârstoiu

Peste numai două săptămâni, satul românesc plin de valori perene va prăznui Moșii, Rusaliile. După împărțirea oalelor, în Bârla, Hârsești, Mârghia, Pădureți, Stolnici ori în celelalte puncte locuite de pe Valea Cotmenei, pornesc iarăși călușarii. Pentru a câta oară ? Greu de precizat, numărul anilor depășind, poate, câteva sute.

Sâmbătă, prima zi de iunie, vătaful Petre Măsală din Stolnici primește vizita celorlalți prieteni, consăteni din formația, mai bine zis ceata jucătorilor: Ion Uță, ajutor de vătaf, Dorel și Florea Bucică, Mihăiță Catană, Ion Coman, Ion Dumitrana, Aurel și Gabriel Gălățeanu, Enache Grigorescu, Vasile Iancu, Costică Ilie, Aurel Ivan, Daniel Mincă, Ion și Ovidiu Nistoroaia, Ion Pană, Georgel și Gheorghe Păun, Cristian, Daniel, Gheorghe și Ion Sandu, Gheorghe Selea, mutul Gheorghe Rupa și acordeonistul Gheorghe Voicu (Boncoi) alături de nepotul său, violonistul Cosmin Crețu, de numai 11 ani. Ei duc mai departe astăzi tradiția jocului pe care îl onorau până spre acești ani "Dudiță al lui Pasăre", Nicolae Bârleanu sau Ion Fieraru "al Riții", fost vătaf - dacă este să-i numim doar pe călușarii care mai trăiesc dintre cei vestiți.

Repetițiile începeau mai înainte cu două săptămâni. Actualii călușari din Stolnici nu prea le mai simt, însă, nevoia de fiecare dată, fiindcă au jocul oricând gata să fie practicat în gospodăriile consătenilor, pe colbul drumului sau pe scena concursurilor.

Un moment important al ritualului-spectacol călușăresc îl constituia jurământul. De ce nu se mai face astăzi ? S-ar putea găsi destule cauze. Până aproape de noi, duminică dimineața, formația pleca la gârlă unde se constituia steagul (o prăjină de 10 - 12 m, din salcie, arin sau brad, în vârful căreia se puneau pelin, usturoi, spice de grâu și un prosop), rostindu-se apoi legământul: "Jurăm să jucăm în credință!". Ștergarul din vârful prăjinii era înmuiat în apa Cotmenei, steagul se apleca pe mal, se ridica, iar călușarii mestecau pelin și usturoi, dădeau ocol

steagului, ștergându-și fața în prosop, de trei ori, apoi rosteau: "Iar acuma iar așa, / Hăp, hăp, hălăi-șa!". Vătaful se lua după ceilalți, îi mai "stimula" cu bățul, ei se fereau, se regrupau și luau drumul caselor de gospodari. Și astăzi ei o încep dintr-o margine a satului, continuând să intre, pentru joc, la cei care îi doresc, adică le vor "harul", îi solicită, le deschid porțile, chemându-i. Și așa o săptămână, cu pauze miercurea, lunea și joia, obiceiul cunoscând o diminuare, pentru ca la închidere, sâmbătă și duminică, acest ceremonial străvechi să marcheze o creștere optimistă.

Cât privește costumația proprie jucătorilor, nu sunt modificări de substanță în aceea specifică zonei. Astfel, pălăria, panglica, fundele și mărgelele îmbracă palete multicolore, cureaua care o ține să nu cadă, în timpul jocului, fiind folosită mai ales pe scenele întrecerilor artistice. Betele, chimirul, cămașa în mărgele, foi (fusta) și flori se asortează cu pantalonii (tureci), săndăluțele sistem "opincă", sau opincile de care sunt prinși pintenii - zurgălăi. De-ale greutăților - prețul - îngreuiază refacerea costumului decolorat (are 17 ani).

Călușul se încheagă din mișcări în cerc, plimbări, printre numeroasele figuri numărându-se: A dracului, Amploietul, Banu Mărăcine, Băltăreasca, Băltăria, Băluța, Bătuta, Bugheanul, Cadeaua, Căldarea, Chindia, Ciocești, Cârligul, Cuibul, Doi-mișcare, Drumul în bătaie, Floricica, Garoafa, Gârla, Gheorghița, Hora, Hora dadii Ioana, Hora în bătaie călușărească, Hora Nuții, Hora pe bătaie, Invalida de sus, Iutele (Iutili), Joiana, Leana, Măldăreanca, Mândra, Murgulețul, Pornirea, Resteul, Rustemul, Plimbarea Călușuluui, Rața, Săltata, Sărita, Sârba, Sârba deasă, Solo, Surpăturile, Tarapanaua, Tărășelul, Teleormăneanca, Țânțărașul, Țigăneasca, Țiitura mutului, Țuiculeasa, Ursăria, Vârtelnița cu oglindă. Logic, aceste mișcări și toate celelalte nu puteau fi reproduse în fiecare curte vizitată, ci, așa cum spunea Petre Măsală: "cinci-șase colea, cinci-șase colea". Ele închipuie plimbarea, urmată, firesc, de frenetice bătăi în podea ori de "foarfece", de lovituri la pinteni, în aer și la pământ, de fluturări amețitoare, întoarceri ale capului, sărituri năprasnice, de

fulgerătoare treceri ale pasului stâng peste cel drept și invers, de bruște lăsări pe unul sau amândoi genunchii, de răsuciri scurte ale corpului în ambele părți, pași mărunți, în contratimp, sincope de rapiditate și forță - închipuind frenezia, vigoarea, dinamismul, exuberanța, grația, eleganța, muzicalitatea, curajul, armonia, caracterul spectacular-spectaculos, tineresc, antrenant și apropiat de ceea ce înțelegem prin teatru popular, chiuiturile, vestimentația, jurământul, prezența vătafului și a mutului, constituirea cetei, alcătuirea steagului, conținutul de urări cerând și îndemnând la fertilitate, noroc, virilitate, sănătate, dragoste, nuntă, roade bogate, fericire, formând trăsăturile de bază ale "scrisului", ale partiturii coregrafice.

Mai vechea credință în puterea binefăcătoare, tămăduitoare a Călușului pare a se păstra , deși funcția i s-a diminuat; gazda întinde copilul pe iarbă, rogojină sau pătură, iar jucătorii îl sar, pentru ca el să fie ferit, în creștere, de friguri și de "luat din Căluș". Copilul este încredințat unui cetaș, mâini bătucite îl ridică înainte și după joc. Momentul se petrece în toate satele comunei pe care purtătorii și păstrătorii bijuteriei dansate românești le străbat (Cochinești, Fâlfani, Stolnici, Vlășcuța).

Mulți ar vrea să fie în formația reprezentativă a călușarilor, dar nu pătrunde în ea decât cine știe bine jocul, respectă obiceiurile, care a "furat" figurile de la înaintași, poate rezista la întrecerea-concurență loială, trece orice probă, inclusiv "tragerea la ban" pentru întâietate în formația recunoscută lesne de comunitatea sătească.

Tuturor li-i drag Călușul, dar nu oricine poate fi călușar. Lumea se înghesuie la sosirea jucătorilor, îi primește, curioasă și convinsă de rolul și rosturile ceremoniale, participă la ele ca la nuntă.

Călușarii își "încheie" anul, "ediția", printr-o masă, printr-un ospăț în care dau tonul mâncarea, băutura, gluma, dansul, chiuiturile, anecdota, satira, vorba înțepată, "în doi peri", planurile pentru anul viitor, petrecerea de zile mari.

Așadar, venindu-ne din genuni de istorie, Călușul își are "patrie" și în Argeș. I-au consemnat prezența vie

oameni pentru care obiceiurile și tainele jocului înseamnă preocupare și pasiune, aplecare și credință, ardere intelectuală și patos, cuget, voință.

Pronunțând acum numele unor așezări din perimetrul argeșean de viețuire a neamului - Bârla, Hârsești, Mârghia, Pădureți, Stolnici, unde a fost și există acest complex coregrafic însoțit de mulțimea datinilor știute - rostim un alt mare adevăr: nu s-ar putea concepe Rusalii, Moși, vară fără Căluș. Că de faimă s-au dovedit călușarii din Mârghia și Pădureți aparținând comunei Lunca Corbului este un motiv de mulțumire pentru oricare dintre noi. Fiindcă, în acel iulie -"Cuptor" 1935, mesagerii argeșeni ai jocului străbun smulgeau exigentului juriu din Londra premiul I la Festivalul internațional de cântec și dans popular, înapoindu-se în țară nu doar cu "aurul' competiției, un mare succes, dar și cu supranumele "Tigrii Carpaților" și "Diavolii jocului popular", cum nota, în volumul de însemnări ales intitulat "Să auzi iarba cum crește...", Harry Brauner, cel care îi însoțea dincolo de fruntarii pe mesagerii virtuților proprii artei noastre folclorice nemuritoare. Urmau turnee demonstrative prin Europa, deplasări și evoluții nu doar pe scena oficială a întrecerii, dar și în sălile improvizate, în spațiile gărilor sau ale intrărilor din luxoasele hoteluri britanice ori aparținând țărilor cu alte graiuri.

Niciodată călușarii vremurilor apropiate nouă nu concurau în sensul propriu "care pe care", ci aveau mereu puterea să admire virtuozitatea și eleganța oricui, recunoscând-o cavalerește, cu toate că n-au lipsit spiritul curat de competiție, întrecerea loială pe dușumeaua înnobilată mereu de încărcătură artistică, de multe ori Piteștiul fiindu-i gazdă bună.

Subliniem cu durere că dintre călușarii argeșeni care acum 61 de ani au încântat inimile și ochii londonezilor în disputa cu alte 41 de colective muzicale și coregrafice din Europa, Asia, Africa, America și Australia, obținând admirația oamenilor din atâtea capitale pline de frumuseți, vechime, istorie și bunuri culturale, nici unul nu se mai află în viață. Bucură, în schimb, alcătuirea unor alte formații, așa cum este aceea din Pădureți, locul celor 17

călușari care duceau solia străvechiului joc românesc într-o Europă suferindă, mutilată peste numai patru ani de la confruntările ultimei conflagrații mondiale - de-ar fi ultima!, locul, deci, fiind luat de o trupă neavând acum de partea ei valoarea predecesorilor, dar purtând mai departe faima și măiestria unui complex coregrafic plin de semnificații, rosturi și nestinse virtuți.

Lesne de înțeles că doare stingerea - o credem și am vrea-o doar de moment - a "flăcării" pe care o reprezenta jocul călușăresc la Bârlogu, Burdea, Buzoiești, Căldăraru, Cornățel, Fâlfani, Găujani, Humele, Izvoru, Leordeni, Leșile, Miroși, Mozăceni-Vale, Păduroiu, Pârvu-Roșu, Poiana Lacului, Sămara, Slobozia, Teiu-Vale, Ungheni, Urluieni, Vedea. Să punem aceasta pe seama lipsei de condiții materiale (în special, costume) ar fi, să recunoaștem, o ieșire neconvingătoare din dificultatea răspunsului cu adevărat lămuritor, credibil, plauzibil, o viziune superficială, incompletă asupra fenomenului. Mai degrabă trebuie făcută legătura între această realitate și dinamica socială, dar mai ales acalmia - cel puțin și elegant spus - care s-a instaurat în cultura noastră după evenimentele din 1989, stare durând prea mult, îngrijorător de mult, semnele de revenire la normal fiind cu totul firave, șubrede, puțin optimiste și tonice.

Statutul Călușului era în trecut și la noi unul aparte, superior, distins, de mândrie și preț absolut. Pe lângă localitățile argeșene citate mai înainte, oamenii care îl iubesc neîndoielnic, durabil, căutându-i orice reprezentare - manifestare - apariție - fibră - expresie, cercetătorii, deci, îl întâlneau, sub denumirea de "Călușel", "Călușer", și în satele județului Muscel care se întindea, în sud, până la Glâmbocata și Cotul Malului de Leordeni, în Beleți-Negrești (pe Cârcinov), în Jugurul minier, dar și în partea nord-vestică a noului municipiu Curtea de Argeș (la Piatra -Ciofrângeni, Șuici, Albeștii de Argeș, Valea Sasului sau Stroiești), precum și în Mareș - Albota sau în Zorile - Costești. Cum ar putea fi explicată o asemenea stare ? Mai întâi ținând cont de faptul că mulți oameni din spațiul călușăresc al Văii Cotmenei lucrau și încă mai sunt angajați în municipiu-capitală de județ, formații asemenea

existau și încă ar mai putea să activeze în Pitești, la subunitățile C.F.R., ale Combinatului Petrochimic, Întreprinderii de Transporturi Auto, Combinatului pentru Prelucrarea Lemnului (am folosit o terminologie mai veche a unităților economice); poate la fel stau lucrurile și în privința prezenței călușărești în zonele Câmpulung și Curtea de Argeș, jocul complex, inedit, plin de virtuozitate bărbătească fiind adus de cei care își îndeplineau stagiul militar din zone călușărești prin excelență, ei avându-și domiciliul stabil în aceste puncte, oameni care se puteau stabili aici prin meseria-îndeletnicire sau prin mariaj. Mai trebuie avut în vedere că, la plecarea în străinătate, în turnee, spre a putea oferi spectatorilor nu doar folclor coregrafic pur local, ci, pentru coloratură, și acest joc, alături de suite moldovenești, ardelene, oșene, maramureșene sau bănățene, formațiile având o frumoasă prestație în mișcarea cultural-educativă din această parte a țării pregăteau și câte un Căluș, în majoritatea cazurilor inspirându-se tot din cel practicat pe Valea Cotmenei. Sau, în paginile parcurse de cercetător cu plăcere și bucurie, poate prin Căluș ar fi trebuit să vedem jocul "Banu Mărăcine". Or, autorii unora din referiri se înșelau, pur și simplu, în afirmațiile pe care aveau să le scrie.

Ca și în celelalte puncte ale perimetrului de răspândire, Călușul argeșean se prezintă unitar, cu mici variațiuni în joc ori în costumul de o geometrie și cromatică tulburătoare, dând tipurilor individualitatea vizibilă pentru oricine și oricând.

Multe informații privind obiceiurile de Rusalii - Moșii de vară, legate indisolubil de Căluș, găsim în răspunsurile intelectualilor sătești la întrebările chestionarelor întocmite și trimise de către Bogdan Petriceicu Hasdeu sau Nicolae Densușianu; dacă ne referim la ținuturile Argeș-Muscel, ele abundă în opera învățătorului folclorist Constantin Rădulescu-Codin (originar din Zgripțești -Beleți - Negrești) al cărui colaborator apropiat a fost Dumitru Mihalache, sau în opera pe care ne-a lăsat-o cel care a fost folcloristul Tudor Pamfile, toate reluate, interpretate, comentate și aduse la cunoștință publicului din țară prin monografia "Călușarii", a lui Horia Barbu Oprișan, apărută

în 1969, care zăbovește atât cât era necesar asupra unor chestiuni, până la detaliu, străluminând originea, istoricul jocului străbun (incursiune în timp și în spațiu, pe orizontală și verticală, deci), obiceiurile specifice (momentul "Rusalii", vătaful, ceata, costumația, steagul, legământul-jurământ, mutul, elementele de teatru, spectacolul, spargerea, etnografia și coregrafia Călușului), și, cu toate scăpările, inexactitățile sau concluziile forțate (cum ar fi localizarea Pădureților... în Olt), rămâne o lucrare de referință, peste care nu putem trece dacă ne propunem studiul acestui complex coregrafic românesc de meritată falǎ. Remarcăm, de asemenea, competența, pertinența, întinderea și caracterul exhaustiv științific al observațiilor aparținând prof. Ion Nania.

În duminica Rusaliilor de anul trecut întreprindeam o cercetare la fața locului, luând imagini video și fotografice din așezările Hârsești și Pădureți, unde călușarii jucau prin ogrăzile gospodarilor. În raport cu datele prinse în paginile de însemnări sau de cuget adânc ale monografiei la care făceam trimitere mai sus, pe care o realiza, deci, Horia Barbu Oprișan, realitatea constatată personal este cea pe care o creionează în următoarele rânduri: "Sub ochii noștri, călușarii pierd din puritatea și caracterele originare. Asistăm la un proces de destrămare a călușarilor, și, simultan, la unul de alterare totală: nu mai au desfășurarea spectaculoasă și integrală de altădată. Ca spectacol în sine au sărăcit. S-au înjumătățit. Ceremonialul de altădată al constituirii Călușului, legământul și toate celelalte acțiuni care-l pregătesc după un tipar străvechi, plin de farmec, mister și fabulos, nu se mai fac. Elementul etnografic și folcloric care constituie caracteristica Călușului, acela care îl lega de trecutul îndepărtat, de originile sale milenare, nu mai există. Astăzi, călușarii dau o reprezentație pe scena căminului, și, dacă mai au timp, fac un joc în sat, în centru. Aceștia sunt niște călușari stilizați " (op. cit., pag. 17). Am fi mulțumiți pe de-a-ntregul și tare bucuroși dacă ne-ar sta în putere să contrazicem, prin fapte, în totalitate, afirmația reprodusă. Ar fi spre binele dăinuirii în veci a tradiției noastre călușerești. Să despicăm firul în patru relevând cauzele și

calea de urmat pentru a readuce o situație "revolută"? Să ne lamentăm privind cu nostalgie în colbul trecutului ? Întreceri pregătite cu atenție, migală și grijă pentru păstrarea unui bun străvechi, întâlniri ale călușarilor s-ar putea constitui și chiar se constituie într-o dovadă peremptorie că, în această formă, jocul pe care pașii, cântecul și vestimentația îl individualizează categoric, evidențiind armonie, ar fi cazul molipsitoare, mai trăiește, vorbind despre începuturile, devenirea și vredniciile artistice ale neamului, despre destoiniciile sale inepuizabile. Iar un motiv de optimism pe această linie îl găsim în existența unor echipe de copii care învață, deprind, practică și duc mai departe frumusețile Călușului în splendoarea sa de obiceiuri, expresii coregrafice, rost, costum, semnificație. Forurile județene de profil, cu deosebire instituția pe a cărei viețuire se așază anul nr.40 (toți înainte, mereu, pentru oricând !) încearcă reluarea unei întâlniri de profil, a reuniunii județene benefice. În 1971 a fost constituită "Asociația călușarilor de pe Valea Cotmenei", cu jucători din zona invocată. O primă izbândă pe drumul eforturilor de a menține și revigora Călușul socotim că este întrecerea desfășurată vara trecută în sala Casei de Cultură a Orașului Costești, în preajma împlinirii a șase decenii de când jucătorii din Mârghia și Pădureți obțineau prestigioasa consacrare în lume: premiul I la marea confruntare internațională de cântec și dans popular pe care o găzduia Londra. Și de ce n-am spune-o ? Dorim ca izbânda să "recidiveze", cu alte cuvinte să nu rămână doar sau numai o amintire !!!...

OBICEIUL COLINDATULUI ÎN OLTINA
(Colinda propriu-zisă)

Prof. Călin Sabin

Specia folclorică cea mai frecventă în Oltina, ca de altfel în toată Dobrogea, este colinda. De la prima înregistrare - 1880 (Teodor T. Burada, "O călătorie în Dobrogea") și până astăzi, modificările semantice, funcționale și estetice sunt neînsemnate, realizându-se o conservare uimitoare într-o zonă, ne referim în general la Dobrogea, în care mișcările de populații au produs mutații evidente ale semnelor și simbolurilor folclorice.

Oltina, ca de altfel majoritatea localităților actuale situate de-a lungul Dunării, este o așezare străveche, a cărei existență este atestată documentar de actul din 12 august 1573 prin care domnitorul Alexandru Mircea consolidează poziția socială a lui Haravat, mare portar în satul Tâncăbești, azi Pietroi, din județul Ialomița, printre satele cu care se învecina moșia marelui portar fiind pomenit și Oltina. (1) Așezarea este, fără îndoială, mult mai veche, iar numele ei trebuie pus în corelație cu cetatea romană Altinum, descoperită în 1924 de Grigore Tocilescu în apropiere de Dunăre, pe o creastă alăturată teritoriului actual al localității. Cercetările arheologice probează ideea existenței unei așezări civile băștinașe alături de cetatea romană, iar cuptoarele de ceramică datate în secolele IV-III î. Ch. presupun că aceasta ar fi fost locuită de geți. Inexistența unor documente din care să rezulte împrejurările în care s-a întemeiat așezarea ne-a obligat să reconstituim acest proces prin integrarea lui în contextul general al constituirii localităților dobrogene situate de-a lungul Dunării, ceea ce ne îndreptățește să susținem existența unui fond etnic autohton peste care s-au suprapus, de-a lungul timpurilor, diferite populații ne și românești. Deși și-a păstrat permanent numele românesc, iar în localitate populația turco-tătară este nesemnificativă ca număr, totuși, în zonă, și probabil și în Oltina, au venit turci, două sate ale comunei purtând anterior, până în

1930, denumiri turcești: Curorman (azi Răzoare) și Cășla (azi Strunga).
Populația turcească s-a retras în prima jumătate a secolului trecut, locul ei fiind luat, începând cu reformele lui Cuza, de români veniți din Oltenia și Muntenia, foarte puțini din Moldova. De asemenea, sunt câteva familii din Transilvania, dar mulți dintre subiecții chestionați se consideră "de-ai locului", neaducându-și aminte ca cineva din familia lor să fie "provenit". (2)

Creații anonime, cu funcție propițiatorie și o largă desfășurare epică, ce le apropie de multe ori de baladă, dar impregnate liric, colindele din Oltina impresionează prin încărcătura lor tematică, extensia motivelor, ineditul poeziei și al melodiilor, fiind unice în Dobrogea. Ele deschid ciclul sărbătorilor de trecere de la un an calendaristic la altul și cuprind întreaga comunitate, întrucât, deși colindă numai copiii și flăcăii, uneori și bărbații până la o anumită vârstă, colectivitatea în totalitatea ei participă la ceremonial, chiar dacă este un actant pasiv. În afara colindatului propriu-zis (copii și adulți), în localitate se mai practică *Steaua, Sorcova, Semănatul, Irozii, Jienii și Plugușorul.*

Pregătirea pentru colindat, prin alegerea cetelor și declanșarea repetițiilor, coincidea altădată cu începutul Postului Crăciunului, iar astăzi cu primele zile ale lunii decembrie. La Oltina colindă două, câteodată trei cete, care-și "sectorizează" satul, fiecare ceată fiind formată din 5-9 membri. Conducătorul cetei se numește *casier* (îndeplinind și funcția respectivă), iar în localitățile din zonă: *șef de ceată* (Băneasa), *vătaf* (Ostrov), *împărat* sau *rege* (Carvăn). Se mai întâlnește și denumirea de *cap de ceată* în unele localități din centrul Dobrogei de sud. Distribuția rolurilor în ceată se făcea la Sfântul Nicolae când se alegea și conducătorul grupului de colindători. În cazul cetelor mai mari (Băneasa, de exemplu) distribuția rolurilor era diversificată: funcția de conducător era distinctă de cea de casier, întâlnind chiar un casier de noapte și unul de zi, sau personaje pitorești - "pisica", la Carvăn, colindător mascat care trebuia să pedepsească gospodinele ce au "uitat" afară cârnații de la porcul tăiat cu

câteva zile mai înainte. Ceilalți membri ai cetei se numesc *unchieși*, la Oltina, și *colindători* în celelalte localități din Dobrogea.

Repetițiile se fac, pe rând, la casa fiecăruia dintre membrii cetei; până spre mijlocul secolului ele se desfășurau la o singură casă din sat, gazda care se oferea să asigure membrilor cetei condiții de pregătire pentru colindat, mâncare și băutură, bucurându-se de cinste și falã în fața comunității.

În timpul colindatului, costumul popular a fost înlocuit de cel civil, pentru uniformitate folosindu-se pantaloni de culoare închisă și cojoace gen șubă muncitorească. Ca elemente de recuzită întâlnim toiagul, la capătul căruia atârnau altădată covrigi și coronițe pregătite de fete cu câteva zile înainte de Crăciun pentru iubiții din ceată, înlocuite astăzi cu bucăți de zahăr cubic sau, cel mai adesea, bomboane prinse la căciulă.

Colindele trebuie învățate toate, fiecare cu melodia ei, pentru că "nu știi ce pretenție are gazda". Repertoriul este foarte stabil, schimbându-se foarte puțin în timp, iar interpretarea este omofonică și antifonică. Melodia este în general silabică, iar frazarea asimetrică cu melodie strofică și cuprinde unul până la șase rânduri melodice. Unele colinde sunt ritmate, iar în Răspunsurile la chestionarele folclorice ale lui Nicolae Densușianu (3) se consemnează că "în timpul colindării flăcăii cântă din fluier și joacă *Clampa*, făcută din lemn cu botul ca de capră". Astăzi obiceiul nu mai este integrat colindului, de altfel nici nu se mai practică în localitate sau în zonă, iar bătrânii își amintesc că în tinerețea lor "la intrarea în curtea gospodarului unul le cânta din fluier iar ei jucau și tropăiau pentru a anunța astfel gazda".

Se colindă numai în noaptea de 24 spre 25 decembrie, începând cu casa unde au avut loc ultimele repetiții sau cea a conducătorului grupului de colindători, o dată cu bătaia clopotului de la biserică prin care se anunță marea sărbătoare. Se colindă la fiecare casă, unul sau mai multe colinde, la cererea gazdei. Rar se întâmpla ca o ceată să nu fie primită de gospodar, iar dacă o gospodărie nu era colindată, a doua zi conducătorului de

ceată i se cerea socoteală pentru dezonoarea făcută. De asemenea, gazda se simțea insultată și atunci când colindătorii schimbau sau omiteau (din neștiință ori intenționat, din grabă) unele versuri, situație nemaiîntâlnită astăzi când, cu rare excepții, textele colindelor nu mai sunt cunoscute de către săteni. Primul colind se cântă afară, la fereastră, și vestește nașterea Domnului. De regulă, după miezul nopții, acest colind de fereastră :"Astă-seară-i seara mare" este înlocuit cu "Sus în slava cerului". Dacă nu se mai solicită și alte colinde, este suficient ca gospodarul să-i servească pe colindători cu țuică fiartă sau cu un pahar de vin. Cel care dorește și alte cântece invită pe colindători în casă, iar după urare îi cinstește, pe lângă băutură, cu colaci, cozonac și bani. După ce i se face urarea colacul este primit de unul dintre membrii grupului, numit odinioară *colăcar*. La casa cu fată de măritat se dă o turtă nedospită, făcută într-o tavă numită "lăcană". Pe turtă sunt ploicică (bomboane foarte mici), nucă, miere, iar câteodată și bani. În timpul colindatului în casă se aprinde o lumânare, ce se dădea, la sfârșit, tot aprinsă, cetei de colindători. Dacă un colindător are iubita în alt "sector" al satului, în care grupul nu are drept de colindat, el se duce la casa ei și o colindă singur.

Repertoriul este foarte apropiat de cel întâlnit acum un secol, consemnat în Răspunsurile la chestionarele lui N.Densușianu, înregistrându-se o tendință de conservare uimitoare și singulară, comparativ cu celelalte localități din Dobrogea de Sud. Ceea ce individualizează acest repertoriu este numărul mare de colinde - 24 - între care se întâlnește și *Colindul de mort*, cântat la casa în care a avut loc un deces în anul ce se încheia, nemaiîntâlnit în Dobrogea și foarte rar în țară. Analizând colindele din Oltina după indicele stabilit de Monica Brătulescu (4), constatăm următoarele tipuri structurale: nașterea lui Christos (Colind de casă); răstignirea Domnului (Colindul cel Mare); flăcăul cu trei iubite (La lina fântână); vânătoarea dulfului de mare (Pruntulețul); cal amenințat cu vânzarea (La stâlpul din grajd); întrecerea șoimului cu calul (Șoimul); flăcăul care vânează leul (Leul); flăcăul care vânează ciutele (Droaia); pescarii și Vidra (Colind de pescar); copil cerut la

oștire (Sub zare de soare); copilul cerut șef al oștirii (Grele oști); alegerea miresei (Din vad în vadul Brăilei); fata cu băiatul care-i doarme-n poală (Sub zare de soare - colind de fată); fata cerută de nevastă (Ferice-și Doamne ceşti domni buni); zestrea (Zestrea); merii cu tulpinile alăturate (Cestei curți, cestor domnii); tineri căsătoriți în pat (Iceaş Doamne ceste curți); fata și băiatul care vor să fie împreună (Dai vântu malino); elogiul căsniciei ('N ceste curți ceste domnii); botezul lui Ion (Ceaste curți, ceaste domnii); urarea colacului; urarea turtiței.

Privind frecvența geografică, constatăm că există două tipuri de texte: a) texte specifice zonei de est a Munteniei, respectiv și a Dobrogei, considerată o variantă de Est a marii unități istorice (5) și b) texte de substrat, comune întregii arii folclorice românești. În marea lor majoritate, colindele din Oltina, ca de altfel din toată Dobrogea centrală și de sud, sunt specifice sud-estului Munteniei (în care includem și zonele: sudul Vrancei, Râmnicului, sud-estul Moldovei, Ialomița și Dobrogea) datorită faptului că au o largă desfășurare epică, ce le apropie adesea de baladă, spre deosebire de colindele din Transilvania, mai scurte, mai concentrate și, adesea, rotunjite până la cristalizare. Integrăm aici: vânătoarea dulfului de mare, vânătoarea leului, vânătoarea ciutelor, întrecerea dintre cal și șoim, calul amenințat cu vânzarea, tineri căsătoriți care dorm în pat, elogiul căsniciei, copil cerut la oștire, flăcău cerut șef al oștirii, alegerea miresei, fata cu băiatul care-i doarme-n poală, flăcăul cu trei iubite.Dintre tipurile menționate, cele care fac trimiteri la realitatea medievală - vânarea leului, a dulfului de mare, a ciutelor, a puiului de vidră, întrecerea dintre cal și șoim și cal amenințat cu vânzarea - sunt înregistrate sporadic în alte zone, fiind specifice și bine conservate în Dobrogea și Câmpia Română. Celelalte colinde - de casă, cel Mare, botezul lui Ion, urarea colacului, a turtiței, merii cu tulpinile alăturate, tocmeala zestrei - se încadrează tipului de texte cu o mare frecvență geografică, întâlnindu-se pe întreg teritoriul țării.

NOTE

1. "Sub zare de soare, folclor poetic din Oltina". Culegere de folclor și studiu introductiv de Nicolae Constantinescu și Vasile Gusciag, Constanța, 1973.

2. Cercetarea a fost efectuată în anul 1974. Ceremonialul obiceiului și colindele au fost înregistrate de la Socoteală Gheorghe, țăran, 70 ani, 4 clase.

3.Densușianu, Nicolae, "Răspunsuri la Chestionarul istoric"(1893-1897), manuscris 4553, Biblioteca Academiei Române.

4. Brătulescu, Monica, "Colinda românească", București, Editura Minerva, 1971.

5. Mihalcea, Gheorghe, "Câteva considerații asupra unor colinde dintre Carpații Buzăului și Marea Neagră. Identitate și unitate structural-tematică", în "Analele Tulcei", Inspectoratul de cultură al județului Tulcea, anul I, 1993.

OBSERVAȚII GENERALE PRIVIND CONȚINUTUL ȘI STRUCTURA MUZICALĂ A COLINDELOR DIN ȚARA LOVIȘTEI

Prof. Ion Piloiu

Prin amploarea ceremonialului, prin varietatea repertoriului și prin originalitatea poetică și muzicală, colindele constituie, în folclorul din Țara Loviștei, o expresie plenară a spiritualității tradiționale, relevând totodată gradul înalt de măiestrie la care a ajuns creația populară printr-un îndelungat și complex proces de șlefuire artistică.

Colindele din Țara Loviștei, după tematică și mod de execuție, se pot grupa în: colinde de-afară, de intrare în casă, de masă, pentru gazde, de fată, de băiat, de urare și de plecare din casă.

Colindele de-afară, prin conținutul lor trebuie să trezească gazdele pentru a primi colindătorii. În colindul de-afară din satul Bumbuești este folosit ca pretext pentru deșteptarea gazdelor pâlcul de porumbei:

"Dar un pâlc de porumbei,
Îm' cântară, îm' colindară,
Boieri nu se deșteptară".

Pâlcul de porumbei zboară, se-naltă, s-amestecă cu nori dalbi, nori negri, se lasă mai jos, în prundurile mării dalbe, în stâlpii divanului, în crucile ferestrelor și gazdele tot nu se deșteaptă. De-abia după ce

"Cu apșoara-nrâurară,
Frunzulița-nvetrerară,
Pietriceaua-ngrindinară
Boierii se deșteptară".

Întregul colind este o alegorie. O primă imagine este cea a pâlcului de porumbei care simbolizează *preuca* sau ceata de colindători. Tot o alegorie reprezintă și darul oferit de gazdă colindătorilor :

"Schilele cu vămile,
Ocnele cu sările,
Slatina cu grânele,
Bălțile cu peștele,

Râmnicu cu vinurile".

În aceste versuri, descifrăm și o delimitare economică a zonei vâlcene după ocupațiile oamenilor și bogățiile solului și ale subsolului.

Pâlcul de porumbei este prezent și în colindele de-afară de la Boișoara, Câineni, Clocotici, Malaia, Gruiu-Lupului printr-o imagine poetică de mare frumusețe și cu valoare simbolică. Colindul de-afară de la Boișoara aduce în plus, față de cel de la Bumbuești, modul cum s-a pregătit gazda pentru întâmpinarea colindătorilor:

"Și-au întins mese peste mese,
Peste mese grâu reverse,
Peste grâu colac de grâu,
Și-au pus vadra rasă-n masă
Și cea mână de florinți ".

În satul Clocotici, în afară de colindul de-afară "Dormiți, domni buni, dormiți" se mai cântă și colindul "Judele" care îl înfățișează pe gospodar pregătindu-se să plece la munte pentru a alege cele mai bune oi să le ducă la târg la Feți:

"Fața albă că spăla,
Chica neagră-și pieptăna,
Cheile -n mână și le lua
Și la grajdi că mi-ș mergeară,
Grajdi de piatră descuiară,
Și la murgu-mi că-mi intrară
Și pe murgu mi-l trăgeară."

Își ia murgul, urcă pe plai, alege cele mai bune oi și le duce la târg:

" Dar jude ce-și alegea ?
'legea miele de-ocheșele,
Și mioare de-ocheșoare,
Și berbeci de-ai mari cerbești.
Dar jude ce-și mai făcea?
Cu ele la târg pleca,
Tot la târg, la târg la Feți,
Unde oile au preț."

În colind apare o mărturie despre schimburile comerciale dintre munteni și ardeleni:

"Dar jude ce-și cumpăra?

Tot de-un vig brașovenesc", stofă din care va croi haine scumpe colindătorilor:

" La croitor se ducea,
Scumpe haine că-mi croia.
Ceși voinici de-i îmbrăca,
Ceși voinici colindători".

În colindul "Judele" din Malaia gospodarul alege cele mai bune oi și le duce la târgul din Târnăveți:

"Ochii -n târlă -și aruncară,
Și-ncepea de-mi alegea:
Tot la zeciuri de berbeci,
La sute de oi cornute,
Și la mia de mioare,
Tot la miele d-ocheșele,
Și-mi pleca la târg cu ele,
Tot la târg la Târnăveți,
Unde oile au preț".

Colindele de intrare în casă au rolul de a înveseli gazdele și a pune în lumină calitățile lor de buni gospodari:

"Fiți domni buni acestor case,
Cu ferestrele de sticlă,
Sus cu roșu-s coperite
Jos cu piatră-s pardosite,
Din afară jugrăvite,
Înăuntru-s poleite,
Înăuntru - acestor case
Frumoase mese-s întinse. "

Colindul de intrare-n casă de la Bumbuești este relevant pentru atmosfera de veselie care stăpânește casa gospodarului în așteptarea colindătorilor:

"Acest domn bun se-nveselește
Și casa și-o-mpodobește,
Întinde mese peste mese,
Întinde-o masă de mătase,
Cu ciucuri de dalbu-i fir;
Pe masă -o vadră de vin,
Pe vadr-un colac de grâu,
Un colac și-un cozonac".

Colindul de masă continuă ceremonialul într-o atmosferă solemnă, relevând curajul și atitudinea gospodarului în diferite ipostaze.

Într-un colind pastoral din Bumbuești apare o îndeletnicire a multor lovișteni, din timpuri străvechi, creșterea oilor :

"Dar la cele oi multe de pre munte,
Sînt tot nouă ciobănași,
Dar cei nouă ciobănași,
Sînt tot fii l-acest domn bun. "

Finalul colindului ne aduce și alte detalii despre modul de viață păstoresc:

"Dar cele oi multe de pre munte,
Ne-au d-ospătat pe noi azi,
Cu caș dulce -mpreunat
Și cu mielu de lăsat."

Într-un colind de masă din Bumbuești ne este înfățișată semnificația desenelor dintr-un pahar:

"La brâul paharului
Scrisu-i spicul grâului;
La uzna paharului
Scrisă-i vița vinului".

Este amintită o ocupație a oamenilor din timpuri străvechi, agricultura (cultura cerealelor și a viței de vie). În colindul de masă "Tot stam, domn bun, să te-ntreb" din Boișoara se scoate în evidență bunătatea sufletească a gazdei:

"Și-am pus casa lângă drum,
Și-am tins curtea peste drum.
Și-am găzduit călători,
Și-am îmbrăcat pe cei goli,
Cei desculți i-am încălțat,
Secetoși i-am adăpat,
P-ăi flămânzi i-am săturat.
Aia mă fac pe min' bun,
Mai bun decât toți ai buni".

Aceeași tematică o găsim în "Colindul cu friguroșii" în satul Bumbuești. În imagini descriptive de mare plasticitate, colindul scoate în evidență hărnicia gazdei:

"Unde sui în codri negri,

Codrii negri mi-nverzesc.
Înverzesc și-mi lăstăresc;
Unde dai în câmpi pârliți,
Câmpi pârliți îmi înverzesc,
Îmi înverzesc și-mi otăvesc;
Unde scobori în văi seci,
Văii seci își izvorăsc,
Izvorăsc și se pornesc."

Repertoriul cel mai bogat îl au, în satele din Țara Loviștei, colindele de băiat și cele de fată. Colindele de băiat au ca temă vitejia în luptă cu diferite forțe din natură. În colindul "Din staroștea șarpelui" băiatul, după ce-și ia paloșul și buzduganul și-ncalecă pe murg, se luptă cu un șarpe, care cuprinsese trei drumuri:

"Iarăși Gheorghe bun viteaz,
Îndărăt se-nvârtejară,
Și-nainte că-i ieșară,
Buzduganu-l repezară,
Cu paloșu-l potriviară,
Drept în piept că mi-l plezniară,
Trei dărabi că mi-l făciară."

Mulțimea îl aclamă pe erou:

"Toți pe el câți mi-l vedeau,
Toți pe el mi-l fericeau:
Ferice, Gheorghe, de tine,
Și de cei ce fac ca tine!
Mai facă și-alții ca tine,
Fie viteji ca și tine !"

În "Colindul cu vidra" băiatul trebuie să se lupte cu o vidră murgă, un șarpe verde și un șoim vânăt:

"Dară Ion bun viteaz,
Lua-mi-ș' arcu de-ncordat
Și mănunchiul de săgeți
Și-ncepu să săgeteze".

Numai după ce se rugară au rămas nesăgetate:

"Nu mă, Ioane, săgeta,
C-am o sor' foarte frumoasă
E soră cu soarele
Are -o față ca de zână
Cu cumpăt ca de albină

Eu cu ea te-oi dărui."

În colindul "Grele oști pornitu-s-au" viteazul Ion este așteptat pentru a fi pus la mare dar în fața oștilor:

"Cam la nouă vadulețe,
Stau boieri cu stegulețe,
Și-mi așteaptă pe Ion
Sub dar mare ca să-l puie,
Bun credincios domnilor,
Învățător boierilor".

Exemplul lui Ion trebuie urmat de toți. La începutul colindului este descris veșmântul în care apare Ion:

"Cam din brâu până-n pământ
E veșmânt dalb de argint;
Din brâu până-n umerel
E veșmânt dalb de-aurel;
Cam din brațe, cam din spate
Locu-i luna cu lumina"

Imagini care scot în evidență faptele vitejești ale băiatului se găsesc și în colindele "Pe podmolul Dunării", "Colea-n jos și mai din jos" (Câinenii Mari), "Cam spre malul Dunării" (Câinenii Mici), "Sus în vadul Diului" (Bumbuești), "Din vadurile Diului" (Boișoara), "Din țărmurii Dunării" (Malaia), "Jos în vadul Deiului", "Din jariștea șarpelui"(Clocotici). În colindul "Cine-mi vine, cine-mi vine" din satul Boișoara se vorbește despre doi tineri care se întorc de la domnie cu porunca să întemeieze "d-o cetate":

"Cine-mi vine. cine-mi vine,
De la Curte, de la Poartă,
De la domnul țării noast' ?
Vinu-și doi boieri de țară
Pe doi cai ca niște lei
Și-amândoi ca niște zmei."

Îi întâmpină feciori de mari boieri care se bucură când aud că domnul țării le-a dat loc să-și facă o cetate:

"Ne-a dat domnu' țara nouă,
Țara nouă jumătate,
Și mai mult de jumătate
Să ne facem de-o cetate
Colo-n hăl picior de plai."

Colindul de băiat se încheie printr-o urare de sănătate:

"Ferice, Gheorghe, de tine
Și de cei ce fac ca tine,
Mai facă și-alții ca tine,
Fie viteji ca și tine !
Unde-i Gheorghe cel frumos ?
El să-mi fie sănătos !",

iar uneori urarea de sănătate e asociată cu îndemnul la căsătorie:

"El să-și facă voia bună
Cu Maria de-mpreună".

În colindele de fată întâlnim de multe ori "leagănul de mătase" în care stă "Ileana cea frumoasă":

"Între călin și-ntre malin,
E un leagăn de mătase,
Dar în leagăn cine-mi șade ?
Șade Ileana d-ochii-și negri,
Ea-mi coase și-mi tinghisește,
La marhămuri boierești
Și cămăși copilărești
Și gulere voinicești."

Leagănul de mătase apare și în colindul boișorean "Cură, cură, râu ripede", dar este purtat de un Bou Negru:

"Printre brazi, printre molizi
'Noată-și, 'noată de-un Bou Negru,
Dacă-și 'noată coarne-și poartă,
Dar de coarne ce-și mai poartă ?
Poartă-un leagăn de mătase.
Da-n cel leagăn de mătase
E Ileana d-ochii-și negri".

Feciorul de împărat o întreabă de vorbă, ea îi spune să-și cate de drum pentru că e logodită:

"Măi băiete, strânge-ți murgul,
Strânge-ți murgul, cată-ți drumul,
Că eu sunt de-o logodită,
Că de astăzi, că de mâine,
Că pe mine mă vor duce,
Peste munți în alte curți,
La părinți necunoscuți,

La cumnate-n altă parte,
Și la vase nespălate,
Și la curți nematurate."

Leagănul de mătase apare și în colindul "Cununea de gălbenea" (Bumbuești):

"Din crengile bradului,
Este-un leagăn de mătase.
Dar în leagăn cine șade ?
Șade Maria d-ochii-și negri".

Ea își pierde cununa, o găsesc colindătorii, care o vor și pe doamna ei, dar e prea mică:

"Ea e mică, mitutea,
Mai șade la maică-sa
Pân' s-o face măricea."

Imagini pastorale apar în colindul "Cin'se plimbă?" din satele Bumbuești și Boișoara:

"Sub dumbrița l -aș' doi meri,
L-aș' doi meri și l-aș' doi peri,
Este târla oilor.
Cin'se plimbă pe sub meri,
Pe sub meri și pe sub peri ?
Plimbă-și Ioana d-ochii-și negri".

Colindul redă dialogul dintre păcurăraș și fată. La propunerea păcurărașului, care-i cere merele în schimbul mielelor, fata îi răspunde:

"Tu ți-i ține mielele,
Eu mi-oi ține merele,
Nașu' cân' m-a botezat,
Cu-acestea m-a dăruit."

Aceeași tematică apare în colindul boișorean "La inimile câmpilor". În strunga oilor sunt doi păcurărei care se joacă cu două miele ochesele. Din nou apare leagănul de mătase în care stau două surori, iar dialogul cu păcurăreii despre schimbul merelor cu mielele se încheie afirmativ:

"De când rugăm noi pe Dumnezeu,
Să fiți domnii merelor,
Și noi doamne mielelor."

Colindul din Racovița (Clocotici) "Cununea de vinețele" redă dialogul dintre fată și mamă cu privire la identificarea cântătorilor din curte:

"Ce poate, maică, să fie,
Că și curțile-au învinețit ?".

Pentru a da răspuns fetei, mama întră-n casă, întinde masa peste care revarsă grâu și întinde un brâu, de capetele căruia leagă un colac de grâu și un inel de argint:

"De-or fi vineți porumbei,
Amestecați cu grangurei,
Pe fereastră vor intra,
Sus pe masă vor sălta
Grâu roșu vor aduna;
De-or fi juni colindători,
Ei pe ușă vor intra,
Jur la masă că vor da,
Și-or cânta și-or colinda
Și colacul și-l vor lua;
De-or fi pețitori de-ai tăi,
Ei pe ușă vor intra,
Jur la masă că vor da,
Și-or sorbi și-or sgomoti,
Pe Maria-or logodi
Și inelul i-l vor lua,
Și altu-n loc vor lăsa".

Tema cu pețitorii o întâlnim și în colindele "Lua-mi-ș Ana vadra-n cap" (Bumbuești), "Lua-mi-ș Ileana vadra-n mână(Boișoara).Când fata se-ntoarce speriată de la fântână și spune că a văzut mulți cai priponiți, taică-so îi răspunde:

"Nu te, fiico, spăimânta,
Că-aia nu-s cai priponiți,
Priponiți și-mpăivăniți,
Și sunt pețitorii tăi,
Vin la min' te cer pe tin'. "

În colind apare și tema zestrei:

"Și mai cer pe lângă tin'
Cere plug negru de boi,
Și stavă mare de cai
Și turmă dalbă de oi."

Fiică-sa, după ce se gătește cu "o iie dintr-o mie", "rochiță din coftoriță" "și brâu lat din Țarigrad", își îmbună tatăl:

"El pe min' când m-o vedea,
Toate-acelea le-o uita".

Alegoria pețitului o găsim și în colindele de frate și soră din satele Bumbuești, Clocotici ("Sus în plaiul muntelui") și din Malaia("Ferice, ferice") care redă dialogul purtat între sora soarelui și soarele. Sora soarelui simbolizează fata de cioban care mână oile-n strungă, iar soarele, pe fratele ei, care le mulge. Sora-i spune fratelui să mulgă mai repede că vine un puhoi de ploaie:

"Mulge tare, frățioare,
Cele oi multe, cornute,
Mai lasă-le și trecute,
Cele oi cam plecători,
Mai lasă-le trecători
Mulge două, lasă nouă,
Că vine-un puhoi de ploaie".

Fratele îi spune:

"Nu te, soro, spăimânta,
C-ăla nu-i puhoi de ploaie,
Și-ăia-s pețitorii tăi,
Vin la mini, te cer pe tini,
Și cer multu după tini".

Colindul de fată cunoaște în satele loviștene un repertoriu de mare varietate: "Cetină, cetioarele" (Câinenii Mari, Țițești), "Curge, curge râu ripede" (Câinenii Mici, Boișoara), "Lua-mi-ș Ana vadra-n cap", "Cin' se plimbă pe sub meri" (Bumbuești), "Vântu-i lin"(Țițești), "Lua-mi-ș Ileana vadra-n mână", "Cin' se plimbă, cin' se plimbă" (Boișoara)"Jiu", "Cununa","Dalbule" (Malaia), "Cununa-i de vinețele" și "Cin' se plimbă prin grădină" (Clocotici). Există o anumită diferențiere în funcție de vârsta fetei: în Clocotici se cântă un colind pentru fata până la 15 ani ("Cununea de gălbenea") și un altul pentru fata de măritat ("Sus în plaiul muntelui").

Urarea colacului pregătește încheierea ceremonialului colindatului la fiecare gazdă. În satul Bumbuești urarea colacului are semnificația unui ritual : "Înaintașul"

ia colacul de pe masă și-i face urarea.Colacul devine un obiect simbolic: partea albă aduce gospodarului bogăție în vite:

"Să vă albească curtea dumneavoastră
De vaci, de boi, de oi,
De toate dobitoacele",

iar partea roșie aduce în casă prosperitate, veselie și sănătate. Urarea nu se cântă, ci se recită.

În Țara Loviștei, colindele cunosc o remarcabilă diversitate muzicală, melodica pieselor variind de la sat la sat. În satele Bumbuești, Găujani și Boișoara, melodiile colindelor sunt diferite, cu toate că distanța dintre un sat și altul nu depășește 2 km; s-ar părea că, și prin melodie, fiecare sat a căutat să-și păstreze originalitatea.

Melodia colindului este foarte concisă, cu contururi precise, o ritmică pregnantă și o formă fixă. Melodiile au un caracter dinamic, optimist, viguros, uneori solemn. Melodia este silabică, cu contur pregnant crenelat sau apropiat de recitativ.Colindul din Țara Loviștei folosește versul hexasilabic (de șase silabe) și octosilabic (de opt silabe). În colindul "Dormiți, domni buni, dormiți" (Clocotici) majoritatea versurilor sunt de 5 silabe (catalectice), doar primul vers și refrenul sunt complete (de șase silabe):

"Că noi n-am som-nat,
Și-am tot co-lin-dat
Pe la cân-tă-tori
Dal-be-lor zi-ori".

Ultima silabă din versul catalectic, prin folosirea vocalei **î**, se desparte în două silabe:

"Că noi n-am cân-ta-tî
Și-am tot co-lin-da-tî".

În "Colindul muncilor" (Bumbuești) se întâlnește versul hexasilabic catalectic, alcătuit din patru silabe:

"Li-vezi de-s verzi"

Silabele a doua și a patra, prin folosirea vocalei **î**, se despart în două:

"Li-ve-zî de-s ver-zî"

Versul octosilabic apare complet:

"Și-mi cân-ta-ră-mi co-lin-da-ră

Bo-ieri nu se deș-tep-ta-ră"
sau incomplet, catalectic, completându-se prin folosirea vocalei **î.**

În multe colinde alternează versuri de aceeași dimensiune :

"Șade-un șarpe stârnoțat
Stârnoțat și mâniat
Mulți coconi a sărăcit
Coconițe-a văduvit"("Din staroștea șarpelui" - Bumbuești).

Aceste versuri au un număr egal de accente metrice care duc la formarea de picioare metrice. Versul de opt silabe are patru picioare metrice:

"Iar-săl /ta-ră/de-mi zbu/ra-ră".

Versul de șase silabe are trei picioare metrice:

"Voi zi-/ori de/ zi-uă."

Versul începe întotdeauna cu silaba accentuată.Versurile colindelor au o rimă în succesiune:

"Dar grăunțe ce i-au dat ?
Tot grâu roșu vânturat,
Cu feldera-i măsurat.
Iar de bere ce i-au dat?
Tot vin roșu strecurat,
Cu vedrița-i măsurat"

Lipsa strofei reprezintă o caracteristiccă a versului în colind. În colindul "De-adurmit-a mari boieri" se întâlnesc versuri scindate prin rime interioare:

"Din glăscioară, din vioară,
Din șuiere, din fluiere,
Din suliță, din trâmbiță".

Sunt și colinde în care versurile nu au rimă:

"Fiți domni buni acestor case,
Cestor case mari de piatră
Cu ferestrele de sticlă,
Sus cu roșu-s coperite".(Colind de intrare-n casă "Fiți domni buni acestor case" - Boișoara).

Melodia are un echilibru perfect. Majoritatea colindelor sunt alcătuite din două rânduri melodice, la care se adaugă un refren. Sunt și excepții de colinde care au doar două sau trei rânduri, melodice, fără refren("D-

adurmit-a mari boieri" - Bumbuești, "Cine-mi vine, cine-mi vine" - Boișoara). Unele colinde încep cu refrenul urmat de două rânduri melodice ("Cununea de vinețele" - Clocotici). Refrenul aduce o noutate și un contrast față de rândul melodic. Refrenul poate să apară la început, după primul rând melodic sau la sfârșitul celui de-al doilea rând melodic. Refrenul se deosebește de rândul melodic prin dimensiune; poate fi mai complex sau mai simplu decât rândul melodic. Refrenul apare într-un registru diferit față de rândul melodic:

Vân-tu-i lin bă - tut u - șor

Brân - du - și - ța fe - te - lor

Nori ne - gri scor - nit u - șor

("Vântu-i lin " - Țițești)

Ca dimensiune întâlnim următoarele tipuri de refren:

-de 3 silabe (trisilabic) -Flori dalbe

-de 4 silabe (tetrasilabic) -Lelistrele

-de 5 silabe (pentasilabic) - Florile dalbe

-de 6 silabe (hexasilabic) - Mărul cu flori dalbe

-de 7 silabe (heptasilabic) -Cununea de gălbenea

-de 8 silabe (octosilabic) - Vița-i verde de iederă

Caracteristic pentru colindele din Loviștea este structura pentacordală și hexacordală (scări cu cinci și șase sunete așezate treptat). Se întâlnesc și structuri mai reduse,

tricordii și tetracordii. Colindul din Clocotici "Ce te, domn bun, veselești" are ca scară muzicală o tetracordie de tip major:

Ce te domn bun ve - se - leș - ti Flo - ri - le dal - be

Și ca dal - bii în - flo - rești

Colindul din Boișoara "Cine-mi vine, cine-mi vine ?" are ca scară muzicală tot o tetracordie, dar de tip minor (patru sunete așezate în ordine treptată). O pentacordie majoră întâlnim în colindul din Clocotici "Cununea de vinețele":

Cu - nu - nea de vi - ne - țe - le Ce poa - te măi -

că să fi - e Că și cur- ți- le-au - nvi - ne -țit

Întâlnim și scări hexacordale de tip major și minor. În colindul boișorean "Cin 'să plimbă, cin' să plimbă", apare o scară hexacordală:

Cin' să plim - bă. Cin' să plim - bă Flo -ri - le dal - be

Pe sub meri și pe sub peri

Majoritatea colindelor sunt alcătuite din două rânduri melodice și un refren. Forma arhitectonică A Rfr.A (două rânduri melodice despărțite prin refren) este caracteristică pentru următoarele colinde: "Tot stam domn bun să te-ntreb ", "Cin'să plimbă, cin'să plimbă" (Boișoara), "Grele oști pornitu-s-au", "Colindul cu merele", "Vița-i verde de iederă", "Lua-mi-ș Ana vadra-n cap" (Bumbuești), "De-o-nveselește", "Colea jos și mai din jos", "Pe podmolul Dunării"(Câinenii Mari), "Ce te, domn bun, veselești", "Corăbioara", "Jos în vadul Deiului", "Sus în plaiul muntelui"(Clocotici), "Sculați, feți, fetele tale", "Dinaintea acestor case" (Malaia),"Roagă, roagă" (Țițești). Forma arhitectonică A Rfr. B este caracteristică pentru colindele "D-ale cui sunt acestor case" (Clocotici), "Friguroșii", (Bumbuești, Gruiu-Lupului), "Vânătorii", "Din țărmurii Dunării", "Cununea de vinețele" (Malaia), "Vântu-i lin" (Țițești). Forma arhitectonică Rfr A A (vc) este caracteristică pentru următoarele colinde: "Scoală-te domn ăl bun" (Câinenii Mari), "Cetină, cetioarele" (Câinenii Mari, Țițești), "Cununea de vinețele" (Clocotici), "Colindul cu cei nouă ciobănași" (Bumbuești). Forma arhitectonică AA(vc) este caracteristică pentru colindele "Dormi-ș' ăl mare" (Câinenii Mari), "Astă sear'` ce seară este" (Câinenii Mici), "De-adurmit-au mari boieri" (Bumbuești, Gruiu-Lupului).
Forma arhitectonică AB am întâlnit--o în colindele "Subt dumbriță" (Clocotici), "Dormu-ș" (Malaia). Există și excepții de colinde alcătuite din 3 sau patru rânduri melodice și un refren. Forma arhitectonică a colindului "Curge-ș ăl mare" din Câinenii Mari este A Av rfr B. Colindul din Malaia "Ferice, ferice " are forma arhitectonică AB Rfr BC.

În colindele din Țara Loviștei am întâlnit cadența finală prin secundă mare descendentă, prin tonică repetată sau prin subton. Sistemul de cadențare prin secunda mare descendentă este caracteristic colindelor "De-adurmit-ați mari boieri" , "Luară-și Tiuța vadra-n mână", "Cură, cură, râu ripede", "Cin'să plimbă, cin'să plimbă" (Boișoara)," Din staroștea șarpelui", "Grele oști pornitu-s-au", "Lua-mi-ș Lina vadra-n cap", "Cin'se plimbă pe sub meri", "Cununea de gălbenea" (Bumbuești), "Cam spre malul Dunării", "Ce-s acești domni mari boieri" (Câineni), "D-ale cui sunt acestor case", "Ce te, domn bun, veselești", "Pometul", "Jos în vadul Deiului" (Clocotici), "Dormu-ș", "Din țărmurii Dunării" (Malaia), "Ce te, domn bun, veselești" (Țitești).

(De-adurmit-ați mari boieri" ,colind de-afară - Boișoara)

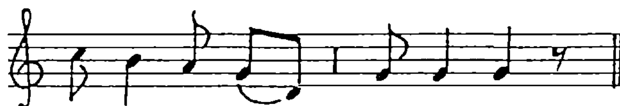
Multe colinde loviștene folosesc cadența finală prin subton sau tonică repetată.

Exemplu de cadență prin subton:

("Sus în plaiul muntelui"-Câinenii Mici)

Exemplu de cadență prin tonică repetată:

Elementul expresiv preponderent al colindului îl reprezintă ritmul, care în majoritatea colindelor loviștene aparține sistemului giusto-silabic (denumirea dată de Constantin Brăiloiu).Sistemul ritmic giusto-silabic se caracterizează prin:

- întrebuințarea exclusivă a două durate invariabile în raport de 2:1 (pătrime, optime) și 1:2 (optime, pătrime);
- alternarea liberă a grupurilor ritmice elementare formate din 2 sau 3 durate (există, față de sistemul măsurilor, două unități de timp, inegale și indivizibile);
- singurul mod de divizare a unității de timp este cel melismatic;
- viteza metronomică și fluiditatea execuției sunt elemente decisive (optimea variază între 120 - 300 bătăi pe minut);
- existența câtorva grupuri (celule ritmice elementare de bază, formate din 2-3 unități de timp, egale sau neegale):

♫ = piric

♪ ♩ = iamb

♩ ♪ = troheu

♩ ♩ = spondeu

Ritmul este legat de metrica versului. Melodiile colindelor au un ambitus restrâns la posibilitățile vocilor bărbătești; nu depășesc octava. Colindele sunt executate în registrul grav și mediu. Se cântă antifonic: un grup cântă primele două versuri și refrenul; când prima *strană* a terminat de cântat penultima măsură începe și *strana* a doua. Colindele din Malaia se cântă tot antifonic. *Strana* a doua începe să cânte în momentul când celelalte termină, dînd posibilitate înțelegerii textului în întregime. Dar sunt și excepții. Astfel colindul boișorean "Măi, frate vătașe" nu se cântă antifonic, ci se cântă în întregime de toți băieții, fiind un colind scurt prin care colindătorii își iau rămas bun de la gazdă. În satul Clocotici, ultimele două versuri din colind, care de obicei reprezintă urarea, se cântă de ambele *strane* deodată. Execuția în mișcare vie accentuează caracterul avântat, optimist al colindului.

În Țara Loviștei colindătorii nu sunt însoțiți de instrumente muzicale.

Colindele dau un relief folclorului muzical din Țara Loviștei, conferind melosului popular local un timbru particular, cu note stilistice originale.

COLINDATUL - ASPECTE ALE RAPORTURILOR DINTRE LIMBAJE ÎN SINCRETISMUL DATINEI

Lect.univ.dr. Adriana Rujan

Sincretismul, prin care înțelegem actualizarea unei creații simultan prin mai multe forme de comunicare (limbaje) este, după cum se știe, o trăsătură definitorie pentru folclor și pentru culturile orale, în genere.

Categoriile folclorice (genuri și specii) au un grad de complexitate diferit al manifestării lor sincretice, legat în primul rând de rosturile lor funcționale, precum și de complexitatea mesajului însuși și a straturilor de semnificații pe care le cumulează: "Complexitatea faptului sincretic crește în categoriile folclorului ritual, implicând, alături de vers, melodie și, uneori, de dans, gestul magic sau ceremonial și elemente spectaculare." (M. Pop, P.Ruxăndoiu, "Folclor...", p.75).

Identificat și descris ca atare de folcloriști și etnografi, determinările fenomenului de sincretism, ca și raporturile ce se instituie între diversele limbaje ce agregă în mecanismul său au fost însă mai puțin studiate. Ținând de domeniul mai larg al semioticii și, în particular, de lingvistică, aceste aspecte sunt în măsură să explice nu numai procesele de semioză proprii culturii populare, ci și modalitățile de transmitere și de asigurare a viabilității faptului de folclor în timp și spațiu.

În limitele comunicării de față vom încerca să punem în evidență unele dintre aceste raporturi din sfera sincretismului, cu aplicație la obiceiul colindatului, și anume la masca de *Brezaie* și *Moș*, în variantele de ceremonial îndătinate în zona Muscel-Argeș - gen privilegiat și teren ideal de cercetare prin complexitatea semnificațiilor și a formelor de expresie în multipla lor determinare funcțională.

Una dintre aceste forme complexe ale obiceiului este aceea pe care o vom numi colindul cu Brezaie, practicat până în zilele noastre în câteva sate de munte din partea de nord a Muscelului, de pe cursul superior al Dâmboviței

și Dâmbovicioarei (satele Dragoslavele, Rucăr, Podu Dâmboviței, Dâmbovicioara, Ciocanu).

Acest tip de colindat, de un sincretism quasi-total - în care își dau mâna textul și melodia, mișcări de dans și sărituri, limbajul gestual și comportamental, precum și simboluri "obiectuale": elemente de vestimentație, podoabe, accesorii și, mai ales, masca Brezaiei și Moșului - întâlnit, sub diverse denumiri, și în alte zone-enclavă ale spațiului culturii populare române (Turca sau Borița în Țara Oltului, Călușerii și Țurca în ținutul Hunedoarei ș.a.) a fost prezentat magistral de Traian Herseni într-un cunoscut studiu privitor la cetele de feciori din Țara Oltului("Forme străvechi de cultură poporană românească", 1977).

Și colindul cu Brezaie beneficiază de câteva descrieri de detaliu din primele decenii ale secolului nostru (Mihail Lungianu, Tudor Pamfile, Pr. Ioan Răuțescu, Gh. Pârnuță) care, alături de informații mai recente, precum și de observațiile directe ocazionate de practica obiceiului în Rucăr (1995) - documente aflate în arhiva Centrului Creației Populare Argeș și a Asociației folcloriștilor argeșeni "C.Rădulescu-Codin" - ne permit să-i urmărim forma de manifestare de-a lungul a peste trei sferturi de veac.

Colindul cu Brezaie, ca și variantele transcarpatice ale obiceiului, aduc în prim-plan figura și jocul dramatic al măștii (Brezaia și Moșul Brezăii), colindătorii deținând un rol oarecum secundar, de însoțitori și de figurație de fundal în colindatul ca scenariu; ceata "brezăiașilor" este acompaniată de unul sau mai mulți lăutari, care înainte vreme erau tocmiți de flăcăi pentru a cânta și la hora satului din sărbătorile de Crăciun.

Din descrierile pe care le deținem, și din care vom cita unele fragmente, se conturează principalele trăsături formale și funcționale ale măștii, puse de altfel în lumină de cercetătorii acestui obicei pentru aria sa mai largă de răspândire, dar și o serie de trăsături de nuanță, unele discrete, mai greu reperabile pentru observatori.

Brezaia se înfățișează astfel: "de sus până jos, tot una de basmale, ce nu se potrivesc două la coloare, așezate ca solzii la un pește, așa că se zărește doar câte un colț din

ele. Apoi o mică deschizătură în dreptul ochiului, pe unde primește bani; un cioc de lemn ce se mișcă dinlăuntru prin ajutorul unei sfori; deasupra capului țuguiat, două urechi de capră și două cornițe, între cari saltă un clopoțel legat cu o ață. În jos, două tălpi de picioare omenești și un băț spijinit de cap, și ca pe mână de gros, cu care sluțenia seceră copiii cari se țin de ea..." (T. Pamfile, "Crăciunul...", p.178-182).

Așadar Brezaia, ca și Turca, este , folosind expresia lui Traian Herseni, o mască "de structură compozită", ce reunește înfățișări diverse: animaliere (capră, cervideu), de pasăre (barză), umane și - trebuie subliniat pentru tipul de mască din această zonă - trăsături reptiliene ori acvatice (basmalele ce alcătuiesc veșmântul Brezaiei, ce țin de vechi reprezentări ale principiului feminin ca substanță primordială, al increatului și regenerării), la care se adaugă și elemente vegetale (lemnul ca material al unor componente, culoarea verde a unor podoabe și motive decorative etc.) ce vor fi menționate în continuare.

Policromia - reunirea și amalgamarea culorilor, obligatorie în compoziția măștii de Brezaie (de aici și zicala: "a se îmbrăca, a se împodobi ca o brezaie"), amestecul formelor și regnurilor constituie o probabilă reprezentare, mediată de simbol, a disoluției și totalizării în haos, ce încheie un ciclu (parcursul complet al semnelor zodiacale de către Soare, ce par a fi și ele figurate în structura acestei măști) și precedă, totodată, o "naștere" (reordonare, renovare) a lumii și timpului, model cosmogonic pe care îl reiterează întregul complex ceremonial al colindatului. Brezaia ca mască totalizatoare, pe de o parte, iar pe de altă parte cuplul hierogamic Brezaie-Moș subliniază natura unificatoare și ambivalentă a simbolului și exprimă, sub aparențe grotești și parodice, componenta liminală încifrată de mitul cosmogonic.

O trăsătură pertinentă funcțional, atât pentru masca de Brezaie, cât și pentru Moș, o constituie marca de "străin", "neobișnuit" a întregii recuzite și vestimentații, ca termen al opoziției față de realitatea cotidiană ("profană") a satului. Basmalele pentru Brezaie, "căutate" de flăcăi în

întregul sat," pe la femei (...) și mai ales pe la casele unde sunt fete mari", nu sunt dintre cele confecționate în casă, ci sunt basmale "de mătasă", cumpărate din târg. La rândul său, Moșul "se încalță de obicei cu cizme, iar pe dânsul pantaloni negri (ceilalți locuitori având aproape toți pantaloni de dimie albă)" (Pr.I.Răuțescu,"Dragoslavele ... " p.265-266). În satul Ciocanu "și ceilalți băieți, de regulă, se mînjesc pe față spre a nu fi recunoscuți, fiind îmbrăcați în mod obișnuit" (cf.docum.Iosif Căciulă, 1969).

Alte simboluri obiectuale completează înfățișarea Moșului: acesta "în cap pune o bucată de lemn care are față de om, lucrată din vreme și vopsită de vr'un meșter iscusit; sprîncenile și mustățile sunt făcute din lână, dinții din gură din bucăți din tablă de fier, iar pe spate atârnă o piele de capră neagră.De șoldul stâng Moșul atârnă o sabie de lemn cu teacă, un pieptăne, o oglindă tot de lemn cu care se dichisește din când în când.(...) Masca din față cu pielea de capră se mai numește și *hîrcă*." (cf.Pr. I.Răuțescu,loc.cit.)

În variante, *hîrca* poate fi confecționată "dintr-o piele de țap, de care atârnă o bucată de scândură în chip de cap omenesc" (cf.T.Pamfile, loc.cit.), iar în evoluția obiceiului, *hîrca* se prezintă astăzi ca pictură aplicată direct pe această piele, prevăzută cu un mâner pe care Moșul îl ține sprijinit pe umăr. La prima vedere, în actuala ei formă, *hîrca* este susceptibilă de a fi interpretată ca parodie de "steag" sau "prapor" bisericesc, ori chiar de icoană (chipul pictat nu mai are nimic hidos), dacă s-ar ignora forma sa originară de mască.

O astfel de reprezentare iconică, bidimensională, își găsește însă interesante corespondențe în simbolizări mai vechi din stratul indoeuropean, și credem util să menționăm aici un obiect decorativ de cult indian, un fel de talisman numit "Fața Gloriei" (Kirttimukha), având puterea de a-i apăra pe credincioși și casele lor de forțele devoratoare ale lumii. Mitul subiacent narează operația de reducere prin autodevorare, prin distrugerea propriei sale substanțe, a unui demon monstruos și lacom, creație a mâniei lui Shiva, la porunca acestuia, "până la nimicul unei simple fețe", devenită emblemă specială a lui Shiva ca

rozetă ornamentală, mască apotropaică a pragului și cumulând, în credințele populare orientale, și funcția de stăpân al pădurilor, al vegetației, al pustiei, simbol protector și factor de descurajare împotriva oricărei manifestări a răului(cf .H. Zimmer,"Mituri și simboluri...", p.171-173).

Fără a stabili, desigur, o derivație nemijlocită din mitul indian, *hîrca*, având, se pare, funcții apotropaice analoge, trebuie raportată la straturi de cultură indo-europene, cărora le aparțin atât cultura geto-dacilor, cât și a cuceritorilor romani, la care se adaugă dezvoltările proprii și conotațiile măștii antropomorfice de "moș", primite pe terenul culturii române.

Între obiectele din recuzita Moșului, în afară de sabia de lemn cu teacă - simbol falic, ce subliniază funcția de vitalizare, de potențare a forțelor vieții, a obiceiului - pe care o folosește pentru a îndemna Brezaia la joc și ceata de colindători, figurează, obligatoriu, o măciulie de lemn la capătul căreia este legat un săculeț cu cenușă: "Cu acest săculeț numit și *pămătuf* dă în copii, ba chiar și în oamenii mari, zicând că le dă de cheltuială sau arvună pentru anumite lucruri pe care ar vrea să le cumpere de la cei cu care vorbește."(Pr.I.Răuțescu,"Dragoslavele..."p.266).

La Ciocanu colindătorii, după ce termină cântarea colindului, sunt invitați în casă, unde Moșul " își joacă Brezaia, cu ceilalți băieți (cu sau fără ei)", și apoi, "în casele unde sunt fete de măritat, acesta caută cenușa dacă e scoasă din sobă și o scoate cu măciuca în mijlocul casei, dacă nu e scoasă; caută vasele dacă sunt spălate, iar dacă nu sunt le scoate în mijlocul casei." (cf.docum.Iosif Căciulă, 1969). Să menționăm însă că, în timpul colindului și al jocului Brezaiei, Moșul atinge cu "pămătuful" cu cenușă încălțămintea celor colindați, care formal se feresc, fără a evita de a veni, până la urmă, în contact cu această materie.

Din descrierile modului de desfășurare a colindatului cu *Moș* și *Brezaie* rezultă, cel puțin pentru unele sate în mod explicit, că acest tip de colindat avea trăsături funcționale mai complexe, cumulând și elemente moralizatoare, de critică și control al moravurilor (funcție

pe care o relevă, cu prioritate, *Strigarea peste sat* practicată în alte sate la începutul postului de Crăciun ori, mai frecvent, la *Lăsata secului* de Paște), aici actualizate de o manieră atenuată și indirectă, sub o formă glumeață, pentru a nu strica buna dispoziție a gazdei. Aceste componente se regăsesc și la nivelul textului, în secvența de contactare a gazdei de către Moș, când acesta anunță prezența colindătorilor și "scoală" gazda (motiv incorporat și în textele de colind) prin formule imperative, de regulă versificate și adaptate la statutul social al celui colindat.

Aceste "strigări" versificate conțin un mesaj ambivalent: pe de o parte de elogiere a gazdei pentru bunăstarea de care s-a bucurat în anul ce se încheie, iar pe de altă parte de solicitare a unei răsplătiri pe măsură a colindătorilor, relația colindător-gazdă (beneficiar) fiind pusă alteori în termenii unui contract, de "arvună", ca interpretare figurată a eficienței magice a colindatului și a colindătorilor ca aducători de prosperitate.

În satul Ciocanu acest episod se desfășoară astfel: "Înainte de a ajunge la casa gospodarului, în funcție de ocupația acestuia, ceata începe să strige: <<Hăp! Hăp! Hăp! Scoală, băi nea cutare (îi zice pe nume), c-am auzit c-ai câștigat astă-vară atâția lei și să ne dai și nouă jumătate din ei ! Hăp! Hăp! Hăp!>>. La cei hapsâni și zgârciți li se creează pe loc versuri ritmate, de satiră la adresa defectelor lor, care trebuie să fie frumos plasate, altfel riscă să nu-i primească."(cf.docum. Iosif Căciulă, 1969).

În satul Rucăr, vestea bună de prosperitate se prezintă, pentru cârciumar, sub forma unei comenzi de mâncare și băutură "pe bani gheață":

"Scoală, scoală,
Domnule Istrate,
C-am sosit și noi
Ca niște călători,
Să ne fierbi aici pe loc
Vr'o cinci vedre de rachiu
Și mâncare să ne dai
Pe bani gheață,
Nu pe datorie;
Și-am aflat că-ți merge bine,

Că-ți geme pimnița de buți
Și tijgheaua de bănuți",

la preot colindătorii vor să-i dea o "liturghie", învățătorului i-a venit "hârtie de la stăpânire" că o să-i crească leafa, arendașului de păduri colindătorii i se prezintă drept "chirigii" pentru a-i căra lemnele tăiate (cf. T.Pamfile, loc.cit.și M.Lungianu, loc.cit.), un "propietar" este strigat:

"Hăi, hop, hop !
Scoală, scoală,
Domnule, ...!
Am venit anume la dumneata
Să-ți dăm o mică arvună
Pe vreo câteva care de fân
Și pe oi, pe vite cornute,
Scoală, scoală........."

(cf.docum. Ancuța Vorovenci, 1973)

În prezent aceste formule de "strigare" pun în evidență numai funcția augurală, de urare:

" (...) Să vă fie casa casă
Să vă fie masa masă !
(...) Și la anu' când venim
Sănătoși să vă găsim !"

(cf.docum. A. Rujan, 1995)

Revenind la "arvuna" simbolic-glumeață pe care Moșul o dă celor colindați atingându-i cu "pămătuful", să observăm, așadar, că funcția moralizatoare și de sancțiune atribuită în mentalitatea populară Moșului - măciulia cu pămătuful evocă forma unui sceptru, insemn, fie el și parodic, al puterii discreționare a Moșului în desfășurarea obiceiului - a pus în umbră, până la substituirea și ștergerea lor completă, alte semnificații și funcții ale *cenușii* ca substanță sacramentală. De altfel, sancționarea gazdei pentru soba necurățată pare o motivație târzie a prezenței cenușii în practica obiceiului, întrucât, în planul realității, în noaptea de Crăciun focul arde în sobă fără întrerupere, și este de așteptat ca, în aceste condiții, cenușa să nu poată fi scoasă din sobă, ba chiar să se găsească în cantitate mai mare decât în alte împrejurări.

Desigur, o primă semnificație atribuită cenușii ca "materie reziduală" (cf."Dicționar de simboluri", vol.1,

p.283) este aceea de a marca lipsa de consistență a lumii și a ființei umane, precaritatea lor, simbolism întărit și subliniat cu deosebire în textele biblice și în practica ascetismului yoghinic și creștin: "Iată, cutez să vorbesc Stăpânului meu, eu, care sunt pulbere și cenușă" ("Facerea", 18,27).Ca simbol al renunțării la vanitate, urmare a experienței contactului cu moartea și cu nimicnicia vieții omenești, cenușa marchează unele practici ceremoniale funerare (bocitoarele romane, "voceri", își presărau cenușă în părul despletit); cu acest înțeles, la care se adaugă și nuanța de mărturisire și recunoaștere a unei culpe termenul este întâlnit în zicala: "a-și pune cenușă în cap".

În revers, ca valorizare pozitivă, cenușa certifică, în calitatea ei substanțială de rezultat al unei arderi, purificarea elementelor, participând, prin chiar legătura ei cu distrugerea prin foc, cu moartea, la simbolismul complex al renașterii, al eternei reîntoarceri. De altfel, calitățile "naturale" ale cenușii, de materie ce purifică, îmbogățește solul și protejează semințele, au făcut-o aptă de utilizare în culturile agricole.

Prin caracterul său liminal, de mediere în discontinuitatea morții și a renașterii, *cenușa* se relevă a fi un operator eficient în practicile ceremoniale de renovare, un simbol pertinent în vehicularea mitului cosmogonic la care se raportează obiceiul colindatului în ansamblul său.

Apreciem, așadar, că tocmai în această ipostază, de materie reziduală, purificatoare și, totodată, fertilizatoare, cenușa este prezentă în formele de desfășurare a colindatului din zona menționată: cenușa figurează aici ca substanță rezultată din focul aprins în noaptea de Crăciun, din arderea lemnelor (bușteanului),această ardere reprezentând, în sine, un act de natură sacrificială, de "jertfă" probabil eufemizată, legată de vechi culte vegetaționale (cf.Mircea Eliade,"Tratat...", p.27) și în care riturile agrare ori existențiale reprezintă doar o componentă.

De altfel funcția auspicială, de urare, explicită la nivelul textului de colind și al formulelor de adresare directă, conștientizată ca atare de membrii comunității -

actanți și beneficiari - nu își poate asigura eficiența decât pe fundamentul unui act "sacrificial", component structural al oricărui rit, și pe care linia epico-descriptivă a textelor de colind îl comunică, de asemena, într-un mod mai mult sau mai puțin codificat.

Componenta sacrificială este actualizată ca atare și în modul de finalizare a colindatului cu Brezaie: acesta se desfășoară numai în noaptea de Crăciun,"până a doua zi în răsăritul soarelui", alte apariții ale măștii, fără a mai fi asociate cu ceata de colindători, înregistrându-se în ziua următoare, degradate la forme parodice de plimbare pe ulițele satului, unde copiii se țin după Moș și Brezaie, strigând:

"Brezăița Moșului
Pe valea cocoșului,
Nu te da, nu te lăsa,
Că mă leg de hîrca ta !"

(cf.docum.Venera Bunel, pentru Rucăr, 1971)

În sistemul tradițional, a treia zi de Crăciun, după descrierile din epocă (Pr.I.Răuțescu,loc.cit.) "se face o horă mare la care iau parte toți flăcăii și toate fetele. *Brezaia* moare, *Moșul* o jelește și după aceea e dusă pe brațe mai departe să fie îngropată." În desfășurarea actuală a obiceiului, când instituția horei satului și rosturile ei ceremoniale au fost treptat destructurate până la dispariție, "moartea" rituală a Brezaiei a devenit o secvență distractivă din jocul său de colind pe la fiecare casă, ori un moment parodic desfășurat în mijlocul satului: "A treia zi, Brezaia joacă, se veselește apoi cade jos moartă și băieții o pun pe pătură și jelesc moartea ei. Moșul se jelește și el, făcând diferite gesturi ce distrează pe cei prezenți. După ce o pun pe pătură, o duc în cârciumă unde spun că i se face înmormântarea" (cf.docum.Venera Bunel, pentru Rucăr, 1971).

În ceea ce privește semnificația ce se atribuie măștii la nivelul comunității unde obiceiul este atestat, sunt consemnate interpretări diferite, convergente însă în structura lor de adâncime. Preoții, cunoscători ai ritualului, dogmei și misticii creștine, văd în cuplul Brezaie- Moș o parodie a unor personaje conotate negativ

de istoria biblică, proces de re-semnificare evident tardiv în raport cu originea străveche a obiceiului: "Prin moș e luat în râs împăratul Irod, iar prin brezaie - fiica Irodiadei care a jucat gătită atunci când a cerut capul Sfântului Ioan Botezătorul"(Pr.I.Răuțescu, loc.cit.).

Pentru oamenii obișnuiți ai satului, care nu aparțin - pentru a folosi termenul lui Mircea Eliade - "elitelor religioase", această substituție operată de creștinism nu a fost pe deplin asimilată, Brezaia fiind considerată "chipul Ucigașului" și intuită ca aparținând unui alt strat de experiență a sacrului. Vorbind de strângerea, de la fetele din sat, a basmalelor pentru "a găti" Brezaia, Tudor Pamfile consemnează că flăcăii îndeplinesc obiceiul "cu toate că mamele se împotrivesc și la împrumut, și la umblatul brezaiei, fiindcă << brezaia-i chipul Ucigașului, și ălui de se blăznește așa, 7 ani de-a rândul nu-i este iertat să calce-n sfântă biserică, iar de se-ntâmplă, Doamne ferește, o boală în răstimpul ăsta, poate muri ca un cal nespovedit și negrijit.>>"(loc.cit.)

În finalul acestei prezentări, și limitându-ne la modul în care diversele forme de expresie contribuie la comunicarea semnificației "sacrificiale" și a funcției asociate - aceea de asigurare a eficienței actului explicit al urării, putem formula câteva concluzii, și anume:

Limbajele angrenate în sincretismul colindelor realizează diferențiat comunicarea mesajului și, corelat, a funcțiilor acestora.

Funcția pe care o vom numi "sacrificială", atenuată până la reversul ei parodic, ori dispărută ca atare din conștiința participanților la ceremonialul colindatului (actanți și beneficiari) se exprimă discret, încifrat, la nivelul simbolic al textului, în unele colinde cu nucleu epico-descriptiv, ea putând fi pusă în evidență prin operații de analiză semantică.

Celelalte limbaje (non-verbale) dublează și comunică, de o manieră de asemenea indirectă (simbolismul măștii de Brezaie, al cenușii),dar și explicită ("moartea" Brezaiei și episoadele subsecvente) această funcție.

În raport cu textul, limbajele non-verbale se manifestă fie ca reduplicare (reproducere) a lui, forme de

redundanță ale mesajului și funcțiilor, fie complementar, când mesajul verbal se prezintă lacunar ori figurativ. Aceste limbaje corespund, în genere, nivelului simbolic al textului, ele însele urmând a fi interpretate ca simboluri.În raport cu mitul ca "récit", a cărui trăsătură de narativitate este dependentă de formele lingvistice, istoricește perisabile, simbolurile posedă o relativă autonomie de selectare și adaptare a semnelor, precum și o mai mare rezistență în timp, datorită impunerii lor ca forme de receptare directă:

"Cel care se miră de faptul că un simbol formal poate rămâne viu nu numai vreme de milenii, dar și că poate reînvia după o întrerupere de mii de ani, trebuie să-și aducă aminte că puterea lumii spirituale, care face parte din simbol, este eternă... E puterea spirituală care știe și vrea, manifestându-se acolo unde îi vine timpul potrivit" (Walter Andrae,"Die Ionische Saule, Bauform oder Symbol?", 1933 - cit.cf.H.Zimmer, op.cit., notă la p.162).

Se poate afirma așadar că aceste limbaje, acționând sinergic în sincretismul lor, asigură transmiterea și conservarea integrală a informației culturale care, în vehicularea exclusivă prin semnul lingvistic, supus constrângerilor istorice de evoluție, s-ar fi pierdut în straturile ei de arhaitate și complexitate.

Bibliografie - Abrevieri

Jean Chevalier,Alain Gheerbrant, "Dicționar de simboluri" vol.I A-D, București, Ed.Artemis, 1994

Mircea Eliade, "Tratat...": "Tratat de istorie a religiilor" (traducere de Mariana Noica), București, Humanitas, 1993.

Mihail Lungianu:"În sărbători - Icoane din viața țărănimii", București, Socec et Comp.,1924.

Tudor Pamfile, "Crăciunul...": "Sărbătorile la români. Crăciunul", Studiu etnografic de ..., București, Socec et Comp. și C. Sfetea, 1914.

Gheorghe Pârnuță: "De la noi din Rucăr", București, Biblioteca Folclorului Român, 7,Editura Noastră s.a. (1938).

M.Pop, P.Ruxăndoiu, "Folclor...": "Folclor literar românesc", București, Editura Didactică și Pedagogică, 1976.
Pr.Ioan Răuțescu, "Dragoslavele...": "Dragoslavele - Monografie", Câmpulung-Muscel, Tipografia Gh.N.Vlădescu, 1937.
Heinrich Zimmer: "Mituri și simboluri în civilizația indiană" (traducere Sorin Mărculescu), București, Humanitas, 1994.
Documente manuscrise aflate în arhiva Centrului Creației Populare din Pitești: Prof. Iosif Căciulă (docum.1969,pentru Ciocanu); Venera Bunel (docum.1971, pentru Rucăr);Ancuța Vorovenci (docum.1973, pentru Rucăr);Ion Ivan (docum.1972, pentru Rucăr); Adriana Rujan (docum.1995, pentru Rucăr).

OBICEIURI DE ANUL NOU DIN ZONA COSTEȘTI - JUDEȚUL ARGEȘ

Lect.drd. Constantin Țibrian

Obiceiurile care se practicau în seara și în noaptea de Anul Nou erau legate, pe de o parte, de bunul mers al gospodăriei și de rodnicia câmpului, iar pe de altă parte de soarta tinerilor aflați în prag de căsătorie.

Din prima grupare de obiceiuri ne-am oprit la descrierea a două dintre ele, și anume: *pocnitul semințelor* și *pusul cepelor*.

După ce termina de copt "boboroadele" și cozonacii, femeia arunca pe vatra focului, în cenușa deja încinsă, diferite semințe (floarea soarelui, dovleac, cânepă, ovăz, orz, porumb de floricele). Folosindu-se de vătrai și de planta "rodul - pământului", femeia începea să le descânte:

"Păsările mele outoare și clocitoare,
Vacile mele grase, frumoase și lăptoase,
Boii mei grași, frumoși și trăgători
Și câmpul roditor!..."

Imediat după ce le descânta și boabele încetau să mai pocnească, femeia le lua și le punea într-un vas de lemn, după care le stropea cu apă sfințită și apoi le tămâia. Dimineața se scula, arunca o parte dintre ele la păsări, o parte o punea în huruiala animalelor, iar o parte o păstra și o punea sub brazdă când începea semănatul de primăvară.

Pentru a cunoaște care luni ale anului sunt ploioase și care sunt secetoase, în anul care începea, unele femei puneau cepele. Se tăia o ceapă mai mare și mai sănătoasă în două și din fiecare jumătate se alegeau câte șase foi întregi, în total douăsprezece foi, câte luni are anul. Se curățau aceste foi de pieliță și se puneau în ordinea lunilor pe o spată de 12 . În fiecare foaie de ceapă se punea puțină sare. La două-trei zile femeia mergea să vadă ce s-a întâmplat, care e rezultatul. Lua fiecare foaie în parte, în ordinea în care le-a pus și trecea rezultatul în calendar. Lunile ploioase le însemna cu semnul (+), iar lunile

secetoase le însemna cu semnul (-): în felul acesta știa când e mai bine să însămânțeze și să planteze răsadurile de legume.

Cele mai multe obiceiuri erau legate de căsătoria tinerilor, mai ales a fetelor.

În seara de Anul Nou băieții și fetele din sat se adunau la casa unui gospodar, care avea și el fată sau băiat de căsătorit.

Un obicei care se practica chiar de gazdă era *pusul oalelor*.Acest obicei viza soarta fetelor de măritat. Gazda (femeia) punea nouă oale de pământ pe o masă în mijlocul casei. Sub fiecare oală așeza diferite obiecte (cărbune, oglindă, fasole, săpun, bani, creion etc), fiecare obiect având o anumită semnificație. Apoi fiecare fată își încerca norocul în căsătorie prin ridicarea unei oale. Dacă fata ridica oala sub care se afla cărbunele, aceasta însemna că va lua în căsătorie un băiat negru și urât; dacă ridica oala sub care se afla creionul însemna că va avea parte de un băiat cu carte; dacă ridica oala sub care se aflau bani, atunci va lua în căsătorie un băiat bogat. Săpunul însemna un băiat certat cu curățenia, fasolea însemna un băiat cu dinții mari, oglinda un băiat elegant și frumos.

Un alt obicei legat tot de măritiș era *număratul parilor* de la un gard nou. Fetele mergeau însoțite de băieți și se așezau în fața gardului. Deși era noapte, totuși băieții le legau la ochi. După ce erau legate la ochi, fiecare fată primea un fir de lână colorat diferit cu care trebuia să lege parul. Ele începeau pe rând să numere parii de la gard. La cel de-al unsprezecelea par numărat lega firul primit de la băiat. Dimineața se ducea fiecare să vadă ce par a legat. Dacă parul legat era drept însemna că va lua în căsătorie un băiat frumos, dacă parul era strâmb însemna că va lua un băiat cu defecte fizice, dacă parul avea noduri însemna că fata va fi nefericită pe parcursul căsătoriei.

De asemenea, fetele de măritat mergeau în grajdul vitelor. Fiecare dintre ele se apropia de vita care dormea și cu piciorul drept atingea destul de ușor animalul zicând: "Dii ! anu ăsta dă să pune !".Dacă vita se scula însemna că fata se mărita în anul acela, dacă vita nu se scula, fata mai încerca o dată sau de două ori, zicând: "Dii, la anu ! Dii, la

doi !" Dacă nici după a treia încercare vita nu se scula însemna că fata mai avea de așteptat până se va mărita.

Flăcăii din sat practicau *bobăritul*. Ei mergeau, fie în grup, fie individual pe la casele fetelor de măritat și aruncau în geam cu boabe de porumb sau de fasole. După ce arunca cu boabe, flăcăul aștepta să primească un răspuns de la cei din casă. Dacă răspunsul întârzia să vină, flăcăul mai arunca încă o dată cu boabe în geam. Răspunsul pe care -l primea era: "Ca mine, ca mine !" Dacă răspunsul era dat de un copil sau chiar de fata care aștepta pețitorii, flăcăul era foarte bucuros, sperând că va lua în căsătorie o fată tânără; dacă răspundeau bunicii fetei sau părinții fetei, atunci flăcăul pleca supărat, gândindu-se că va lua în căsătoire o fată mai în vârstă decât el.

Uneori răspunsul dat făcea aluzie la obiceiul legat de *strigatul în oale*,obicei practicat în seara de Lăsatul secului de Crăciun:

"Ca Marghioala lu ' Nămet
Care s-a culcat cu-n grec "

sau

"Ca fata lu ' Gogoroancă,
Cu coada nepieptănată
Și de flăcăi căutată."

Legat de căsătoria tinerilor era și obiceiul de a ieși la ora 12 noaptea cu un os pe mâneca hainei (osul era de la masa festivă de Anul Nou) pentru a asculta lătratul câinilor. Dacă se auzea un câine lătrând în apropiere însemna că flăcăul sau fata lua în căsătorie pe cineva din sat, sau dintr-un sat apropiat, dacă se auzea un câine lătrând mai departe, atunci flăcăul sau fata se căsătorea cu cineva mai de departe.

Spre dimineață perechile de tineri se așezau la gura sobei și puneau pe vatra focului două fire de păr de porc la o distanță de câțiva centimetri între ele. Dacă firele de păr se apropiau însemna că cei doi tineri se căsătoreau, dacă se îndepărtau, atunci nu era nici o șansă de căsătorie.

Un alt obicei care se mai practică și astăzi de către tinerii căsătoriți care au copii este *datul de grindă*. Acest obicei se făcea în dimineața Anului Nou până toca de

liturghie. Tinerii căsătoriți veneau la moașă cu copilul, aducând plocon. Moașa, la rândul ei, cumpăra pentru copil un costumaș și jucării. Cum se proceda ? Moașa îl îmbrăca pe copil cu costumașul cumpărat, apoi îi punea pe cap un covrig, un măr, bani, un creion, o carte, diferite semințe și îl ridica de trei ori la grindă, urându-i:

"Tâta mare ! Tâta mare ! Tâta mare !
Să aibă parte de mamă, de tată,
de casă, de carte și de toate roadele
pământului !"

După ce făceau obiceiul, se așezau la masă și petreceau toată ziua de Anul Nou.

Asemenea obiceiuri, ca atâtea altele care se mai păstrează încă, în memoria celor mai în vârstă, chiar dacă nu se mai practică, trebuie să-și găsească locul binemeritat în culegerile noastre de folclor.

Notă

Aceste obiceiuri au fost culese în anul 1971 de la următorii informatori:

1. **Vișinescu Ștefana,** 82 ani, din satul Ionești, com.Buzoiești - Argeș
2. **Florescu Ioan,** 71 ani, din satul Ionești, com.Buzoiești - Argeș
3. **Ionescu Elena,** 40 ani, din satul Zorile -Costești, jud. Argeș .

UN POSTULAT DE SEAMĂ ȘI PENTRU FOLCLORISTICA ARGEȘULUI: AUTENTICITATEA

Prof. Dimitrie Al. Nanu

Folclorul literar argeșean, deși este elaborat cu aceeași măiestrie ca și acela din celelalte ținuturi românești, e mai puțin cunoscut, având parte de mai puțini culegători. Printre aceștia cităm pe Ionescu-Gion (Pîrvanovici), care a scris câteva pagini despre poezia de militărie, pe G.Dem.Teodorescu care, în marea sa colecție, citeză câteva sute de versuri populare din Argeș, mai ales cele obținute de la un ostaș de la reg.6 Artilerie din Pitești, și pagini din colecția de poezii populare a lui Gr. Tocilescu, la a cărei comentare filologică a colaborat V.I. Apostolescu, fost profesor la Liceul I. Brătianu din Pitești.

Cel care a făcut mai mult pentru punerea în lumină a folclorului din partea locului este C. Rădulescu-Codin, prin colecțiile sale de poezii, basme și snoave, culese direct sau cu ajutorul învățătorilor musceleni pe care i-a stimulat în această muncă patriotică, mai ales în calitatea sa de revizor școlar. De asemenea, învățătorul inimos D.Udrescu. Cităm și recenta culegere științific întocmită de Gh. Vrabie a câtorva interesante basme argeșene.

O apreciabilă activitate de popularizare a folclorului argeșean se poate recunoaște și în opera de povestitor a lui M. Lungianu și a lui Marin Iovescu, care în lucrările lor au citat adesea, uneori prea adesea pentru economia compoziției, versuri, cugetări, snoave și expresii populare din Argeș. Se poate cita și colecția "Poezia milităriei și a Crăciunului de pe Valea Argeșului", 1933, de Dimitrie Al. Nanu, continuată în 1973, care nu a fost suficient difuzată în restul țării.

Cea mai mare parte din aceste colecții însă suferă de intervenția culegătorilor, din cauză că aceștia nu le-au cules direct sau nu au avut pregătirea necesară care să le impună cum trebuie respectul față de textul popular. Pentru acest motiv expunem cele ce urmează, convinși fiind că numai prin autenticitatea colecțiilor de folclor, prin

această înaltă expresie a sincerității artistice se poate face cunoscut admirabilul folclor argeșean, așa cum o merită, în toată țara și apoi pe plan universal.

Dacă numai câțiva tineri folcloriști, auzind sau citind aceste rânduri, își vor întări convingerea asupra necesității autenticității folclorului, noi vom fi mulțumiți.

Arta populară călătorește dintr-un ținut într-altul, așa după cum freamătul pădurii se strămută tot mai departe de pe unele frunți de arbori, pe altele. În cazul când o producție literară orală nu circulă, ea nu e folclor; înseamnă că e respinsă de grupul social respectiv, din motive etice, estetice etc.

Folclorul, reprezentând mentalitatea și măestria artistică a grupului social unde este creat și circulă, culegătorul de folclor trebuie deci să respecte întocmai compoziția culeasă, mai cu seamă când ea e în versuri. Altfel, astăzi, când există magnetofon, apare ca un mistificator, chiar un profanator, în loc să fie un salvator de la uitare al compozițiilor culese, fiind ca un arheolog care ar avea mania să reciopleasă sculpturi sau scrieri pe piatră, pe care le-a descoperit. O spunem răspicat că acei culegători care își permit să transforme folclorul, mai ales pe cel versificat, sunt niște vanitoși care pretind, în deșertăciunea lor, că sunt mai maeștri decât artiștii populari atât de înzestrați în modestia lor distinsă, încât au fost apropriați de colectivitatea care i-a ajutat să-și înfrumusețeze operele pe care ea și le-a însușit.

Folcloristul care îndrăznește să transforme materialul cules, prin forța lucrurilor fără să ceară încuviințarea autorului sau autorilor, pentru că nu-i cunoaște, face un rău imens folclorului, cu atât mai mult cu cât lectorul simte ușor acest amestec nedorit și încetează să mai prețuiască nu numai colecția cu deformări, dar poate chiar să piardă entuziasmul contemplării folclorului, în general. Literatura populară este pornită din inimă și e capabilă să înalțe spre perfecțiunea estetică pe scriitorii ce sunt în stare să o simtă. Ea a învățat să cuvânteze expresiv, românește, pe sublimul Eminescu ("Vezi izvoare zdrumicate printre pietre licurând"... , "Dinspre partea închinării, însă, doamne, să

ne ierți"...). Atâtea cuvinte cu iz popular străvechi, care ar trebui să fie o lecție multor critici pedanți de azi, păsărește cuvântători !

Unii scriitori cu spirit "mal tourné" pot caricaturiza folclorul, așa cum fac atâția pictori, sculptori și muzicieni moderniști. Îi privește: e opera maniei lor, cu care arta populară nu are nici o tangență. Ei să tragă consecințele. Alții, pur și simplu, uită să menționeze că e vorba de prelucrări și nu de opere originale. Nu mai spunem de cei ce plăsmuiesc în întregime compoziția și o atribuie poporului, spre a fi luată în seamă ca folclor și care apar ca farsori sau ca escroci "intelectuali"!

Alecsandri însuși, folosind înaltul său dar de poet popular, în mod cu totul excepțional, colaborând cu artistul din popor, ca prin minune, a reușit să creeze opere geniale, cum s-a întâmplat cu forma perfectă a Mioriței, pe care nici poporul, nici Alecsandri nu ar fi putut-o realiza separat cu atâta nobilă simplitate în compoziție, baladă lirică la care nimic nu poate fi modificat fără să dăuneze acestui juvaer neprețuit. Dar însuși măiestrul Alecsandri, în afară de această capodoperă, de Mihu Copilu, de Legenda mănăstirii Curții de Argeș, de Toma Alimoș și de foarte puține altele, a adus prejudicii folclorului cules, de câte ori a intervenit cu idilicele "drăguliță", "mândruliță" etc. și a încurajat pe mulți să-și însușească acest procedeu greșit.

Ca exemplu de mistificare folclorică îl avea, din literatura universală, pe Macpherson, poet scoțian din secolul al XVIII-lea, care a compus poezii de factură populară pline de o melancolie retorică ce a impresionat mult pe romantici, atribuind în 1761, spre a avea mai mult succes, aceste lucrări și poemul în proză "Fingal", unui bard legendar din secolul III, Ossian. A fost tradus în limba franceză în 1777 de Le Tourneur. Dar mistificarea a fost descoperită chiar în acea epocă, observându-se că lucrarea reprezintă doar o imitație liberă a acelui text.

Desigur că, în mod excepțional, cu multă, îndemânare, au intervenit la timpul lor în folclorul în proză cules, un Charles Perrault, Frații Grimm, un Andersen, iar la noi un Petre Ispirescu. Dar prelucrarea artistică

fructuoasă a unui motiv popular dă naștere unei noi opere, care aparține autorului, așa cum sunt unele scenarizări de basme, istorisiri etc.

Ion Creangă a dăruit o strălucire genială, plină de umor sănătos folclorului în proză - poveștilor auzite la șezătorile din Humuleștii lui, de la mama sa și apoi de la moș Bodrângă. Discipolul lui, Mihail Sadoveanu, a compus povestiri încântătoare din cele auzite din popor, mai ales la vânat și pescuit, cu plăsmuiri minunate care erau istorisite pentru uitarea necazurilor când acestea nu erau chiar inspiratoarele lor. Asemenea lui Alphonse Daudet în "Scrisori din moara mea", Sadoveanu în "Hanu Ancuței" (1928), grație procedeului de intervenție în folclorul în proză, întreprinsă cu evlavie și artă, realizează cea mai frumoasă carte de istorisiri cu caracter popular din literatura noastră. De aceea, în discursul de recepție la Academia Română, M. Sadoveanu își arată adânca sa recunoștință față de geniul popular, care l-a ajutat atât de mult la înălțarea creației sale.

În afară de magistralele sale creații poetice în stil popular, în exprimarea "ca un fagure de miere", ca și în prelucrarea basmului "Făt-Frumos din lacrimă", Mihai Eminescu dă un model de folosire a folclorului în construirea unei opere de sine stătătoare. E o recreare a compoziției populare.

Iată ce fel de artiști pot cuteza să prelucreze folclor, mai ales în proză, atunci când nu au magnetofon și doar notează fugitiv compoziții auzite și mai ales când se întâmplă ca povestitorul din popor să nu fie dintre cei mai talentați. Când culegătorul transcrie asemenea compoziții, pe îndelete, el are dreptul și chiar datoria să înlăture parțial sau total ceea ce e inestetic, vulgar (mai ales privitor la unele snoave, strigături și ghicitori) și să completeze ceea ce nu a reușit să noteze, ajutându-se de memorie. De aceea a necesar să se facă reconstituirea basmului etc., cât mai repede posibil după ce a fost auzit.

Numai când lucrarea a rămas cu deficiențe, după dese recitiri, culegătorul deosebit de înzestrat poate, pe răspunderea sa, să adauge expresii și chiar comentarii grăitoare, în stil strict popular, cu circumspecția și

onestitatea necesare oricări acțiuni omenești demne. În aceste cazuri rare, culegătorul trebuie să declare însă pe față că, în mod cu totul excepțional, a prelucrat folclorul respectiv. Numai astfel folcloristul onest poate aduce o contribuție de adevărat salvator din uitare al darurilor spirituale ale poporului înțelept și estet. Folclorul nostru autentic trebuie să fie cules și păzit ca o comoară neprețuită de către folcloriști autentici, cu atât mai mult cu cât astăzi deformările folclorului de către cabotini amenință să fie din ce în ce mai multiplicate prin tehnica răspândirii sunetului și imaginii, invenții recente care, atunci când sunt folosite corect, pot aduce o binefacere nemăsurată și acestei arte.

Noi nu avem castele vechi și cetăți ca acei din Occident, deoarece am fost în calea năvălitorilor. Moștenirea cea mai prețioasă pe care o avem de la înaintași e folclorul. Să-l păstrăm curat, ca pe o comoară prețioasă ce este.

Oamenii din țara noastră sau din altele care, peste secole, vor voi să cunoască mentalitatea și darul artistic al poporului nostru de azi, le vor căuta în folclorul autentic, nu în cel măsluit, care i-ar împiedica să afle adevărul și frumosul românesc. Folclorul stilizat cu măiestrie va fi interesant, mai ales pentru estetica sa.

Ca și poezia lirică inspirată doar de câteva teme, și basmele au teme comune limitate, încât atrag mai ales prin felul de exprimare, stilul fiind însușirea lor primordială. Clasicii aveau dreptate socotind că invenția stă în expresie. Spre a nu mai vorbi de versuri, și culegătorul de basme trebuie să respecte tot atât de mult forma ca și fondul compoziției.

În concluzie, repetăm că, cu totul excepționala prelucrare a folclorului de către cei înzestrați nu trebuie să fie o portiță pe care să se strecoare mărunții, , suficienții, cu vanitatea lor de pseudoliterați. Autenticitatea folclorului e singura cale adevărată a folcloriștilor care sunt ajutați astăzi mult de tehnica înregistrării sunetului, ca magnetofonul. Așa ne-a învățat profesorul nostru, marele filolog, folclorist, istoric literar și poet, Ovid Densusianu. Și

credem că e necesar să reamintim acest lucru ori de câte ori vorbim despre folclor.

Comunicare susținută la Sesiunea de comunicări și referate "C.Rădulescu-Codin - folclorist argeșean de valoare națională", Priboieni, 14 decembrie 1975

"IZVORAȘUL" ȘI FOLCLORUL ARGEȘEAN ÎN CONTEXTUL CULTURII ROMÂNEȘTI

Gh. N. Dumitrescu - Bistrița

Folclorul, această coordonată a geniului românesc, această matrice a culturii poporului nostru - filon de aur al literaturii românești - oglindă fidelă a exploziilor de cugetare, gândire și simțire ale acestui popor înzestrat cu mari calități spirituale - reprezintă o comoară de mare valoare națională.

Interesul pentru folclor constituie una din permanențele culturii noastre.

Creațiile acestea poporane, cunoscute sub numele de folclor, au de îndeplinit în epoca noastră o nobilă misiune: dezvoltarea conștiinței naționale a oamenilor.

Este, deci, ușor explicabil interesul special acordat culegerii, cercetării, studierii și valorificării creațiilor spirituale și artistice ale poporului, care scot în evidență personalitatea poporului, baza existenței sale ca entitate națională.

Și folclorul ne dă posibilitatea de a cunoaște propriile noastre forțe spirituale și artistice, acestea contribuind în cea mai mare măsură la îmbogățirea patrimoniului cultural al maselor.

În urmă cu o jumătate de veac a luat ființă în 1949 Institutul de folclor, care mai târziu s-a numit "de etnografie și folclor", iar azi poartă denumirea de "Institut de etnologie și dialectologie"; în județe au luat ființă centrele de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă; s-au înființat asociații pentru culegerea și valorificarea folclorului; în orașe și sate au luat ființă societăți culturale și cercuri de folclor; în fiecare județ s-au tipărit volume bogate de creații folclorice - cu specific local - valoroase contribuții în cunoașterea cât mai largă a acestor comori ale poporului românesc.

Acest folclor n-a fost înăbușit de viața modernă.

Vitalitatea lui se afirmă permanent sub ochii noștri.

De mai bine de un secol el s-a dezvoltat în strânsă legătură cu lupta pentru independență și unitate

națională, cu năzuința poporului de a da culturii naționale un caracter popular.

Dar, de la elanurile și entuziasta prețuire a folclorului a generației de la 1848, preocuparea pentru folclor nu a ajuns niciodată amploarea și potența ei de astăzi.

În epoca noastră folclorul nu este obiectul numai al celor ce-l culeg și al celor ce-l studiază, al folcloriștilor, propriu-zis, ci se bucură de aprecierea aproape unanimă și susținută a artiștilor, scriitorilor și compozitorilor, prezentând interes uneori și altor intelectuali din diferite domenii de activitate socială.

Folclorul prin valorile sale fără egal, caracterizează și definește substanța și permanențele gândirii și spiritualității poporului românesc.

Folclorul este exponentul realităților epocilor prin care trece un popor, cu toate fazele vieții în dezvoltare.

El este legat de viața și frământările colectivității care îl creează, îl perfecționează și îl folosește în sprijinul afirmării personalității sale.

Poporul nostru este depozitarul unor filoane folclorice imense, vestite în lumea întreagă prin varietatea, prospețimea și frumusețea acestora.

În trecut aceste podoabe naționale au fost adunate datorită strădaniei unor cercetători pasionați, uneori fără o pregătire științifică, izolați în general, înconjurați de indiferență și fără vreun sprijin din partea autorităților vremii.

În Moldova, Artur Gorovei era avocat și, începând cu anul 1895, a editat revista "Șezătoarea", revistă de folclor, timp de 25 de ani, precum și o seamă de lucrări și studii despre folclor; Tudor Pamfile era ofițer și, pe lângă o seamă de studii despre folclor, a editat și interesanta revistă de folclor "Ion Creangă"; N.I.Dumitrașcu, șef de gară, s-a ocupat mult cu culegeri de folclor, tipărind o seamă de lucrări cu folclor cules din Oltenia și din Transilvania, pe unde fusese în slujba Căilor ferate; C.Rădulescu-Codin, învățător din Muntenia, a cules și a publicat cu o hărnicie și pasiune uluitoare, un bogat material folcloric; la fel a făcut St.St.Tuțescu, învățător în județul Dolj, iar Ion Pop-

Reteganul din Reteag, jud. Bistrița-Năsăud și Vasile Sala din Bihor, ambii învățători, au adus o frumoasă contribuție culturală prin culegerile lor importante, ca și George Catană, învățător din Banat.

Dumitru Furtună și Petru Savin, ambii moldoveni, clerici, ne-au dat un bogat material folcloric adunat de aceștia.

Spre acest folclor mi-am îndreptat și eu pașii, încă din clasa I a liceului "Traian" din Turnu-Severin, (martie 1909), îndemnat la culegere de cântece populare de profesorul V.Vârcel. Pasiunea s-a mărit treptat, cu trecerea anilor, în clasele următoare, la Râmnicu Vâlcea, unde trecusem, în toamna lui 1909, la altă școală profesională.

În vara anului 1912 și cea din 1913 am fost luat de profesorul de desen să-l ajut la pictarea bisericilor din satele Olteanca - Vâlcea și Trufinești -Olt, unde am cules folclor și am căpătat pasiune pentru pictură.

În toamna anului 1913 am început să așez pe note cântece populare, după piculină, cu modestele cunoștințe muzicale obținute în școală.

Primul cântec cules de mine și notat a fost din Dobrești-Argeș de la Nicolae Georgescu, ajuns mai apoi profesor de muzică la Tg.Mureș.

Iată-i textul:
Foaie verde sălcioară
Dunăre, apă vioară,
Face-te-ai neagră cerneală,
Să te pun în călimară.
Și tu mare, Mare Neagră,
Face-te-ai hârtie albă
Ca să-mi fac de-o scrisorea
-După inimioara mea.
S-o trimit maichii la țară,
Să-mi dea bani de cheltuială
Și haine de primeneală.

Un alt cântec dintre primele notate a fost cel de la Gh.C. Popescu din Cremenari - Argeș:

Foaie verde foaie lată,
La cruciulița de piatră,
S-au adunat fată cu fată
Și se-ntreabă una p-alta:
- Ce să ne facem, surată ?
Ne-au luat băeții-n armată
Și-am rămas nemăritate. etc.

Cântecele culese de la colegi, iar altele știute de mine, culese din Bistrița de Mehedinți, Olteanca - Vâlcea, Potcoava-Trufinești - Olt, au făcut o impresie remarcabilă printre elevii seminarului, școalei normale și liceului din Rm.Vâlcea în anul școlar 1913/1914.

În anii următori, 1914 până în iunie 1916 am multiplicat aceste cântece populare așezate pe note la șapirograf, în cinci carnețele de câte 80 și 96 pagini, adăogând pe lângă cântecele populare și cântece patriotice, legate de evenimentele vremii.

Văzând cerințele crescânde ale elevilor pentru cântecele populare și cele patriotice, acest fenomen m-a pus pe gândul de a tipări o revistă lunară de muzică populară care să cuprindă cântece populare, coruri cu cântece populare armonizate, cântece patriotice și școlare.

În august 1916 veni războiul cu necazurile lui.

Rămas în teritoriul ocupat de armatele dușmane, îndeplinii sarcina de învățător - suplinitor la Școala Bistrița, de la 1 ianuarie 1917 până în sept. 1918, când, în baza diplomei de învățător, obținută în august 1918, ocupai postul de învățător titular în satul Cârjei, la 7-8 km depărtare de Bistrița-Mehedinți, satul natal.

În acest prim an de învățământ, 1918/1919, visul de a tipări o revistă de muzică populară se împlini la 1 iunie 1919, când, la tipografia "Convorbiri literare" din București, apăru primul număr din "Isvorașul", revistă de muzică populară, cu redacția și administrația în Bistrița - Mehedinți, care, după trei ani și-a îmbogățit cuprinsul numindu-se revistă de muzică, artă națională și folclor, adăogând, după câtva timp și pagini de teatru sătesc.

La 1 septembrie m-am transferat ca învățător la Școala Bistrița, unde apărea și revista "Izvorașul".

Timp de 21 de ani și jumătate (1 iunie 1919 - 31 decembrie 1940) revista s-a răspândit în întreaga țară, trecând și hotarele, în apus ajungând până în America, iar în răsărit până în Japonia, bucurându-se de frumoase aprecieri, datorită cuprinsului ei interesant și necesar pentru cultura muzicală și pentru cultură în general.

Revista a fost onorată cu colaborarea a o seamă de iubitori ai muzicii și folclorului românesc de pe toate

plaiurile țării și din locurile locuite de români din Iugoslavia, Bulgaria, Grecia.

În primii ani ai apariției revistei nu existau atunci metode tehnice de înregistrat cântecele cu melodiile lor. Nu exista fonograful la îndemâna oricui, nu exista magnetofonul, radioul sau televizorul. O revistă care să ducă cântecele populare dintr-un loc într-altul, dintr-o regiune într-alta, într-un timp de frământări economice, politice, culturale etc. a fost un adevărat eveniment anacronic, de mare curaj și chiar riscant, fiind suportată pe spese personale.

De la primele numere apărute ne-au venit colaborări din diferite județe ale țării.

Pe parcursul apariției revistei am avut din Argeș 15 colaboratori care ne-au trimis material din toate genurile și speciile, căci revista "Izvorașul" a fost singura revistă care a cuprins folclorul cu toate genurile și speciile creațiilor populare. Enumăr aci pe C. Venescu-Pădureni, Bulacu A. - Moșoaia, Florescu Gh.- Brădet, I.C.Georgescu și Gh. Rizea - Broșteni, B.Cuprianu - Jiblea, Mih.Sandu - Stroești, Gh.C.Diaconu - Uda, M. Braniște - Suseni, Nic. Teodorescu - Mușătești, Ion Apostol Popescu - Jiblea, Nic. Georgescu - Dobrești, Ionel Ungureanu - Deagurile.

Abonații la revistă din Argeș trec de 300, unii cu o durată mai lungă, alții pe o durată mai scurtă.

Aportul abonaților și al colaboratorilor din județul Argeș, pentru prestigiul revistei, a fost valoros.

Primul cântec, text și melodie, "Sbiară Boian", a fost publicat în nr. 1-2, anul III, 1921, din colecția C.Venescu-Pădureni; în nr.2, an.IV, 1922, este publicată "Perinița", melodie și cuvinte, culeasă și notată de Gh.Florescu - Brădetu, Argeș, iar în nr. 5-6, 1922, de același, cântecul "La poarta mândruții mele", text și melodie. Ceilalți colaboratori și-au adus partea lor însemnată de culegeri de folclor muzical și din cel literar.

O scrisoare primită de la învățătorul Gh.Popescu din Stâlpeni și publicată în "Izvorașul", anul III (mai - iunie 1921), merită a fi înfățișată auditorului:

"Domnule Dumitrescu,

Din întâmplare îmi căzu în mână revista muzicală "Izvorașul" care mi-a plăcut foarte mult. Această revistă botezată "Izvorașul", simbolul simplității, modestiei și al curățeniei, are un fond sănătos, curat și limpede ca și apele izvoarelor munților și ca și acestea ea are de străbătut obstacolele ce i se vor pune în cale. Fiind expresia vie a sentimentelor neamului nostru întregit, am credința că veți munci necontenit ca din acest izvoraș să faceți un fluviu care să se reverse ca o binecuvântare peste întreg neamul românesc.

Ca un adept al muzicii ce înalță sufletul și îmbogățește inima, vă rog să mă treceți și pe mine între abonați, trimițându-mi toate numerile apărute de la începutul anului I.

Gh. Popescu înv.
Stâlpeni - Livezeni - Muscel
(acum jud. Argeș)"

O scrisoare elogioasă ne-a trimis în 1928 și Ionel Ungureanu din Deagurile, făcând parte din cele 44.650 de scrisori existente în prezent în Arhiva "Izvorașul", repartizate în cele 7.922 de dosare ale acestei arhive. Despre revista "Izvorașul", din 1919 până la 1 martie 1940 s-au scris 750 recenzii, medalioane și studii, scoțându-se în evidență importanța acesteia din punct de vedere educativ, cultural, artistic și național.

Nicolae Iorga în "Neamul românesc" din 1939 scria:

"În haina modestă la început, din ce în ce mai aleasă, revista mehedințeană "Izvorașul" este azi una dintre cele mai utile publicații românești" - între alte aprecieri ce le făcea despre importanța revistei între celelalte publicații ale vremii.

Ramiro Ortiz, profesor la Universitatea din Padova, Italia, căruia i se trimitea revista, în 1933, ne scria:

"Opera națională, artistică și științifică pe care o faceți publicând "Izvorașul" D-voastră este atât de merituoasă, încât de mai multe ori aș fi dorit să Vă mulțumesc pentru acest dar prețios pe care mi-l faceți în fiecare lună." (Dosar 6458).

Patru profesori și-au luat examenele de stat la Facultățile de filologie din București, Iași și Timișoara cu tema "Izvorașul"; al cincilea, D.Bobośa, din Deva, a trecut la Timișoara examenul de înaintare la gradul I cu teza: "Rolul folcloristului Gh.N.Dumitrescu-Bistrița și al revistei "Izvorașul" în educația tinerelor generații". Aceste lucrări scot în evidență importanța revistei pentru cultura românească, la care a adus contribuția sa și folclorul argeșean, publicat prin osârdia colaboratorilor arătați mai înainte.

Aceste creații populare ce formează graiul sufletului românesc rămân baza culturii noastre, stindardul personalității noastre, comoară prețioasă a patrimoniului național, cu care ne mândrim și prin care ne afirmăm drepturile noatre legitime naționale.

Acest folclor - producțiile spirituale și artistice ale poporului - l-am iubit, îl iubesc și-l voi iubi; l-am adunat, l-am cercetat și valorificat, atât prin revista "Izvorașul", cât și prin diverse publicații, articole, conferințe, comunicări, referate etc. fiind o datorie patriotică, căci, iubind folclorul, iubim poporul; iubind poporul care creează aceste perle, iubim Patria căreia trebuie să-i încredințăm energia, priceperea și devotamentul nostru, pentru progresul și prosperitatea ei.

Comunicare susținută la Sesiunea de comunicări și referate "Cultura populară argeșeană în contextul culturii românești", Pitești, 10 -11 aprilie 1976

MUSCELUL
(Individualitatea sa etnografică)

Dr. Ion Chelcea

La prima vedere s-ar crede că suntem luați de un curent romantic, că un anumit accent local-regional s-ar strecura în aprecierile noastre, dacă n-ar fi la mijloc vorba de o realitate fundamentală, anume aceea că etnicul românesc se rezolvă din îmbinarea unor particularități ce-l compun; că acesta nu e decât fluviul larg ce poartă contribuția mai multor afluenți ce se varsă în acesta, aducând și el, la rândul lui, contribuția sa deosebită culturii umane în genere.

Enunțând toate acestea, ar fi să ne gândim că, în întregime, ceea ce numim noi Țară Românească și cultură populară românească nu e altceva decât rezultatul unei sinteze a deosebitelor particularități ce s-au perpetuat peste secole, datorită unor împrejurări de natură multiplă: geografice, istorice, economice etc. Astfel, ar fi de luat în seamă în primul rând provinciile mari, istorice: Moldova, Transilvania, Muntenia, Basarabia, Oltenia etc., care au avut de jucat, cum se știe, un rol istoric-politic în formarea țării și statului român.

Apoi, în cuprinsul acestora s-au individualizat cu timpul mai multe subunități având particularități proprii și ele. Din punct de vedere etnografic, acestea se impun atenției noastre cu precădere. La începutul secolului al XVIII-lea, Dimitrie Cantemir distingea în cadrul Moldovei trei centre țărănești, considerate de el drept "state". Acestea erau: Câmpulungul Moldovenesc, " înconjurat de un lanț neîntrerupt de munți", cu cca. 15 sate. "Uneori primesc chiar câte doi vornici trimiși de domn. Nu rareori, însă, dacă ei au ofensat sufletele țăranilor, ei, spijiniți de întăriturile pe care natura le-a dat, îi alungă". Vine la rând Vrancea, "înconjurată <și ea> de pretutindeni de munți prăpăstioși", cu 12 sate, având 2000 de gospodării.Și vrâncenii tot așa, "plătesc Domnului în fiecare an un anumit tribut fix. Altfel, se conduc după legile lor". Tot

astfel Cigheciul, din ținutul Fălciului."Codrenii" Cigheciului treceau drept cei mai viteji dintre moldoveni.[1]

Așa încât, în subiectul ales ne este greu să privim lucrurile global și să ne abatem de la o linie științifică-etnografică; oricât s-ar șterge, diminua în confruntarea de azi, spre o uniformizare de tip mașinist, acele particularități se impun, aducându-și contribuția la închegarea organică a unui stat național foarte viguros, care se sprijină pe anumite realități ce compun acest organism.

De asemeni, în cuprinsul Transilvaniei sunt anumite "țări" cu particularități distincte: a Oltului (Făgărașului), a Bârsei, Țara Hațegului, Maramureș, a Oașului, a Moților etc., adevărate salbe ce înnobilează Țara Românească prin prezența lor. Fără a echivala Muscelul cu vreuna dintre ele ca pondere în cultura română, nu putem trece cu vederea că acesta se prezintă ca o entitate distinctă în configurația etnografică a provinciei din care face parte.

E adevărat că astăzi Muscelul, administrativ, face parte din județul Argeș, dar acest lucru nu înseamnă că Muscelul și-a pierdut din caracteristicile sale specifice.

Într-adevăr, la baza susținerilor noastre stă o realitate cu mult mai stabilă pentru a nu fi luată în considerație. Este, cum se exprima Slavici în ale sale studii de etnografie asupra românilor din Transilvania și Ungaria de altădată, configurația topografică. Noi ne raportăm azi la configurația reliefului solului, tranșant diferit de alte configurații de relief. E vorba de muscele, care în nord-estul județului Argeș de azi își etalează formele lor ca în nici o parte a țării noastre și cărora geografii le dau numirea de piemont getic; forme de relief, mai ales în partea de nord, care diferențiază muscelele, atât de muntele propriu-zis, cât și de colinele joase ce se pierd în sud și care fac doar tranziția către șes.

----

1. Dimitrie Cantemir, Descriptio Moldaviae, în trad.G.Pascu, 1923, p.150-151.

Etimologic vorbind, "muscel" vine din lat. monticellus[2], el însuși un diminutiv din mons-tis, care mai dă la rândul său încă un subdiminutiv, acela de muscelusi, precum în Boteni se vede a fi cazul[3] și Hârtiești[4].

Prin aceasta suntem în prezența unor forme de relief tipice, care vor da numele pentru multă vreme județului. Din acest punct de vedere putem spune că într-o formă oarecare am intrat în istorie.

Dar nu numai atât, rezonanța formelor de relief pomenite, de care nu numai geografii. ci și geologii fac amintire [5], își extinde semnificația de la sensul natural de relief, luând un înțeles de-a dreptul economic. Întrucât, în zonă, prin muscel azi nu se mai înțelege o formă de relief oarecare, ci locul din afara vetrei satului (satelor) unde se face fânul "cum ie icra"... Cu alte cuvinte, Muscelul dă a se înțelege că a fost de multă vreme transformat sub raportul folosirii lui, natura sa fiind profund adaptată nevoilor omului sub formă pastorală. Ar fi vorba de o fază de mult depășită a cuceririi solului, de o adevărată "civilizație", întrucât aceste forme de relief, sub noua lor înfățișare, vor imprima vieții de aici un anumit fel de a fi [6].

Prin depresiunea Câmpulungului, cu agentul său Râul Târgului, având o anumită funcțiune, s-a format aci de bună vreme un nucleu de populație aparte, care la un moment dat a putut fi nu numai capitală de județ, ci și de țară [6], Câmpulungul, inclusiv satele așezate pe moșia sa,

---

2. D.Puschilă. Terminologia geografică și toponimia, în "Anuar de Geografie și Antropogeografie", 1909-10, p.161, și "Dacoromania", VI, p.657.
3. Ion Chelcea și Septimiu Chelcea. Preliminarii la o cercetare sociologică. Comuna Boteni: documentar, toponimie, în "Analele Universității București", 1974, p.137.
4. C. Rădulescu-Codin. Muscelul nostru.Câmpulung, 1922,p.112
5. Ion Chelcea. O fază în cucerirea solului la Boteni, în "Societatea de Mâine", IX, 1932, Nr.11-12, p.170-172, retipărit în de același: Neam și Țară. Pagini de etnografie și folclor, București, 1940, p.55-60.
6. Flaminiu Mârțu. Problematica localizării primei capitale a statului feudal al Țării Românești, în "Studii și Comunicări. Muzeul Pitești", 1971, p.175-185.Ținutul considerându-se la un moment dat... începutul descălecatului, începutul țării, o "republică" (v.C.Rădulescu-Codin, op.c.,p.19,20).

bucurându-se din vechime de cvasiautonomie și considerat, nu fără dreptate, ca un fel de "republică" în genul celorlalte de care s-a amintit.

În sumă rotundă, Muscelul, în adevărata sa semnificație, cuprinde perimetrul ce se află în nord-estul județului Argeș, la nord rânduindu-se satele aflate în depresiuni intramontane: Dragoslavele, Rucărul, Podul Dâmboviței, Dâmbovicioara, unde Carol Robert, căutând să cucerească Țara Românească, a sfârșit prin a fi învins (1330), unde armatele germane în 1916 au fost oprite în înaintarea lor la Mateiaș (1241 m).

În afară de aceste sate cuibărite prin căldări de munți, alte sate din nordul Muscelului sfârșesc prin a intra și ele adânc în munte, pe văi: Nămăiești, Lerești, Albești, Cândești - și mai departe: Berevoiești, Slănic, Corbi, Corbșori, Nucșoara. În sud și sud-est, Muscelul e mărginit de satul Domnești; Aninoasa, Schitu-Golești, Văleni, Bădeni, Stoienești și în general Valea Dâmboviței mărginesc și ele Muscelul la răsărit. Observăm că delimitarea Muscelului nu ține nici pe departe pasul cu delimitarea administrativ-politică a vechiului județ Muscel.

Se închide în modul respectiv de jur-împrejur, astfel, depresiunea Câmpulungului, adică centrul administrativ și de schimb cu satele care mărginesc această depresiune, precum și celelalte din același cuprins ce împărtășesc același mod de trai, având aproximativ în centrul lor Mățăul, azi Mioarele, sat de maximă altitudine, dominat de Chiciora (1017 m).

În afară de acest cuprins, de-a lungul râurilor Bratia, Râul Doamnei, Râul Târgului, Argeșelul, se lasă în jos sate ce formează în felul lor o zonă aparte, noi i-am spus de tranziție, ce "dă mâna" cu șesul. E un alt compartiment de viață umană ce-și schimbă structural înfățișarea în toate privințele. În modul acesta văzute lucrurile, de la sud la nord am avea: zona de câmpie, zona de tranziție, acoperită în mare parte cu pădure, unde se practică o economie mixtă: pădure (lemn), arătură, vite, pomi și, în sfârșit, a treia zonă, a muscelelor deschise din nord, unde predomină economic regimul ierbos propice creșterii vitelor

în stil mare [7], unde, ca în puține regiuni din țara noastră, existau, până la cooperativizare, o puzderie de hodăi, fiecare sat având în hotarul său până la 20-30 de astfel de "sălașe" de iarnă, unde nutrețul era mâncat de vite în liber pe zăpadă, ori în saivane la iesle, pe vreme rea, unde până nu de mult s-au menținut și așa-numitele surle, adăpost pentru ciobani[8], unde laptele era așa de îmbelșugat, încât, "în unele cazuri, se făcea mămăligă cu lapte în loc de apă"... cel puțin așa ține să arate C.Rădulescu-Codin[9].

În aceeași ordine de idei, va trebui să ne referim și la un alt avantaj, acela de a-și trimite omul vitele la munte - vara - în virtutea unor raporturi străvechi de asociere a locuitorilor între ei pentru acest scop.

Ponderea Muscelului în cultura noastră populară este deosebită. Suprafețele muscelelor cu depresiunea Câmpulungului centru administrativ și de schimb, mărginită de satele având același mod de trai, avea să imprime "sigiliul" său întregii vieți de aici, sub o formă specifică, musceleneascǎ.

Astfel, de cum te lași la sud de aceste muscele, lumea se schimbă: nu mai sunt mocani, sau nu mai sunt mocani adevărați, denumire dată de cei din sud celor din nord, aceștia la rândul lor numindu-i pe cei din sud peiorativ gherlani[10]. Între aceștia se opresc o seamă de practici populare străine Muscelului. Astfel, muscelenii nu coc pâinea la țăst; în agricultură nu folosesc rarița ca în sud și nici semănatul cu "paru", cum se zice, și nici cu "călcâiu"; femeile nu practică nici transportul greutăților pe cap. Toate aceste practici se opresc și se înfundă în zona periferică de sud a Muscelului, de grad subsecvent acestuia, unde și portul se schimbă.

---

7. Azi pomicultura se dezvoltă estompând chiar și creșterea vitelor, la care se adaugă dezvoltarea unor ramuri industriale, între care semiindustrializarea fructelor.
8. Ion Chelcea. Asupra surlei ca adăpost omenesc-elementar (la noi și la alte popoare), în "Muzeul Satului, Studii și cercetări", 1970,p.48-72
9. C.Rădulescu-Codin, op.c.,p.64.
10. De pus în legătură cu șoareci mari de câmp. Un corespondent pentru Vrancea îl are epitetul de cojani, dat de vrânceni locuitorilor din sud (șes).

Căci, dacă locuitorii din zona Muscelului săvârșiseră asupra mediului natural înconjurător o întreagă performanță sub raport economic, terminaseră cu regimul păduros, demult înlocuindu-l cu unul de fânețe prin excelență, cei din zona periferică din sud, subsecventă Muscelului, ce sfârșește prin a se pierde la Golești, Găiești, vor fi încă multă vreme predominați de pădure, din care cauză parte din ei vor lucra și prelucra lemnul - dogari, șindrilari - pe lângă alte ocupații. Cei din Muscel vor îmbrățișa și ei, pe lângă creșterea vitelor, pomicultura și alte munci, ca spre exemplu, unde e cazul, arderea varului în vărniți proprii, calcarul și ghipsul din zonă atrăgând aici, în cincinalul trecut, unul dintre cele mai mari combinate pentru transformarea materiei prime, a calcarului, argilei, ghipsului, în var, ipsos, țiglă, cărămidă, în sfârșit, sortimente variate de azbociment.. Nu e uitată nici piatra de Albești,[11] iar în baza culturii pomilor fructiferi se dezvoltă aici fabrici de semiindustrializarea fructelor.

Pe verticala timpului, situația diferențiată din punct de vedere economic în care se găsește Muscelul se exprimă cu deosebire în port. Muscelenii aveau rezerve însemnate de nutreț, le ajungea de mai și vindeau, spre exemplu la Târgoviște, Pitești și în alte centre. Aveau la dispoziție muscelele lor. Aceștia vor crește vite, cu deosebire oi. Pe la târguri ei vor vinde produsele lor: lână, fote, mintene, broboade, flanele, procovițe, plocade și chiar sarici și vor cumpăra cum se spune local, porâmb. De aici epitetul de mocani dat lor de către cei din sud. Vom avea aici o industrie casnică dezvoltată, ca în nici o altă parte a țării noastre, poate. Torsul, de exemplu, îmbracă în Muscel forme sociale instituționalizate tradițional: hobștiile de tors, când fetele și femeile torceau în comun, în hobște. "Câte hire-i torceam ieu iei, tot atâtea-mi torcea ia mie; câte ierbe-i făceam, tot atâtea-mi făcea. Câte-o jurubiță dă

---

11. Ion Chelcea. Prelucrarea pietrei de Albești-Muscel în scopuri practice și artistice, în "Anuarul Muzeul Satului", 1966,p.139-152.

douăzeci și două; câte trei hire-n iarbă. La clacă mai băgam și lăutari, da hobștea o făceam împrumut". [12]

Vizual - ca exterior - musceleanul, într-o vreme, se evidenția de la sine. De cum te ridicai de la Golești în sus, pe diferitele văi ce duc spre munte, în inima Muscelului, nu mai era nici un dubiu că te găseai într-o altă lume. Chiar și locuința se schimbă: casele se ridicau mult de la pământ, fiind construite pe două nivele, dedesubt cu pimniță, sau chiar cu odăi de locuit. Progresul cel mai remarcabil realizat din acest punct de vedere se înregistrează, azi, la Lerești, pe Râul Târgului, unde locuința modernă a muncitorilor din fabrici, a muncitorilor de la pădure întrece orice așteptare în această privință. De la locuința cu o încăpere-două și cu celar la mijloc, ridicată de pimniță, s-a ajuns la folosirea unui spațiu locativ mai mare, cu o judicioasă împărțire sub raport funcțional.

Dar, cum spun, portul între altele îți arăta până nu demult că aici te aflai într-o lume aparte, bazată pe o economie de subzistență, mărginită în mare parte la satisfacerea propriilor nevoi. Se practica chiar și schimbul în natură: mere, pere, prune, pe porumb: plin pe plin; oale, străchini, pe cereale, schimbul fiind făcut cu produse transportate cu căruța, departe de Muscel[13]. Toate acestea arată cât se poate de pregnant individualitatea ținutului.

Nu ne mai referim la ceea ce au spus alții despre port[14]. Ne vom rezuma la un singur aspect. Anume, în complexul porturilor din țara noastră (și acestea sunt multe), nici unul nu a fost luat ca model, în afară de cel al Sibiului-săliștenesc. Portul popular din Muscel, în special

----

12. Informează Zinca lu Gheorghe Cățoi. Dragoslavele (1934), (v.Hobștiile de tors în Muscel, în Neam și Țară, p.67-70).
13. Aurelian Motomancea. Drumuri și sate colindate de pomicultorii din Vulturești -Muscel pentru schimbul în natură de produse, în "Museum-Golești, Studii și comunicări de istorie și etnografie", 1974,p.381-387.
14. Fl.Bobu Florescu. Portul popular din Muscel. Caiete de Artă Populară,ed.de Stat pentru literatură și artă (f.an). Pentru același lucru se mai poate consulta și C.Rădulescu-Codin,op.c.,p.66.

cel femeiesc, rivalizează pe mari întinderi din țara noastră doar cu cel săliștenesc.Nici vorbă nu poate fi de un port limitrof ca să-l întreacă.

Când a fost vorba ca să se transpună în pânze și icoane artistice oameni și portul de faimă națională, marii pictori Carol Popp de Szatmary și Nicolae Grigorescu, nu s-au îndreptat în altă parte a țării noastre, ci spre Rucăr-Muscel. G.Oprescu, într-un studiu al său - "Pictori din familia Szatmary",[15] face următoarea remarcă în această privință: "nimeni n-a fost dotat la noi cu un interes adevărat pentru etnografie ca Szatmary". O dovedește între altele și faptul că atunci când vizitează localitatea Rucăr (1831, 1868), el se oprește la tema ce ne interesează, la port, reprezentând plastic o pereche de țărani, bărbat și femeie, aceasta purtând pălărie bărbătească. Soț și soție, ei merg voinicește pe cai, mai mult ca sigur la Câmpulung (la "oraș", cum se zice).

Același port reținut, în limitele realismului reclamat de situația în care ne găsim, e redat și de pictorul Nicolae Grigorescu. El consacră aceleiași teme una din lucrările lui, înfățișând o țărancă din Rucăr, cu pălăria bărbătească pusă deasupra "cârpoiului", iar la gât are atârnată gluga. Adică piesa de port popular ce se găsește sculptată și pe columna lui Traian la Roma. O apariție destul de ciudată, originală însă, ce răsfrânge un mod de viață cu totul particular, cum numai Muscelul îl putea da.

Personalitatea Muscelului se exteriorizează cu orice ocazie - și pe plan cultural. Un singur exemplu. Înainte de primul război mondial (1907), apare la Câmpulung prima revistă literară în acest ținut (condusă de Ion Ionescu Boteni), intitulată sugestiv, Muscelul [15]. Au mai urmat și alte reviste. Revista Asociației învățătorilor și învățătoarelor din Muscel se numea Muscelul nostru. (1928).

----

15. p.23
16. Titlul complet: "Muscelul nostru.Publicație bilunară.Sub direcția unui comitet". Începând cu nr.6 (sept.1907), revista menționează "director I.Ionescu-Boteni".

Se sălășluise în mentalitatea vremii de aici conștiința de sine a muscelenilor. Cât privește această conștiință de sine a grupelor de populație bazată pe diferențe etnografice, se invederează ca fiind foarte interesantă în viața unei națiuni. Ne referim la titlul cărții lui C.Rădulescu-Codin. Muscelul nostru[17]. care avea să oglindească însușirile distinctive ale acestui ținut. C.Rădulescu-Codin, când a conceput această lucrare (1908), nu a făcut altceva decât a vrut să dea expresie acelei conștiințe locale, deosebite, ce se manifesta atât în plan geografic, istoric, economic, cât și cultural. Cu sublinierea că muscelenii se fălesc și cu ținutul lor curat românesc[18]. Injectat puternic cu populație venită din Transilvania, demografic, Muscelul e socotit și ca o "rezervă nesecată a neamului nostru"[19], populație în conștiința căreia un rol de seamă l-a avut "Negru-Vodă", intrat în legendă. Acesta, în conștiința locală, poartă lupte cu tătarii, de aici plecând descălecatul, adică întemeierea țării, începutul începutului pe linie de istorie națională...

Putem spune cu regret că Muscelul, sub aspect etnografic, e încă necunoscut lumii noastre științifice, din care cauză, în limita posibilităților, ne luăm îngăduința de a reveni asupra acestei teme cu un studiu amănunțit.

----

17. C.Rădulescu-Codin.Muscelul nostru.Lămuriri asupra rostului și cuprinsului monografiei județului și celor 63 comune. Cu hărți, vederi și arii populare. Câmpulung, 1922.Lucrarea e abia o însăilare de material și pleacă de la concepte pur administrative.
18. C.Rădulescu-Codin,op.c.,p.66.
19. Ibid.p.66.

Comunicare susținută la sesiunea de comunicări și referate "Cultura populară argeșeană în contextul culturii românești", Pitești, 10 - 11 aprilie 1976.

DIN NOU DESPRE NEGRU-VODĂ

Prof. Elisabeta Enescu

Lucrarea de față este doar dovada unui interes permanent al nostru, de factură didactică. Pornind de la adevărul că școala este principal factor de educare și instruire, vom arăta în ce fel reușim să cultivăm sentimentul iubirii de țară, prin cercetarea și valorificarea unor vechi creații populare muscelene. Titlul lucrării confirmă preocuparea altor folcloriști - înaintea noastră - de a culege și publica asemenea creații.

Nu intenționăm să facem un raport de activitate, ci să selecționăm ceea ce ar prezenta oarecare interes și pentru societatea folcloriștilor din care fac parte și unele cadre didactice.

Studiind cu elevii primele cronici românești, am reținut ce rol important l-a avut literatura orală în scrierile cronicarilor moldoveni. Pe lângă izvoarele culte, ei s-au bizuit și pe legendele și povestirile auzite din bătrâni. Stilul cronicarilor, pe lângă dovada instruirii umaniste, este direct influențat de vorbirea poporului.Experiența de viață și înțelepciunea poporului, cristalizată în proverbe și zicători, fac textul cronicilor mai accesibil, oricât ar păstra Grigore Ureche și Miron Costin modelul latin al exprimării în scris. Cu deosebire, însă, Ion Neculce își dă seama de valoarea istorică și literară a creației artistice orale: legende, povestiri, proverbe și zicători.

Aceste creații au fost hotărâtoare în privința interpretării și înțelegerii evenimentelor istorice, deoarece poporul pune în creațiile sale artistice concepția lui despre viață, nu despre cârmuirile drepte sau nedrepte și marea iubire pentru țară.

Cronicarul muntean - stolnicul Constantin Cantacuzino - nu este un povestitor și nu folosește izvoarele orale păstrate în memoria poporului prin legende și povestiri.

Cunoaște aceste creații artistice orale despre întemeierea țării, dar iată ce consemnează în predoslovia Istoriei Țării Rumânești:

"Însă nu zic că den om în om n-au rămas și aici niște spuneri și niște povești, mai vârtos bătrânii ce povestesc de cele ce au fost. Ci și acelea foarte slab lucru iaste și primejdie de a le crede, pentru că de multe ori s-au luat seama, că de un lucru numai, doi dintr-un chip nu povestesc, ci unul una, altul alta băsmuiaște. Unde nici de la acelea o adevărată știință n-avem, nici din cântecele cari vestesc de vitejii, au de alte fapte ale domnilor și a altor vrednici oameni, ce au lucrat, cari dupe la lăutari și dupe la alți cântători auzim, putem ști cevași ale.

Că și acelea nu numai ce au laudă mai multă, au hulesc decât cele ce au fost, au și foarte împrăștiat și prea pe scurt pomenesc lucru și făr' de nici o rânduială sau tocmeală".

Cărturarul își dă seama de caracterul schimbător al creațiilor populare orale. Fiind instruit la școală umanistă de la Padova, unde a studiat documente din marile arhive, pune preț numai pe documente scrise. De la începutul predosloviei, acesta mărturisește cât de greu îi este să scrie istoria țării sale despre care nu s-a scris până atunci nimic, lăsând în prăpastia uitării trecutul. Ca și cronicarii moldoveni, el își dă seama de valoarea educativă a scrierilor istorice atât pentru contemporani, cât mai ales pentru posteritate. Pentru a explica de unde se trage numele acestei țări, cronicarul își începe consemnarea riguros științifică de la daci și geți, căutând explicații chiar despre originea mai îndepărtată a acestora. Este impresionantă documentarea cronicarului care relatează despre cucerirea Daciei, romanizarea ei și continuitatea românilor pe aceste pământuri. Relatările amănunțite se opresc la anul 401, când Attila stăpânea Panonia. Doar ultima frază din cronică, neavând legătură firescă și științifică, trece peste ani, consemnând existența întemeietorului Țării Românești: "Iată de când și acolea osebită domnie iarăși s-au așezat, de la Topeltin istoric, pre larg va putea neștire afla, de unde și Radul-Vodă Negrul aici în țară au pogorât, precum letopisețele cele de obște arată".

Comentând documentele aflate ulterior, dar pe care istoricul muntean nu le citează, menționăm că în Diploma

Cavalerilor Ioaniți stă scris că la 1247 exista un voievod liber al românilor, condus de Seneslau și mai existau și alte cnezate și voievodate. Țara lui Seneslau cuprindea "(...), cel puțin regiunea muntoasă, deluroasă și șes a Munteniei vestice, adică viitoarele județe Argeș, Muscel; Dâmbovița; Olt; Teleorman și Vlașca, eventual și Prahova". (Constantin C. Giurescu și Dinu Giurescu. "Istoria românilor", pagina 217 - Ediția 1974). Acestea se bucurau de multe libertăți oficial recunoscute.

Fazel-Ullah-Raschid scria prin 1300 o cronică a evenimentelor istoriei popoarelor mongolice, după acte oficiale, din care reținea că în primăvara anului 1240, "ORDA, care mergea spre dreapta, după ce a trecut țara Aluta, îi ieși înainte Bazaram Bam cu o oștire, dar fu bătut".

Bazaram Bam era Basarab-Ban care i-a bătut pe tătari în 1241. Familia Basarabilor a dat țării cârmuitori de cnezate și voievodate românești.

Care dintre acești Basarabi a fost Negru-Vodă? În nici un caz nu putea fi același învingătorul tătarilor din 1241 cu cel care a obținut victoria la Posada în 1330. Dar nu aceasta este intenția noastră. Interesant pentru noi este faptul că poporul l-a păstrat în amintire pe legendarul Negru-Vodă care a existat cândva.

Citind de curând în revista "Săptămâna" un articol intitulat "Să săpăm mai adânc", semnat de Nicolae Paul Mihail, reținem ideea valorificării mitologiei populare.

Nicoale Densușianu acordă credit rapsozilor populari care au completat prin creațiile lor orale ceea ce nu se afla în documentele scrise. Barbu Ștefănescu Delavrancea, în discursul de recepție rostit la Academie, susținea patetic aceeași idee:

"Poezia populară se poate studia sub raport istoric. Cu ce arme ne-am luptat în viforul invaziilor? Cu ce instrumente muzicale ne aduna și și ne îmbărbăta pentru a ne izbi în masele străinilor însetați de jaf și de cucerire ? Cu ce meșteșug strategic am izbutit de-atâtea ori să biruim oști cu mult mai numeroase ca ale noastre ? În ce fel de locuri așteptam hordiile năvălitoare?..... Și este știut că omul care a fost martor la un eveniment poate uita

numele și vârsta persoanelor, înfățișarea lor, data întâmplării, poate chiar să le schimbe rolurile îndeplinite, dar ceea ce îi rămâne adânc însemnat în amintirea lui este acțiunea petrecută, care constituie evenimentul în sine". (Din "Estetica poeziei populare" - Discurs rostit la 22 mai/ 4 iunie 1913, în ședință solemnă - Volumul "Despre literatură și Artă", pag. 166-168).

Aceste păreri nu sunt alese la întâmplare. Le vrem în ajutorul comentariilor pe marginea unor creații populare foarte vechi care au circulat în Muscel și care sunt - spre regretul nostru - pe cale de dispariție.

În "Convorbiri literare" nr.12 din 1897, apare o baladă populară culeasă din Muscel de C. N. Mateescu, sub titlul: "Mircea Ciobănașul". Autorul Monografiei Câmpulungului, I. Răuțescu, include în această lucrare o baladă populară intitulată "Negru-Vodă", pe care a cules-o din Dragoslavele - Muscel, fiind aproape aceeași cu Mircea Ciobănașul. Iată - pe scurt - conținutul.

Un tânăr cioban vine de la Câmpulung, la poarta lui Negru-Vodă, cerându-i să-i facă dreptate. Vodă hotărăște să dea stăpânilor trei părți, iar el să-și oprească o parte, chiar dacă turma veche a stăpânilor se prăpădise de ger și nămeți, iar el refăcuse turma în cei nouă ani de slugărie. Stăpânii nu s-au mulțumit cu împărțirea după hotărârea domnească, cerând berbecul cel mai frumos din turmă. Conflictul s-ar fi terminat tragic pentru tânărul cioban, dacă n-ar fi dovedit vitejie și sete de dreptate. El ia paloșul și le taie capetele celor trei stăpâni; se duce apoi la Curtea lui Negru-Vodă să-și mărturisească fapta. Vodă hotărăște să fie spânzurat cel care și-a ucis stăpânii. Cerând răgaz, ciobănașul își povestește viața, dezvăluind taina că e fratele cel mic al lui Negru-Vodă, despărțit de-ai lui de năvălirea tătarilor. Negru-Vodă recunoaște semnele domnești.

Boierii mi-l dezbrăca
Și de semne mi-l căta
Și ce semne că-mi găsia ?
Găsea în pieptu-i soarele,
Lumina cu razele,
În cei doi d-albi umerei
Luceau doi luceferei

Și-n creștetul capului
Scrisu-i spicul grâului
Și mai jos, la subțioară,
Scrisu-mi-i de-o săbioară;
Semne bune de domnie,
Solie de vitejie...

Mircea Ciobănașul petrece împreună cu fratele său mai mare și-i cere îngăduința să-l lase să-și ducă mai departe viața de ciobănaș. Această creație populară i-a emoționat pe elevi, dar a fost în același timp pretextul comentării unor probleme științifice.

1/. Era Negru-Vodă din părțile Câmpulungului ?

2/. Despre ce "ristob" e vorba? Ristob sau hrisov ?

În această baladă, versurile următoare vin să confirme adevărul că tătarii au prădat aceste locuri. De groaza lor, românii au fugit prin codri, spre locurile mai bine apărate.

Din oraș din Câmpulung,
Tătarii că ne-a robit,
Noi, Doamne, ne-am răspândit;
Căci de-aveam d-un tăicușor
Și mi-l chema Crăișor,
Pe maica, Doamna Ileana,
Noi d-aveam un frățior
Și-l chema d-un Negrișor,
Ca și pe Măria-ta!

Împotriva tătarilor a luptat legendarul Negru-Vodă, în 1241.

Așezarea aceasta de obârșie românească exista și avea numele ei înainte de comitele Laurencius și înaintea cavalerilor teutoni, care au tradus în germană numele ei, iar legendarul Negru-Vodă este cel care a unit cnezatele din aceste părți, înainte de 1330.

În concluzie, se presupune că Negru-Vodă, eroul din legendă, a trăit prin aceste locuri, iar unul dintre urmașii acestuia a fost Radu Negru (Basarab I) care a luptat la Posada și a murit în 1352.

Orașul Câmpulung a ars în câteva rânduri și a fost prădat de tot felul de dușmani: tătari, nemți, turci... Oricât s-ar fi străduit locuitorii să păstreze vechile hrisoave ce s-ar fi mai aflat în mănăstire, sau în palatul domnesc, în fața amenințărilor de moarte au lăsat totul și au fugit. Au refăcut orașul și au păstrat unele hrisoave și inscripțiile în

piatră care grăiesc până azi despre trecutul nostru de luptă.

Dar așa cum susținea Nicolae Bălcescu, au rămas în memoria poporului, transmise din generație în generație, legendele și povestirile despre trecutul nostru, căci "Oamenii întâi cântă, pe urmă scriu. Poeziile populare sunt un mare izvor istoric. Într-însele aflăm nu numai faptele generale, dar ele intră și în viața privată, ne zugrăvesc obiceiurile și ne arată ideile și sentimentele veacului". ("Balade eroice", Editura militară, 1965).

Oricât s-ar fi schimbat ele în timp, prin circulația orală, culese și tipărite, rămân dovezi istorice care, confruntate cu alte documente, își dezvăluie adevărul. Domnii români care au urmat știau despre existența cântecelor populare, despre eroii legendari.

În ceasuri de tihnă, după războaie, la ospețe, aduceau pe acei vestiți cântăreți să le cânte. Cronicarul N. Costin scrie că Matei Corvin pune pe cântăreți să-i cânte despre fapte de vitejie ale oștenilor împotriva turcilor "în stihuri scrisă pe limba a lor de moșie". Nu aveau nevoie numai de delectare, ci de îmbărbătarea celor ce ascultau, conducători de oști și osteni de vază.

Nu trebuie să uităm că familia acestora avea rude care erau de obârșie argeșeană - tot după legendele care au circulat în timpul hunedorean.

Aceste probleme de conținut au fost completate de alte cunoștințe însușite la capitolul despre folclor. Elevii au recunoscut în această baladă și motivul mioritic: trei stăpâni de turme vor să-și însușească oile ciobănașului mai tânăr.

Nu mai e vorba de o oaie zdravănă, ci de un berbecel, cel mai drag, crescut cu grijă lângă foc, din mila ciobanilor. Mai mulți și mai puternici, stăpânii îl prind și vor să-l omoare pe ciobănaș:

Stăpânii se mânia,
Mâna pe cioban punea,
Mi-l bătea, mi-l chinuia,
Cu moartea-l împotrivea.

Tânărul ciobănaș se luptă, nu se resemnează și nu se dă bătut:

Dar cel mic de ciobănaș,

Cu cămașa ca tina,
Cu pielea ca zăpada,
Făcea mări cum făcea,
Din mâna lor că-mi scăpa,
Ocol târlei că mi-ș da,
Mâna pe paloș punea,
De stăpâni se-apropia
Și, cum paloșu-aducea,
Capetele aduna,
În glugă mi le punea,
Oile le-amesteca,
Tot o turmă le făcea,
La Negru-Vodă venea.

Stăpânit de sentimentul demnității, se duce să-și justifice fapta, căci nu era la mijloc tâlhăria lui, ci o dreaptă judecată. Așa au fost și au rămas locuitorii acestor pământuri: viteji și drepți. Ar fi posibil să mai susțină cineva că resemnarea e specifică poporului? Iată în ce fel creațiile populare muscelene au o înrâurire educativă directă asupra tinerilor care ne sunt încredințați să-i educăm și să-i instruim.

Supusă unei atente analize stilistice, balada oferă prilejul de a recunoaște nuanțe de o aleasă frumusețe și sens adânc al ideilor.

Încă de la primele versuri, observăm apelative calde, ca de la suflet la suflet:

Din oraș din Câmpulung
Genuncheat-a, frate,
Genuncheat-a, dragă,
Că-i d-un mic de ciobănaș!...

El așteaptă cu răbdare și încredere trei zile, până când Negru-Vodă îl vede și-l întreabă care-i e plângerea, ca să-i facă dreptate.

Vorbirea ciobănașului e delicată, ca și ființa lui, de parcă nu numai pielea-i e ca zăpada, și ci sufletul lui.

Spusele-i sunt presărate cu diminutive:

Slugulită mă făcui...
Argătaș pe mălăias...
Cât eram mai micșorel...
Lopățică-mi făcui...
Cărărușe că-mi gătii...,
Sălcioare dărâmai.

După ce a îndurat umilințe, a crescut mai mare și frumos.

Stăpânelor le era drag. Din pricina asta s-au mâniat stăpânii, l-au depărtat de la casa lor și l-au trimis cu oile la baltă.

În prima parte a baladei se repetă aceeași construcție sintactică, aceleași propoziții, din intenția celui care spunea balada, ca nu cumva ascultătorii să slăbească atenția:

Dacă văzui și văzui,
Slugulită mă băgai,
Azi așa și mâine-așa.
Dacă văzui și văzui,
La trei stăpâni mă băgai,
Azi așa și mâine-așa...

x
x x

Dacă văzui și văzui,
D-o lopețică-mi făcui
Și zăpada-mi curății,
Azi așa și mâine-așa.

Pentru a realiza caracterul dramatic al întâmplărilor povestite, vorbirea indirectă alternează cu cea directă, punând, în momentele de intensitate a emoției, dialogul.

Negru-Vodă-l întreba:
-Ai tu mic de ciobănaș,
Ce mi ți-e jaloba ta,
Să mi-ți fac dreptatea ?

Ca în majoritatea baladelor populare, recunoaștem și în aceasta dativul participării, asociat cu anume verbe, cel mai des folosite:

Când așa că-mi auzea,
Din bucium că-mi buciuma,
Din gură că mi-și striga...

Pentru a ilustra în mod concret indiferența și iresponsabilitatea stăpânilor, e folosită repetiția conjuncției nici.

Alei, Doamne, Negru-Vodă,
Stăpânii m-a părăsit,
La turmă n-au mai venit
Nici cu sare la mioare,
Nici tărâțe la oițe,
Nici bolovani la cârlani,
Nici opinci pe la ciobani.

Întâlnim forme verbale inverse: spune-ți-aș, scrisu-mi-i de-o săbioară și - curios pentru vorbirea musceleană -

avalanșa perfectului simplu: văzui, curății, gătii, răzbii, dărâmai.

După lectura baladei, putem reface chiar portretul tânărului cioban îmbrăcat cu "sarica lânoasă", cu căciulă mițoasă, încălțat cu opinci. Pe cât de curajos este față de stăpâni, pe atât de cuviinvios, cu bun-simț și respect de domn:

Genunchcat-a, frate,
Genuncheat-a, dragă,
Cu căciula subțioară!

Eroul din acestă baladă e asemeni unui Făt-Frumos din basme, care trece prin cele mai cumplite încercări, se luptă cu vitregiile naturii și cu cei răi, dar binele și adevărul înving.

El arată domnului, "fratelui său", vechiul hrisov:

Dar cel mic de ciobănaș
Cu cămașa ca tina,
Cu pielea ca zăpada,
Dacă vedea și vedea,
Mâna-n glugă că-mi băga
Și ristobul că-mi scotea
Și pe masă-l deschidea.
Negru-Vodă se uita,
Lacrimile-l podidia,
Frățiori buni se găsea.
În brațe se-mbrățișa
Și-n fețe se săruta.

Petrece fericit cu fratele lui "o lună și-o săptămână", pentru ca după aceea să se întoarcă la viața de cioban, la munca lui, sensul existenței lui.

Iată în ce fel această baladă, folosită la studierea cronicilor, ar putea figura și printre variantele "Mioriței". Ea ar aduce încă o dovadă că "varianta Alecsandri" are o oarecare legătură cu ciobanii din Muscel, ipoteză susținută de Al.I.Amzulescu.

Negru-Vodă avea o grijă deosebită față de ciobani. Pentru ei a ridicat în zona de câmpie târguri. Cităm din "Istoria românilor", de Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, pagina 221, următoarea afirmație:

"... Negru-Vodă a ridicat întărituri de cărămidă; trei se aflau tocmai în regiunile de care ne ocupăm: ne referim la București, Buzău și Floci".

Un cântec, fragment de baladă, a fost cules de la o bătrână din comuna Colibași. Aceasta ne confirmă aria de răspândire a baladelor și legendelor despre Negru-Vodă și faptul că ele s-au mai păstrat printre bătrâni, deși n-au fost cântate de lăutari.

Bătrâna a spus că știe un cântec despre Negru-Vodă pe care-l spuneau bătrânii când se întâlneau seara pe la porți - ea avea 82 de ani. Bătrâna era analfabetă.

Începutul acestui cântec pare o contaminare de la Legenda lui Dragoș-Vodă învățată în școli încă de pe vremea bunicilor noștri.

Reținem, totuși, un adevăr istoric: clădirea capitalei, de cea a reședinței domnești, la Câmpulung.

Suie creasta munților,
Munților căruntților;
D'acolo, după-nălțime,
Cu viteji, cu haiducime,
Negru-Vodă că pornește,
La Câmpulung se oprește.
În ăst loc eu mă opesc,
Capitală să clădesc.

(Istrate Maria, 82 ani, comuna Colibași, Argeș.
Culeasă de Gheorghe Elena, la 25 decembrie 1973).

Fiind vorba de așezământul acestui oraș, este locul să uităm unul dintre cele mai vechi hrisoave domnești.

Dintre cele opt hrisoave păstrate până astăzi, cităm consemnarea lui Matei Basarab: "... pentru că am văzut domnia mea multe hrisoave bătrâne și vechi făcute tot pentru așezământul orașului, întâi hrisovul strămoșului domniei mele, prea luminatul și blagogestivul și de Hristos iubitorul răposatului Io Radul-Negru Voievod, leat 6800 (1292), și hrisovul lui Mihail Voievod, leat 6900 (1392), și hrisovul Vladului-Vodă leat 6947 (1439) și hrisovul lui Vladislav Voievod, leat 6960 (1452)".

Această veche vatră românească, orașul în care trăim și muncim, oferă tineretului dovezi concrete despre iubirea de țară a înaintașilor noștri, despre tradiția culturală și cea a creațiilor populare.

Comunicare susținută la Sesiunea de comunicări și referate "Cultura populară argeșeană în contextul culturii românești" - Pitești, 10 - 11 aprilie 1976.

TRADIȚIE ȘI FUNCȚIONALITATE ÎN FOLCLORUL MUZICAL ARGEȘEAN CA FACTOR CULTURAL CONTEMPORAN

Dr. Ghizela Sulițeanu

Luarea în considerație a problematicii pe care fenomenele tradiției și funcționalității folclorului românesc ni le oferă, sub aspectul lor de factor cultural contemporan, constituie un domeniu pe cât de interesant și atractiv, pe atât de puțin abordat până în prezent[1]. În efervescența vieții culturale a timpului nostru, dacă tema ne-a apărut dificilă prin complexitatea ei, în schimb, folosirea folclorului muzical argeșean - cunoscut prin bogăția și vitalitatea sa - ne-a fost o foarte bună călăuză către obținerea tuturor datelor necesare.

Zona folclorică argeșeană ne-a apărut reprezentativă pentru multe dintre regiunile țării, ca deținătoare a o seamă de procese principale ale evoluției folclorului românesc contemporan. Or, unul dintre aceste procese îl constituie legătura fundamentală, de geneză și continuitate în cultura poporului român, între fondul transmis de la o generație la alte pe cale orală și realizările culturale obținute și transmise de-a lungul secolelor prin mijloace literare (scrise)[2]. Dintr-un început, ținem să specificăm teza că în cultura poporului român, se includ în momentul de față - cu o pondere egală prin importanța lor - nu trei culturi[3], ci trei domenii de cultură privind: a) domeniul și mijloacele culturale folclorice, b) domeniul și mijloacele culturale de masă și c) domeniul și mijloacele culturale literate, prin mijloace înțelegându-se cunoașterile și posibilitățile de exprimare și transmitere caracteristice fiecăruia dintre aceste trei domenii în parte.[4] Avem de-a face cu diferitele laturi componente ale culturii unui popor, posibil a fi delimitate metodologic, însă, în realitate, existând doar în întregul unității culturii poporului respectiv, pe măsură ce acesta le deține. De pildă, cultura unui popor poate deține și doar una sau două dintre domeniile de cultură, caz în care acestea singure îi pot constitui fondul cultural. Această precizare ne este

necesară pentru a se înțelege mai bine atât legătura de continuitate și de profundă interdependență ce trebuie să existe în timpul nostru între aceste domenii, cât și rolul important al folclorului în dezvoltarea întregii culturi.

1.1. Pe această cale folclorul, prin modalitățile sale literare, muzicale și coregrafice, deține calitatea de factor cultural, reprezentând astfel una dintre condițiile principale ale procesului existenței culturii românești contemporane. Atributul folclorului muzical, însă, de a cuprinde deopotrivă manifestări verbale, ca și cele coregrafice și de a deține o seamă de caracteristici specifice, ne-a permis o lărgire a orizontului de cercetare și prin aceasta, acoperirea tuturor laturilor complexei problematici avute în vedere. Printre acestea, de o deosebită importanță ne-a apărut relația dintre procesele tradiției și funcționalității, cele două coordonate cu caracter de lege în evoluția fenomenului folcloric. Avem de-a face cu două atribute ale existenței unuia și aceluiași fenomen folcloric, dintre care funcționalitatea constituie scopul, motivarea acțiunii, iar tradiția - modalitatea de menținere în timp a acestuia.

1.2. Prezența în zona argeșeană a unor manifestări folclorice muzicale diverse - de la manifestările primare ale cântecului de leagăn, sau cele ale strigătelor de comandă la munca forestieră și până la realizările, astăzi, prin mijloace mult evoluate artistic, ale cântecelor sau muzicii instrumentale ale dansurilor populare - ne înfățișează în vremea noastră o veritabilă frescă a efervescenței existenței folclorului muzical, în care putem urmări nu numai procesele contemporane, ci, print-o analogie bine cumpănită, putem întrezări și felul în care se vor fi petrecut acestea în trecut.

1.3. Grație unei vieți tradiționale vii și bine conturate, fenomenul folcloric ne apare transmis creator de-a lungul vremurilor, fiecare generație primitoare impunându-și amprenta concepției sale, în limitele impuse însă de funcționalitatea categoriei folclorice respective. Asistăm, astfel, la un proces de continuă transformare, chiar și la acele categorii a căror mai lentă evoluție ne-ar putea sugera un caracter static, așa cum ar fi, de pildă,

jelitul din repertoriul funebru. Și aci, însă, zona argeșeană ne oferă imaginea evoluției, de la jelitul liber în sistemul de proză-melopeică, de altfel caracteristic Munteniei, la concentrarea acestuia pe propoziții muzicale mai scurte, așa cum îl întâlnim în multe dintre localitățile situate în partea nordică a locului, aflate sub influența populației de origine transilvăneană, deținătoare a jelitului structurat pe versificație. 5

1.4. Pe un prim plan, însă, în evoluția fenomenului folcloric se situează funcționalitatea. Aceasta reprezintă rolul social activ atribuit de către colectivitate unor practici exprimând fie obiceiuri, sau doar simple simțăminte, de fiecare dată ca exponentă a unei necesități de conviețuire specific umană. În cadrul funcționalității unei manifestări folclorice, putem distinge patru tendințe funcționale: social-normativă, psihologică,6 cognitivă și estetică, aflate într-un proces de coexistență și de întrepătrundere. De la o categorie folclorică la alta, se poate observa predominarea câte uneia dintre aceste tendințe. De pildă, dacă în manifestarea cântatului "la fereastră" al tinerelor fete, cu prilejul sărbătorilor de iarnă, [7] în trecut predomina funcția social-normativă urmată în ordinea importanței de tendințele funcționale, cognitivă, psihologică și estetică, în timpul nostru - și putem afirma chiar că de mai multă vreme[8] - pe primul plan se situează funcția estetică urmată de cea psihologică, apoi de cea cognitivă și încheind cu cea social-normativă[9]. Sau, în manifestarea cântecului de leagăn, unde se evidențiază funcția psihologică, sau, de pildă, în aceea a jocului, sau a cântecului unde găsim primând tendința de afirmare a funcției estetice.

1.5. În procesul tradiției, funcționalitatea deține un loc important, prin aceea că poate determina existența sau nonexistența continuității unei manifestări folclorice. Totodată, însă, funcționalitatea ne relevă accentuarea diferitelor ei tendințe funcționale, în dependență de concepția colectivității practicanților respectivi. Aceștia pot transforma, întrerupe sau reînvia o manifestare, motivându-și de fiecare dată atitudinea, prin cauze social-istorice sau estetice[10], dar care, în ultimă instanță, ne relevă veritabile norme de existență culturală.

2. Putem astfel raporta la realitatea tuturor timpurilor, cu riscul observării dispariției unor fenoneme, sau al introducerii altora, caracterul de necontenită actualizare a folclorului, și nicidecum de stagnare. Alături de procesul apartenenței diferitelor categorii folclorice pe generații, sexe și diferite momente ceremoniale în cuprinsul unui aceluiași timp, se poate observa aspirația către contemporaneitate, ce nu constituie doar un atribut al timpului nostru, ci reprezintă conținutul realist specific folclorului tuturor timpurilor. Și, de fiecare dată, această tendință de contemporaneitate imprimă aspecte specifice diferitelor perioade din evoluția folclorului.

2.1. Faptul că în timpul nostru - și putem presupune o aceeași situație și pentru trecut - coexistă, alături de manifestările folclorice corespunzătoare concepției contempora - ne înaintate a practicanților, și alte manifestări, necorespunzătoare acesteia, o situație firească procesului dialectic al evoluției tradiției și deloc îngrijorătoare. În momentul când se iau în considerație nu numai ponderea mică și ipostaza de reminiscență a acestor manifestări în concepția colectivității respective, dar mai ales dezgolirea de conținutul funcțional conștientizat, avem de-a face, în realitate, cu pasul hotărâtor pe calea dispariției a fenomenului în cauză. În această situație se află în momentul de față o seamă de cântece vechi, printre care, din păcate, și frumoasele doine și cântece bătrânești, cântece de înstrăinare, de război, parte dintre interesantele cântece "de fereastră" și alte obiceiuri ale sărbătorilor de iarnă, care nu au mai fost preluate în repertoriul viu al noilor generații.

2.2. Paralel cu acest fenomen, însă, ținem să menționăm persistența procesului creator popular, impulsionat în zilele noastre de puternica viață folclorică a zonei argeșene, cu o tradiție adânc înrădăcinată în concepția locuitorilor ei. În acest sens, împlinirea necesității folclorice poate apărea realizată și printr-o efervescență a procesului de creație. Și ceea ce poate constitui un paradox față de unele idei preconcepute privind existența tradiției folclorului muzical contemporan este faptul că putem afirma că procesul de creație ne apare manifestat atât în momentul

adaptării cântecelor, deseori preluate de la radio, televizor sau picup, cât și prin crearea unor cântece noi oglindind întâmplări din viața generațiilor tinere actuale. Astfel, de pildă, de la tânăra Mariana Stoian - de altfel, fiica unei excelente deținătoare a folclorului muzical, Vochița Stoian, din Dâmbovicioara - s-a putut culege un bogat repertoriu de cântece, în mare parte preluate de la radoio și televiziune și în parte de la mama ei[11]. Dacă în ceea ce privește textele, posibilitatea scrisului le-a putut favoriza o preluare, doar uneori și aceasta deliberat schimbată, muzica, prin însușirea ei numai pe cale orală, a rămas total supusă normelor tradiționale de transmitere.

2.3. Alături de aceasta se mai poate semnala și preluarea creatoare a unor obiceiuri mai vechi, sau crearea altora noi. Despre acest din urmă proces putem afirma că reprezintă un fenomen mai rar în existența folclorului românesc[12] și, ca atare, ar merita, desigur, un studiu special. El pare a se datora tocmai necesității de înlocuire spontană, pe calea tradiției, a unor manifestări folclorice, care nu-și mai găsesc rostul în viața contemporană. De pildă, obiceiul "Zorilașii", cules în urmă cu douăzeci de ani la Slatina-Nucșoara, a fost un obicei nou, creat în preajma anilor 1952-1953, de către un grup de tineri, fete și băieți, stimulați de un foarte talentat tânăr practicant și animator al vieții folclorice locale, Petre Chelu, pe atunci în vârstă de 24 de ani[13]. Deținător al unui bogat repertoriu folcloric, el a propus prietenilor săi să-și felicite cunoscuții cu prilejul zilelor onomastice, prin cântece anume create privind întâmplări recente din viața acestora, fapte redate într-o formă de urare, ușor umoristic-moralizatoare, exprimată prin mijloace muzicale și poetice ale unui obicei de felicitare onomastică local mai vechi, "colindatul de felicitare", practicat în zonă de către lăutari[14].

2.4. O altă latură a cercetărilor noastre a constituit-o, încă de mai multă vreme, urmărirea concepției practicanților de folclor asupra folclorului și modalităților de existență ale acestuia în repertoriul lor și al colectivității din care fac parte[15]. Or, printre alte rezultate, ne apare și faptul că însăși conceptele de tradiție și de funcționalitate sunt privite de către aceștia ca fenomene culturale. Diferitele

explicații privitoare la materialul cules date într-un limbaj simplu și plin de înțelepciune, prin care practicanții folclorului ne dezvăluie faptul că sunt conștienți de conținutul tradițional și funcțional al fiecărei piese în parte, ne oferă o dovadă indubitabilă a învestirii folclorului cu calitatea de factor cultural chiar mai înainte de atestarea științifică a cercetătorului!

2.5. Rămâne o datorie pentru cercetătorii domeniului folcloric să cunoască în momentul de față toate aspectele procesuale ale foclorului românesc contemporan, în care tocmai procesele de transformare, dispariție și inovație ale unor manifestări folclorice se petrec din plin[16]. Explicarea mecanismelor existenței actuale a folclorului, pornindu-se de la efervescența transformărilor social-economice având repercusiuni în concepția practicanților, trebuie fundamentată pe o foarte bună cunoaștere a stadiilor mai vechi culturale și folclorice ale colectivităților cercetate. Mergându-se astfel pe firul evoluției diferitelor perioade din existența folclorului, se va putea observa mai bine prezența unui proces de continuitate la diferite nivele, din ce în ce mai dezvoltate și complexe pe măsură ce ne apropiem de timpul nostru.

2.6. Până în prezent ne-au fost evidențiate în zona argeșeană o seamă de elemente caracteristice, ținând de prilejul și desfășurarea diferitelor categorii folclorice, ca și de structura morfologică muzical-poetică a specificului național al folclorului românesc.Cunoașterea acestora, însă, ne-a mai oferit posibilitatea de comparare cu alte domenii culturale folclorice ținând de popoarele vecine și balcanice, sau ale unor naționalități conlocuitoare din țara noastră. De fiecare dată, fie că s-a avut în vedere influența culturii populare românești asupra naționalităților conlocuitoare[17], fie că s-au descoperit anume elemente comune dovedite ca aparținând unor timpuri din perioada de protoformare a actualelor popoare român și balcanice și aparținând unei populații autohtone traco-geto-ilire[18], ni s-au dezvăluit în realitate pe calea folclorului, veritabile documente de atestare culturală ale timpului respectiv.

3.Calitatea de factor cultural contemporan pe care am atribuit-o folclorului se cere a mai fi completată și cu

unele premise privind posibilitățile de noi valorificări ale acestuia, corespunzătoare fazei înaintate a concepției despre viață a omului modern. Conținutul mesajului folcloric muzical ne apare deosebit de rodnic și necesar, nu numai pentru viața colectivităților rurale aflate în plinătatea proceselor de urbanizare și industrializare a țării, dar și pentru viața colectivităților orășenești. Se evidențiază, astfel, fenomenului folcloric o întreagă serie de mesaje specifice, transmise prin următoarele caracteristici de ordin educativ și artistic: realism, umanitarism, patriotismul, militantismul progresist, frumosul, voia bună, respectul față de om și tot ceea ce necesită viața spirituală a poporului român[19].

3.1. Folclorul muzical deține - datorită prezenței melodiei - o calitate în plus, aceea de fi universal înțeleasă, independent de manifestarea vocal-verbală cu care deseori se însoțește. Funcționalitatea diferitelor categorii ne apare foarte puternic reflectată în structura muzicală, încât mesajul afectiv al acestora poate fi lesne receptat - în multe cazuri - chiar și de către necunoscători ai limbii și folclorului românesc. Valoarea afectivă a muzicii atinge - poate mai profund decât oricare dintre arte - corzile sufletești ale ascultătorilor ei, făcându-i să vibreze la mesajul astfel transmis.

3.2. Un alt aspect al domeniului cultural popular constă în mare parte în prilejurile folclorice a căror funcționalitate de petrecere o evidențiază obiceiurile (cântatul la fereastră), teatrul popular, diferite manifestări cu măști din cadrul sărbătorilor de iarnă, cântatul și dansul la petrecerile colectivității sau cele din cadrul familial, care pot corespunde împlinirii bucuriei deopotrivă în mediul urban, ca și în cel rural. Manifestate prin mijloacele limbajelor: muzical, verbal și coregrafic, acestea constituie, prin structura și conținutul lor, modalități accesibile unui domeniu mult mai larg de realizare decât cel de practică, oarecum limitată, la una sau câteva colectivități.

3.3. Procesul vital al continuității tradiției folclorului se manifestă în timpul nostru, aparent, printr-o profundă afectare a funcționalității. Supus, însă, unei analize comparative privind factorii existenței în anumite perioade

trecute, în comparație cu cei contemporani, putem observa că, de fapt, în timpul nostru asistăm doar la o schimbare a ponderii funcționale, pe primul plan afirmându-se, din ce în ce cu mai multă forță, funcția estetică. Învestirea ei cu importantul rol de a fi directiva celorlalte funcții componente ale funcționalității actului folcloric ne apare întărită atât de tendința universal-umană către frumosul artistic, cât și de necesitatea de viață colectivă resimțită mai mult sau mai puțin conștient de către omul contemporan. Aceasta, poate, ca o reacție sănătoasă la procesul de însingurare și de frustrare a practicii muzicale și coregrafice, manifestări adânc înrădăcinate în special în viața popoarelor cu un fond folcloric bogat.

3.4. Avem destule premise pentru a putea presupune că, datorită acestui fapt, folclorul muzical românesc se află în momentul de față într-o etapă de mai rapidă transformare față de trecut, dar deținând o vitalitate, putând să genereze multe stadii de existență vie.

3.5. De o deosebită importanță ne apare prezența, în stadiul contemporan de dezvoltare a culturii românești, a anumitor tendințe privind finalitatea social-educativă și artistică a fondului folcloric muzical în legăturile sale cu celelalte două domenii culturale aflate în cultura românească: domeniul cultural de masă și domeniul cultural literat. Către acestea converg, pe de o parte, atributele folclorului contemporan menționate până aci în comunicarea de față și dintre care ținem să accentuăm evoluția conținutului unor obiceiuri către manifestări artistice, ca de pildă "călușul"[20], iar pe de altă parte și organizarea directivată a activității artistice de amatori desfășurate în cadrul așezămintelor culturale, în serbările școlare, spectacole la radio și televiziune etc.

3.6. Despre procesul contemporan de însușire a culturii spirituale la nivelul întregului popor, prin apropierea maselor de valorile artei literate [21] și a creatorilor acesteia de arta populară, putem afirma că se află încă într-o fază de început și nu lipsită de asperități. Ținem însă să menționăm în această problemă - și totodată ca un ultim aspect - în chip deosebit și rolul important al tineretului în existența culturii contemporane. El ne apare ca un factor

permanent și hotărâtor în procesul tradiției și funcționalității folclorului. Orice cercetare în acest sens necesită luarea în considerație a unor situații specific contemporane, precum: gradul de cultură mult mai ridicat față de trecut; un orizont artistic mult lărgit; apropierea de mjloacele de civilizație și culturalizare urbană. Concomitent cu acestea, însă, se mai poate observa dragostea tinerilor din mediul rural față de atmosfera tradițională a mediului în care au crescut, venind deseori de la mari depărtări pentru a participa, de pildă, la manifestările sărbătorilor de iarnă[22], preferința nativă a tineretului pentru petrecerile în colectiv și mai ales necesitatea și plăcerea de a se manifesta prin cântece și dansuri[23].

În încheierea acestei relativ sumare expuneri a bogatei problematici oferite de tema tratată, căreia am dorit doar să-i evidențiem pe cât posibil principalele componente, mărturisim că aceasta ne-a apărut deschizătoare de interesante orizonturi pentru toți acei ce sunt preocupați de istoria culturii românești.

Inf. 16102 "Zorile" lui Lenuța și Costică, de ziua numelui lor.

Slatina - Nucșoara, mai 1954
Petre Chelu, 27 ani

Moderato

Zo - ri - lor cum în - flo - riți ______,

Scu - lați și nu mai dor - miți___,

NOTE

1. Până în prezent a fost tratată în etnomuzicologie doar relația dintre tradiție și funcționalitate (v.Ghizela Sulițeanu: "Tradiție și funcționalitate în folclorul muzical românesc contemporan", comunicare ținută în limba franceză la Simpozionul internațional al festivalului de

dansuri populare, București, 27 august-3 sept. 1969, ulterior mult amplificată; v.Ghizela Sulițeanu, cap.III,partea a doua: "Fundamentul psihologic al funcționalității și tradiției în existența folcorului muzical", din lucrarea "Psihologia folclorului muzical.Contribuția psihologiei la studierea limbajului muzicii populare". Teză de doctorat, Univ.București, 1974).

2. Termenul a fost dat pentru a defini toate creațiile transmise pe cale scrisă. El ne-a apărut corespunzător și mai puțin contrastant față de creația folclorică, la rândul ei ca reprezentând un domeniu cultural precis conturat.Pentru prima dată termenul de creație "literată" a fost folosit în etnomuzicologie pentru a delimita astfel creația compozitorilor cunoscută de obicei sub denumirea de "cultă". Ghizela Sulițeanu: "Introducere în psihologia folclorului muzical", în "Studii de muzicologie, vol.IX, 1973,București,p.293-315.

3. Cunoscute sub denumirile de: cultură populară, cultura de mase și respectiv cultura "cultă" sau "savantă".

4. Nu intră în economia comunicării de față expunerea mai pe larg a acestei teze care ar putea forma ea singură obiectul unei lucrări speciale.

5. Ghizela Sulițeanu: "Bocetele din Muntenia.Despre existența unui sistem de proză melopeică în folclorul muzical",București,1967, Biblioteca Uniunii Compozitorilor din București, 1971.

6. Prin funcție sau tendința funcțională psihologică înțelegem rolul determinant al unei stări afective.

7. În serile de Ajun ale sărbătorilor de Crăciun și Anul Nou.

8. Din informațiile obținute este posibil ca acest proces să fi început după primul război mondial (1918).

9. O dată probabil și cu însoțirea cetei de fete de câte unul sau doi flăcăi mai mari, cu fluierul sau cu acordeonul și nu mai mici, rude apropiate, care să le apere de câini, ca în trecut.

10. Diferite calamități puteau zdruncina viața folclorică a unei colectivități, după cum și "moda" putea aduce - mai aproape de timpul nostru - serioase transformări.

11. Mariana Stoian, 19 ani, Dâmbovicioara, jud. Argeș, culeg. G. Sulițeanu, V.1973. De la mama ei s-a cules, în anii 1954, 1957 și 1973, un foarte frumos și reprezentativ repertoriu folcloric.

12. Acest fenomen a mai fost întâlnit și în alte județe ale țării, ca, de pildă, Coloianul femeilor - cu funcționalitate de petrecere - din satul Ariciu, jud.Brăila, sau obiceiul "Călușeii" al copiilor din Lupșanu, jud. Ialomița.

13. F.A - 16100 - 1-2-3-4-5-6-7,inf.Petre Chelu,27 ani, Slatina, com.Nucșoara, jud.Argeș, culeg. Ghizela Sulițeanu, mai 1954, la Slatina.

14. Ghizela Sulițeanu: "Cântecele ceremoniale <<de zori>> în folclorul românesc", în Revista de Etnografie și Folclor, tom XXI,nr.1,1976.

15. Ghizela Sulițeanu: "Probleme de metodologie în culegerea și studierea muzicii dansurilor populare din Muscel", în Revista de Etnografie și Folclor, tom X,nr.5,București, 1965,p.503-519, lucrare realizată pe baza cercetărilor speciale întreprinse între anii 1957 și 1963 în județul Argeș.

16. Ghizela Sulițeanu: "Les determinantes et les caractéristiques dans l'étape actuelle d'évolution du folklore musical roumain", Zbornik Kongres Savez Udrujenije Folklorista Jugoslavije, Dojran, Macedonia, RFS Jugoslavia, IX, 1966, p.429-441.

17. Ghizela Sulițeanu: "Quelques aspects méthodologiques concernant la présence de certains éléments du folklore musical roumain dans le folklore des nationalités cohabitantes", comunicare în cadrul congresului S.U.F.J., ținut la Krușevo, Macedonia,RFSIugoslavia,5-9 sept.1972.

18. Ghizela Sulițeanu: "La cantique de souhait "Colinda" des jeunes filles chez le peuple roumain dans le complexe du folklore balkanique", comunicare la Simpozionul festivalului de folclor,Ohrid,Macedonia,RFS Iugoslavia, iulie, 1975, în curs de publicare în revista "Le Folklore Macédonien",Skopje,1976.

19. Ghizela Sulițeanu: "Contribuția psihologiei folclorului muzical la educația cetățenească și umanitaristă", comunicare la cel de al II-lea Colocviu de pedagogie, 2-4 dec.1972.

20. Ghizela Sulițeanu: "Rolul muzicii și al muzicantilor în obiceiul Călușului", comunicare în Institutul de Folclor, București,dec.1958 și publicată în vol.Festivalul Călușului, studii... Slatina, jud.Olt,1969,p.21-52.

21. Ghizela Sulițeanu: "Considerații asupra înțelegerii muzicii de către mase. Pe marginea unui test de psiho-pedagogie muzicală", în "Muzica", nr.XI, București, 1975, p.11 - 15.

22. Ghizela Sulițeanu: "Une manifestation intéressante de la coutume <<Căluch d'Hiver>>, dans la zone danubiénne de la région de Brăila", comunicare la cel de al III-lea Congres internațional de studii sud-est-europene, București,4-10 sept.1974.

23. G. Sulițeanu: "Despre viața folclorică muzicală contemporană a tineretului din județul Brăila", comunicare la Sesiunea științifică a celui de al 4-lea festival "Petre Crețu Șolcanu", 6-7 martie 1976.

Comunicare susținută la Sesiunea de comunicări și referate "Cultura populară argeșeană în contextul culturii românești", Pitești, 10-11 aprilie 1976.

PREZENȚE TOPONIMICE DE ORIGINE AGRARĂ ÎN JUDEȚUL ARGEȘ

Gheorghe Cruceană

Dacă se pot reconstitui și afirma, existența și dispariția cu mii de ani în urmă, a unor plante și animale, cu ajutorul urmelor lăsate de roci, pe pământ sau din osăminte pietrificate, în felul acesta se pot identifica și prezența cuvintelor topice de origine agrară, cu ajutorul numeroaselor numiri pe care le-au primit unele dealuri, văi, munți și alte localități din județul Argeș.

Prezența cuvintelor toponimice care exprimă numiri agricole și îndeletniciri de păstori le întâlnim îndeosebi în zona deal-munte a județului, și mai rare în partea de șes. Afluxul cuvintelor întâlnite în toate localitățile deal-munte, se datorează ocupației din trecut a locuitorilor - de păstori, cultivatori de cereale, apicultori, viticultori etc.

La numărul mare de denumiri topice legate de agricultură au contribuit și desele bejenii întreprinse de populație - retrăgându-se din calea năvălitorilor, cunoscute azi sub numele de "Drumul băjeniei", "Drumul robilor", "Drumul focului" etc.

Pe marginea acestor considerente să exemplificăm câteva grupe din familia mare a cuvintelor topice, cunoscute azi în județul Argeș, care datează din vechi timpuri.

x x
x

- ALBINA - se cheamă valea și dealul din satul Voroveni, com.Davidești, sau dealul și valea cu aceeași denumire în satul Bârzăști, com.Vulturești, sau ALBINA vârf de munte în jud. Argeș, hotarul dinspre Transilvania. Locurile acestea sunt și azi bogate în vegetație arborescentă, predomină liniștea, versanții sunt însoriți.

În trecut aici se creșteau stupi mulți, localitățile fiind vestite în producția de miere. În com. Davidești, și acum se păstrează această tradiție, și mai mulți locuitori sunt

apicultori cu renume, cum este spre exemplu învățător pensionar Ion Neacșu.

- Documentele istorice din anul 1474 atestă că în urmă cu 500 de ani aici apare ca "zeciuială" din stupi în timpul domnitorului Alexandru Mircea, care dăruiește mânăstirii Vieroși din com. Colibași dijmă din stupii satelor: Căpitănești, Filiași și Poenari - Muscel.

La începutul secolului XVII-lea în Țara Românească apare o "dare" asupra mierii și cerei, care diferă și este menționată aparte de albinărit. Prima este că albinăritul sau desetina de albine se încasa după stupi, pe când "darea" de miere și ceară se percepea din aceste produse.

- Un cuvânt apropiat acestui topic este și denumirea "LA STUPINA", existent locul în comuna Țițești. Stupinele erau locuri special amenajate în păduri, întărite cu garduri de lemn, situate în special pe versanți însoriți. Astfel de stupine au existat pe lângă casele boierului Lăudat în anul 1533 în satul Bucșenești din com. Țițești.

- O altă grupă de cuvinte topice, de origine pastorală, des întâlnite în cuprinsul județului sunt: DEALUL OII, DEALUL VACII, TRAISTA CIOBANULUI, FÂNTÂNA CIOBANULUI, DEALUL STÂNII, VALEA STÂNII, VALEA CASTELULUI, VĂCĂREA, PURCĂRENI, DEALUL OBOARELOR, CĂȘĂRIEI, CEAIR, LACUL PORCULUI, DRUMUL MOCANILOR, PLAIUL OII, VALEA PORCULUI, DEALUL BOULUI, VALEA BOULUI etc. Denumirile acestea sunt înrudite între ele, ele indică ocupația de predilecție de crescători de animale, și sunt uzuale azi, în satele din Mozăceni, Țițești, Băjești, Mihăești etc.

Documentele vechi atestă denumirea satului Văcarea - Mihăești, încă din anii 1534-1846, când călugării de la Mânăstirea Valea aveau acolo cirezile de vite azi fiind un sat cunoscut cu număr mare de animale.

Tot documentele vechi atestă că hrana de bază a oamenilor în trecut consta din produse lactate (brânză și lapte), apă rece de izvor iar viața în aer curat justifică longevitatea vieții oamenilor de la munte, din trecut.

- Despre calitatea și cantitatea acestor produse documentul lui Vlaicu Vodă din 1374 privind Mânăstirea

Vodița, darul dăruit de domn mânăstirii consta din 12 burdufe brânză și 12 cașcavaluri.

Acestea au fost o dare în natură. La 1524 Mânăstirea Argeșului i se dă cășeritul din Pădureți - Muscel.

În anul 1577 documentul lui Alexandru Mircea atestă că dăruiește Mânăstirii Vieroși dijma de brânză din satele Căpitănești și Poenari.

- Dealul Ciobanilor, sau numit "al Mocanilor" în alte părți, "al oerilor", "ungurenilor" sau "mărginenilor", sunt numiri topice sinonime, care indică fenomenul de transhumanță de la munte la baltă și invers al ciobanilor cu turmele pe aceste drumuri. Aceste drumuri ale mocanilor sunt cele de pe valea Râului Doamnei, din Nucșoara spre Dârmănești - Pitești, sau cel de pe Valea Argeșului din Vulturești - Colibași - Pitești - ce continuă spre Dunăre prin Teiu - Mozăceni etc., cunoscut de "drumul mocanilor" azi sau "al gușaților".

- Ciobanii plecau din zona Sibiului sau a Brașovului de dincolo de munți, spre vale. În cale au format sate care le poartă și azi numele cum sunt: Căpățâneni - Ungureni, Cepari - Ungureni, Berevoești - Ungureni, Ciobani din zona Costești. De atunci se păstrează numeroase nume de familie și azi ca: Ungureanu, Ciobanu, Mocanu etc.

Toponimele legate de ocupația de păstori ca: Fântâna Ciobanului, Fântâna Cățelului, Dealul Stânii, Dealul Oboarelor, Purcăreni etc. sunt utilizate și azi cu aceleași înțelesuri.

- Cuvântul topic "CEAIR" înseamnă loc pentru pășunatul cailor poștalioanelor, denumiri cunoscute și azi în satul Bucșenești, Câmpulung și Pitești. În orașul Câmpulung, în anul 1853, terenul din fața cazărmilor a fost contractat de Toma Conțescu, pentru caii poștei. Acesta a fost un reprezentant al revoluției din 1848, și răspundea de partea de jos a Muscelului, până spre Pitești.

- O altă familie de cuvinte toponimice de origine agrară, des întâlnite în satele jud. Argeș, afirmă ocupația de agricultori, cultivatori de cereale, ca: DEALUL MĂLAIULUI, MĂLĂIȘTE, MELIȚA, MORII, CÂNEPIȘTE - DEALUL GROPILOR etc.La început boabele s-au consumat fierte, apoi prin zdrobire - între două pietre se pisau în pii

din piatră și din lemn. În documente se arată că exista o "dare" în natură de ceriale, percepută cu anumite unități de măsură numite câble sau găleți. Ea se numește câblărit sau găletărit.

- Documentele timpului ne arată că "darea" se percepea din orz și ovăz, păstrându-se de aici denumirea locurilor și azi de "Orzărie" și "Ovăzărie".

- La 1550 se dau Mânăstirii Cotmeana găleţile de la "20 de case", la 1539 Mânăstirei Râncăciov "găleţile de la 60 case" în timpul domnitorului Radu Paisie.

- Găletăritul se lua pentru magazia de grâu a Domnului sau pentru Jigniță. Asemenea denumiri de Jignițe se păstrează și astăzi la Stâlpeni, Băjești, Țițești. Pe lângă fiecare poștă cu cai exista jignița de orz a cailor poștei.

- Un document al Mânăstirii Valea din 1754 arată că măcinatul grâului se făcea cu mâna în mânăstire de către robi (țigani).

De asemenea se mai indică faptul că aici se construise prima moară care funcționa pe principiul roatei hidraulice - verticale, numită "Făcăie".

Asemenea mori au existat în satele Rădești, Mihăești, Piscani, Livezeni, azi denumirea lor purtând-o doar dealul respectiv.

Locuitorii de pe moșia Mânăstirii Valea erau obligați să macine acolo. Ultima "Făcăie" în Țițești a existat până în anul 1962, de la care dată satul nu mai are moară.

- DEALUL MALAIULUI - pe care se cultiva mei - existent în Țițești - și atestă că se făcea în trecut mămăliga de mei și băutura - braga. De aici sinonimul de MĂLĂIȘTE - cu aceeași semnificație.

- DEALUL GROPILOR - unde se construiau hambarele subterane în care conservau cerealele din calea năvălitorilor. Erau un fel de oale mari, cu gura strâmtă la nivelul pământului, arse pe dinăuntru, în ele păstrau "tainic" cerealele. Azi se fac astfel de gropi pentru conservarea legumelor și a gheței - numite (boșci).

- CANEPIȘTI - sunt denumiri bine cunoscute și azi, ca fiind locul unde mai mulți locuitori cultivă cânepă. Dintr-o catagrafie privind împroprietărirea din anul 1864

din timpul Domnitorului Alexandru Ioan Cuza, existentă în Titești, sunt trecute toate categoriile de terenuri date oamenilor, iar suprafața pentru "Cânepiștie" separat de totalul respectiv.

- Numirea de ARIE des întâlnită în trecut, precum și azi, în toate satele județului, reprezintă locul unde în trecut se treiera cu bățul (îmblăci), meiul și grâul. Azi pe aceeași arie se mai treieră mecanizat, dacă nu se folosește treieratul din mers - combina.

- Până în 1864 exista Clucerul de arie, care strângea "dările" pentru curtea domnească. De la acești Cluceri, a rămas denumirea satului Clucereasa din com. Racovița.

- O familie de cuvinte topice înrudite, asemănătoare din punct de vedere al conservării funcțiilor economice, găsim mai cu seamă în localitățile din sudul județului în Mozăceni, Slobozia, Negrași etc.

- Familia cuvintelor: Țarina Veche, Țarina Nouă, Dealul Grâului Înalt, Arsuri, Jariște, Braniște, Imaș, Curături, Curățituri nu sunt altceva decât denumirile primite de diferite locuri, păduri defrișate, rărite, în scopul pregătirii unui nou teren de cultură, numit "țarină nouă" sau folosirea lemnului la ars ceramica, topit fierul, nefiind cunoscuți cărbunii, de la care se transmite denumirea de "jariște", sau Arsuri - pădure în comuna Mozăceni.

Braniștele sau curăturile - răriturile erau efectuate în scopul răririi codrilor pentru a cultiva cereale ascunse din calea năvălitorilor, sau de a locui acolo. Pentru hrănit caii, au dat naștere la rărituri mai mici, numite IMAȘURI, poienile de azi. Astfel de IMAȘURI sunt în pădurea Arsuri și acum, denumite "poieni cu iarbă grasă".

Din succinta enumerare de cuvinte topice de origine agrară, păstrate în denumirea diferitelor locuri și localități din jud. Argeș, se explică afluxul de prezențe toponimice p!nă în timpul de față.

Comunicare susținută la Sesiunea anuală de comunicări și materiale documentare "Munca - izvor de bunăstare, oglindită în folclorul obiceiurilor de peste an" - 29 mai 1982

ANEXĂ

MATERIALE FOLCLORICE

Culegător: Ion Cruceană , 1924

1. CÂNTECUL LU' RADU ANGHEL DIN GRECI

Existența, viața și cântecul lui Radu - haiducul din Greci - nu este o plăsmuire fabuloasă, închipuită, neverosimilă, ci este o realitate petrecută și trăită în prima jumătate a secolului trecut.

Haiducul Radu Anghel s-a născut prin anul 1827 și era feciorul țăranului Gheorghe Anghel și al soției acestuia din satul Moșteni-Greci, localitate care pe atunci aparținea de județul Dâmbovița, astăzi făcând parte din comuna Boțeștii de Argeș. A haiducit în zona de sud a județelor Argeș, Muscel, în județul Dâmbovița și Olt până la vestita pădure a Vlăsiei. A fost împușcat în ziua de 13 octombrie 1865 pe dealul Cârstienilor din comuna Râncăciov, de o poteră condusă de căpitanul Palada. Corpul i-a fost dus la Câmpulung și expus vederii publice, după care a fost înmormântat în cimitirul orașului.

Chipul - figura aprigă a celui mai iubit și cântat haiduc din țara noastră - a fost imortalizat pe o pânză celebră care se află la Muzeul Național, de pictorul transilvan Mișu Pop.

Aprig luptător pentru dreptatea socială, și mai ales a celor săraci și obidiți, la vârsta majoratului Radu a luat calea codrului, spunând mamei sale:

Rămâi, mamă-n sărăcie,
Eu mă duc în haiducie,
Să iau de la bogătani
Și să dau la cei sărmani.
Decât la ciocoi slugoi
Și cu copilașii goi,
Mai bine-n codru cu ciuta
Și la spinare cu flinta.

Și luă drumul codrului
Și poteca crângului,
Că decât în calicie,
Mai bine în haiducie,
Să ia de la bogătani
Și să dea la cei sărmani,
La cei nevoiași,
La văduve și copilași
Și la fetele sărace,
Să se mărite cu cin' le place.

Dar Radu nu a haiducit singur. El și-a format o ceată din: Boață din Boțești, Cândea din Cândești, Ioniță din Conțești, Udrea din Furești, Toader din Frunzești, Soare din Hulubești și alții.

Radu avea grijă de ortaci și le da să mănânce, dar mai ales să bea, zicându-le:

Beți, băieți, vă-nveseliți,
Că diseară îmi izbiți
La popa Stan, în Fierbinți.
- Bună seara, popă Stane,
Am venit să-ți cer parale,
Că-mi mor copiii de foame !
- Nu e, Radule, păcat ?
- Lasă gura, popă Stane,
N-ai arat,
N-ai semănat,
Cu sapa nu mi-ai dat,
Și bani de la creștini ai luat!

Popa Stan îi dă banii ceruți, ba, la amenințarea haiducului, îi mai dă și banii de pe "cea poliță", iar preoteasa este certată de haiduc că-l confundă cu un hoț de rând:

- Ptiu ! la naiba, tu cățea,
Fugi de-aici cu salba ta,
Că mă blesteamă fata,
De n-oi mai vedea lumea,
Câte zile-oi mai avea.

Începe urmărirea lui Radu, până când:

Potera se aduna,
Pe Radu înconjura
Și în Radu că trăgea.
Radu-alicele prindea
Și-napoi le arunca.
Dară Radu ce făcea ?
Mâna pe flintă punea
Și din gură-așa grăia:
- Căpitane Palada
Și zapciule Surcea,
Eu n-am să mă dau legat
Unui ciocoi gulerat,
Care-l bag noaptea sub pat
Și-i iau galbeni cât îmi plac.
Eu cumpăr pluguri și boi
Celor căzuți în nevoi,
La sărmani în sărăcie,
Ca să scape de robie.
Mai bine să mor luptând !
Când cu carabina da,
Drum prin poteră făcea,
De la el până-n vâlcea,
Mulți ostași Radu culca,
Potera se tot rărea.
Numai un hoț de căprar,
Scoate-un sfanț din buzunar
Și îl taie-n bucățele
Și-ndoapă pușca cu ele,
Și când trăgea cu argint,
Radu cădea la pământ
Ca stejarul doborât
De furtună și de vânt !
Ochii-i se-mpăinjenea
Și din buze-abia șoptea:
- Să mă bată sfântul soare
De-am fost hoț de drumu mare-
Eu am fost numai haiduc,
Singur ca un pui de cuc,
Eu nu am tâlhărit,
Și nici nu am jefuit,
Am luat de la bogătani
Și am dat la cei sărmani,
Am dat la fete sărace
Să se mărite cu cin' le place.

Auzit de la bunicul meu, Nicolae Cruceană, de 75 ani, din com.Mozăceni, jud.Argeș, azi 11 noiembrie 1924, spus la gura sobei, când eram singur cu el în vechea casă din Vâlcea.

Culegător: Dumitru Anghel, 1969

2. FRUNZĂ VERDE MAGHERAN

Frunză verde magheran,
M-a făcut mama oltean,
Să trec Oltul pe buștean,
Să mă duc la popa Stan,
Că mai ține câte-un ban
Și câte-un hoț de cârlan.
- Bună ziua, popă Stane !
- Mulțumesc, măi căpitane !
- Popă, eu nu-s căpitan,
Eu sunt Radu cel din crâng,
Să-mi dai banii să mă duc.
Când popa a auzit,
La Radu s-a repezit.
Atunci Radu mâniat
Pe popă mi l-a legat,
Cheile i le-a luat
Și la bani a descuiat,
Banii-n tolbă i-a băgat,
Pe popă l-a amenințat,
Cu-un cuțit de-njunghiat.
Iar când popa îl zări,
Lui Radu îi porunci:
- Ia mai cată și-n bordei,
Că-i acolo-un putinei
De la bieții moșii mei.
Preoteasa-atunci spunea:
- Ia mai cată pe poliță,
Că-acolo-i o sălbuliță
De când eram copiliță.

Cules de la Marin Drăgan, 80 ani, din Ciofrângeni - Argeș.

Culegător: Maria Daniela Popescu

3. RADU DÂ LA GRECI

Foaie verde trei scaieți,
Mi s-a iscat trei băieți:
Radu lu' Anghel dân Greci,
Cu Stroie dân Ulubești,
Ion Mândrac dân Tufeni
Care e sărgentul lor.
Ș-aci-îmi zâce ca nalba,
Avea Radu ce-mi avea:
Toți voinici de Mehedinți,
Fuge cu potera-n dinți,
Cu căciule nalte-nalte,
Nalte-nalte, stogoșate,
Că n-are cu cin' să bate.
Ș-aci-mi zâce viorea,
Potera că mi-ș venea,
Pă Radu că-l suduia
Mâncare ca să le dea.
Radu mâncare le da,
Băutură că-mi avea,
Mâna-n gluguș că băga,
O ploșchiță că-mi scotea,
Plină cu vin că erea,
De-o vadră și cinci oca
Și-mi da la băieți dă bea.
În pădure să ducea,
Șâ p-acolo somnu-i prindea.
N-avea naiba ce lucra,
Mâna pă armă punea,
Băga iarba cu poala,
Gloanțili cu chivăra.

Între spete că mi-o lua,
În pădure să ducea,
Lâng-un copac s-așăza,
D'odată c-o sloboza,
Voinicii să dăștepta,
Fuga la Radu că-m' da,
Dară Radu ce făcea ?
Cu stânga că mi-i prindea,
Cu dreapta palme le da
Ș-acasă că mi-i mâna:
- Că sunt tari pădurili,
Vă mănâncă fiarili,
Vă rămân nevestili,
Dă vă plânge urmili.
Sângur Radu rămânea,
D-un popă el că știa:
Dă bogat ce îmi erea
Nouăzăci dă slugi avea,
Caraulă-n curte-avea
Pă popa dă mi-l păza.
Noapte că mi să făcea,
Răducanu că venea,
Caraula mi-l oprea;
Dar Radu ce mi-ș făcea,
Să vezi cum să milogea:
- Măi, Caraulă, dumneata,
Dă-mi drumul să intru la popa,
Să-i mătur bătătura,
Să-mi dea și mie
Câte-o chioară dă para,
Că sunt om sărman
Venit dă pă Teleorman,
N-am în pungă nici un ban,
Ș-am venit și eu la popa
Să-i mătur bătătura,
Să-mi dea și mie, să-mi dea
Câte-o chioară de para.
Drumu-năuntru că-i da,
Drept la popa că trăgea,
Cu piciorul-n ușă da,
În trei-patru mi-o făcea.
Popa că să deștepta,
Bună seara că-i dădea:
- Bună sara, popoștane !
- Mulțumescu-ți, căpitane !
-Hei!Zî-m' pă nume,Răducane
Că te f... în lumânare !
Căpitanii sunt la târg,
Eu sunt Radu de la crâng.
Popă Stane, dumneata,
Scoate bani, nu te uita,
Scoate bani, scoate parale
Și la voinici dă mâncare
Că sunt urghisiți dă foame.
- Eu mâncare că v-oi da,
Da' bănuți că n-oi avea.
Răducanu mi-auzea,
Mâna sub manta băga,
O măciucă că-mi avea,
Numa' cinci chile mi-avea,
Două-n spate că-i trântea,
Pe popă mi-l cocoșa,
Una-n piept dă-l îndreapta,
Ș-atunci popo ce-i spunea:
- Stai, Radule, nu mai da,
Că mi-ai secat inima.
Și-ncepea pop' a spunea
Banii pă unde-i avea:
- Ia cautā după ușă,
Că aveam d-o căldărușă
Plină cu gălbenuș;
Cată-n băligar,
Am un căzănel dă bani,
Îl păstram d-un an,
Că știam că-mi ești dușman.
Radu vesel că erea,
Mâna pă bani că punea
Și la geantă mi-i torna,
La geanta cu curele,
Să aibă la vremuri grele.
Pă popa că mi-l lăsa,
La priotesă-mi trecea:
- Prioteasă, dumneata,
Scoate bani, nu te uita,
Că ai mai mulți ca popa.
Ea-n brațe că mi-l lua,

Pă Radu mi-l săruta
Și dân gură că-i spunea:
- Uite, eu bănuți că n-oi avea,
Dar uite-te pe poliță,
C-aveam de o sălbuliță,
O păstram pentru-o fetiță.
- Ce fac eu cu salba fetii ?
Să mă blesteme fata,
Nu mai văz nici ochioară dă para,
Blestemul dă fată mare
Mi te prinde-n drumu-ăl mare.
Dar Radu ce mi-ș făcea ?
Mâna-n geantă că băga,
Două mii dă lei scotea,
Lângă salbă le punea
Ca să-și mărite fata.
Din nou la popa trecea
Și din gură că-i spunea:
- Popă Stane, dumneata,
Să slujăști trei sălindare,
C-o să viu în primăvară,
Să te tai în bucăcioare,
Să te tai în trei ciozvârți,
Să te-arunc la trei răspânți,
C-ai tocat, că n-ai tocat,
Babili le-ai înșelat
Toți banii dă le-ai luat.

Culeasă de la Chivu Paraschiv, 80 ani, țăran din satul Tufeni-Deal, com. Tufeni, Olt.

Culegător: Gh. Pârnuță, 1939

4. CÂNTECUL LUI RADU

Sub fagul cu frunza deasă
Șade Radu ca-ntr-o casă.
Foicică și-o lalea,
Iară Radu ce făcea,
El din șuier șuiera,
Unsprezece voinici venea.
Iară Radu ce zicea:
-Beți, băieți și chefuiți
Că desar' o să-mi izbiți,
Să-mi izbiți la popa Stan
Să ne mai dea câte-un ban,
Că nu ne-a mai dat d-un an,
Iar voinicii ce-mi făcea,
Căciulile-n sus zvârlea,
La popa Stan se ducea:
- Bună seara, popă Stane!
- Mulțumescu-ți căpitane!
Ia fă bine, popă Stane,
Dă ne dă ceva parale
C'o trecut mai mult d'un an
De când n-am mai luat un ban.
Iar popa Stan ce zicea:
- Să dea dracu-n barba mea
Dă am chioară dă para!
Dar Răduțu ce făcea,
La popă că se ducea
Și de barbă că mi-l lua,
Cu flinta-n piept că-i dădea,
- Adă popă banii 'ncoa !
D-ai cântat ori n-ai cântat,
Femeili ți-a dat
D-ai citit, de n-ai citit
Femeili ți-au plătit.
Iară popa ce făcea,
El lui Radu că-i zicea:
- Căpitane, dumneata
Cată colo sub temei
Că se află-un putinei

Dobânda banilor mei.
Dară Radu ce făcea,
Cu-atât nu să mulțumea
La popă iar se ducea
Și barba mi i-o rădea,
Iară popa ce zicea:
- Radule, Măria ta,
Caută și după ușă,
Că se aflâ-o găletușe.
Radu-n tindă că-mi ieșea,
Cu preoteasa să-ntâlnia
Și dă gât mi-o sugușa.
Iar preoteasa ce zicea:
- Căpitane, știi ceva ?
Cată colo pă poliță
Că am și eo o sălghiță,
Făcută din munculiță,
Ca s-o dau la copiliță.
Căpitanu se ducea
Și sălghița că mi-o lua,
La voinici mi-o împărția.

Cules de la nenea Neculae Dăncilă, com. Rucăr, Muscel, jud. Argeș

Culegător: Gheorghe Vrabie, 1964

5. BALADA LUI RADU ANGHEL DIN GRECI

Frunză verde de trei vreji,
Radu lui Anghel din Greci
Și cu Udrea din Furești
Și cu Niță din Cândești,
Hoți ca ăștia nu găsești
De-aici de la București
În pădurea Grecilor,
Deasupra Fureștilor.
Mișcă cuibul hoțului:
La tulpina fagului -
Șade durda Radului;
Prin crengile fagului -
Pistoalele Radului.
Frunză verde viorea,
Dară Radu ce-mi făcea?
Mâna-n guriță băga,
Pe degete-mi fluiera,
Toți voinicii s-aduna.
După ce mi se-aduna,
Dară Radu ce-mi făcea
Mâna-n desagă băga,
De-o ploscuță că-mi scotea.
De micuță ce era
De-o vadră și cinci oca
Și băieților le-o da.
Toți băieții-ncep a bea,
Dar Radu bea, nu prea bea,
Toți băieții se-mbata
Fața la pământ punea
Dară Radu ce-mi făcea ?
De-un cântecel că-mi cânta:
- "Dintr-o ceată de voinici
Rămăsei singur pe-aici".
Frunză verde viorea,
Dară Rădu ce-mi făcea,
Câte trei palme le da
Și pe toți îi dezbăta,
După ce mi-i dezbăta,
De-un plan mare că-mi făcea
Lovitura und' s-o dea
Și mergea la popa Stan,
Că șade colea devale,
E bogat nevoie mare.
Frunză verde viorea,
Popa santineli avea
Ca frunza și iarba
Dară Radu ce-mi făcea ?
De-un plan mare că-mi făcea,
Femeie se îmbrăca,
Un copil în brațe lua,

Cu acul mi-l împungea
Și copilul tot plângea,
La santinelă se ducea,
Adică se prefăcea
Și-ncepea a se ruga
De îți rupea inima:
-"Dați-mi drumul ca să intru,
Că este, măre, păcat
Să moară nebotezat"
Santinela drumu-i da,
Dară Radu ce-mi făcea,
Cu piciorul nu ședea,
Peste popa că intra
-"Hei, sărut mâna părințele !
-Îți mulțumesc, căpitănele!
Nu-mi mai zice căpitanu,
Zi-mi pe nume - Răducanu,
Că eu sunt Radu din crâng,
Dă te tai și te mănânc;
Nu-mi mai zice căpitane
Zi-mi pe nume - Răducane
Și scârmă la buzunare,
Că te-njur de lumânare
Și scârmă-te la parale !
Dară popa ce-mi zicea:
-"Măi, Radule, ascultă-ncoa,
Pupa-ți-ar taica vorba,
Eu mă jur pe legea mea
Să dea dracu-n barba mea
De am chioară de para.
Dară Radu ce-mi făcea?
De bărbuță că-l lua,
Șapte palme îi trăgea,
Dară popa ce-mi făcea (zicea)?
"Stai, Radule, nu mai da
Că-mi scurtezi, taică, viața,
Că ți-o da taica ceva!
Pune mâna după ușă,
Că mai e de-o găletușă".
În găletușă ce era?
Era ca cinci mii de lei,
Numai galbeni-amestecați,
Cu toți atâția spânței.
Dară Radu ce-mi făcea?
Toată găleata mi-o lua
Și-n desagă o punea,
Iar la popa se-ntorcea
Încă șapte palme-i da.
Scoate, popo, banii toți
Fir' ar barba ta de hoț!
Dară Radu ce-mi făcea?
Încă șapte palme-i da:
-Măi popo, ascultă-ncoa,
Scoate banii, nu mai sta,
Căci fie cât de bătrână,
Ea vine cu francu-n mână.
Dară Radu ce-mi făcea?
Încă șapte palme-i da,
Cu stânga că i le da,
Cu dreapta mi-l îndrepta,
Că de fel stângaci era.
Dară popa ce-mi făcea:
- Că-mi scurtezi, taică, viața,
Că-ți mai dă taica ceva:
Bagă mâna-n bălegar,
Mi-l păstrez de-acum un an,
Te știam că te-am dușman.
Frunză verde viorea,
Îl păstram pentru dumneata
Dară Radu ce-mi făcea?
Tot căzănelul mi-l lua
Și-n dăsagă-l răsturna,
Iar la popă se-ntorcea,
Încă șapte palme-i da:
-"Scoate, popo, banii toți,
' Tu-ți mama ta de hoț!
Dară Radu ce-mi făcea?
La sălbiță se uita,
Preoteasa ce-mi zicea.
- Stai, măicuță, nu-i mai da,
Că-i scurtezi, maică, viața,
Că-l mai dă maica ceva...
Bagă mâna pe sub pat,
Mâna sub pat că băga
De-o lădiță că-mi dădea
De micuță ce era,

Șapte inși de ea trăgea,
Îmi lua băieții ce lua,
Că n-avea unde mai punea
Toți desagii îi umplia
Ș-acolo tot mai rămânea
Și lui popa ce-i făcea,
Cu doape îl îndopa,
Să nu-i mai audă gura.

Cules din Retevoiești - Argeș.

6. BALADA LUI RADU ANGHEL

Foaie verde-a bobului,
Sus pe dealul Grecilor,
La coada Boțeștilor,
Mi-e starostea hoților.
La fagul cu frunza deasă
Și cu umbrulița groasă
Stau voiniceii ca-n casă
Și de soare nu le pasă.
Foaie verde viorea,
Doisprezece că-mi era
Toți, voinici aleși panduri,
Voinici neaoși de păduri,
Mult mi-s negri și pârliți,
Fuge cu putera-n dinți.
Sus în cracii fagului,
Pistoalele Radului
Și cu flinta Sârbului.
N-avea Radu ce lucra ?
Mâna pe durdă punea.
Băga praf cu chivăra
Fierul cu zburătura
Drumul prin păduri că-i da.
Crăcile plaiuri venea,
Bine lui Radu-i părea
O dată când șuiera
Doisprezece-mi aduna
Toți doisprezece voinici
Veneau noaptea la colnici.
Dară Radu ce făcea ?
Mâna-n glugă că-mi băga,
De-o ploschiță că-mi scotea,
Mititică că-mi era,
De-o vadră și cinci oca,
Plină cu rachiu era,
Le da la băieți să bea:
Beau băieții, se-mbătau
Și prin frunză se culcau.
Iară Radu ce făcea ?
Pe toți beți că mi-i vedea,
La toți, frate, se ducea,
Cu stânga de piept că-i lua,
Cu dreapta palme le da
Și din gură le zicea:
- V-am dat țuică de-ați băut,
Voi de ce m-ați ocărât ?
Le-arăta drumu-n vâlcea
Și din gură le zicea:
- La copii și la neveste,
Că voi nu sunteți de lese !
La copii și la nevastă,
Că voi nu sunteți de coaste !
Singur Radu rămânea,
Pădurilor se lăsa,
Pe unde știa seama.
La Preda-n Furești trăgea,
Bună masă colăcea,
Puținel se odihnea,
Peste puțin se trezea,
Carabina și-o-ncărca,
Peste Pleșu că-mi trecea,
La Râncăciov se oprea,
Lă Căprar Ion trăgea.
- Bună ziua, nea Ioane !
- Mulțumescu-ți, căpitane !
- Ia nu-mi mai zi căpitane,
Zi-mi pe nume, Răducane:
Căpitanii sunt la târg,
Numai-n ciorapi și papuci,
Eu sunt Radu cel din crâng
De-unde fur nu mai duc!

La picioare cu curele
Și pe piept cu tapangele,
Le-am făcut noaptea pe stele,
De drag să privești la ele,
Hai, căprare, nea Ioane,
Găzduiește-mă diseară!
- Căpitane, Radule,
Te-aș găzdui-n casa mea,
Dar tu mi-ai venit ziua,
Te-o fi văzut cineva,
Ce folos de viața mea
Și de haiducia ta !
El de Radu nu scăpa,
La o casă mi-l ducea,
La o casă părăsită,
Viața Radului sfârșită.
Potera că mi-ș sosea,
De la Câmpulung venea.
Și Radu când mi-o vedea
Carabina că și-o lua,
Drumul printre ei că-i da,
Uliță prin ei făcea.
Comandantul ce-i zicea ?
- Dă-te, Radule, legat
Să te ducem nestricat,
Căci domnia ne-a mânat
- Cum oi să mă dau legat
La un ciocoi gulerat
Cere-l bag noaptea sub pat ?
De frică-mi zice cucoane,
Mai degrabă-mi dă parale.
Dar un hoț de dorobanț
La comandant se ducea
Și din gură că-i zicea:
- D-le comandant, ascultă-ncoa'
Iar intră hoțu-n pădure
Și de noi că n-o fi bine,
La pădure el vizește
Și pe toți ne prăpădește.
Dorobanțul ce făcea ?
Pe-o piatră se așeza,
D-un stâlpar ce îmi scotea,
Tot în patru-l reteza
Și în armă și-l băga,
După Radu că se lua,
Tot pe nume mi-l striga.
Radu-oleacă se oprea
Și la el că se-ntorcea,
Dorobanțul mi-l ochea,
Drept în piept mi-l nimerea,
Plămânii prin spate-i da.
Atunci Radu jos cădea,
Cu toții fuga că da,
Cu puștile mi-l lovea,
Dară Radu le zicea:
- Stați, băieți, și nu mai dați
Și v-ajunge atâta glumă,
Căci nu mai sunt om de fugă.
Să vă cânt un cântecel
De când eram mititel:
Câte văi, câte vâlcele
Toate sunt surorile mele.
Câți făgei, câți ciolcănei,
Toți sunt frățiori de-ai mei.
Pe lume cât am trăit,
Pe ciocoi i-am jefuit,
Pe săraci i-am miluit.
Atât Radu mai zicea,
Sufletelul că-i ieșea.
Comandantul ce făcea ?
Frumos capu i-l tăia,
La Câmpulung i-l ducea,
Domnia de speria
Pe Radu când mi-l vedea,
Așa făptură avea.

Culeasă de la Michie V. Ion de Boștinaru Rucsandra, din Retevoiești - Argeș.

CUPRINS

- Volumul cuprinde comunicări și materiale folclorice prezentate la sesiunea "Folclorul ceremonial - forme și semnificații", Pitești, 18 mai 1996.

- Din cuprins mai fac parte comunicări susținute la sesiunile științifice, care la vremea aceea n-au putut fi tipărite:

-"C.Rădulescu-Codin - folclorist argeșean de valoare națională", Priboieni - Argeș, 14 decembrie 1975

-"Cultura populară argeșeană în contextul culturii românești", Pitești, 10 - 11 aprilie 1976

-"Munca - izvor de bunăstare, oglindită în folclorul obiceiurilor de peste an", Domnești - Argeș, 29 mai 1982.

CAIETE FOLCLORICE ARGEȘ

I

PITEȘTI, 1997